

”Me olemme kaikki kunnioittamisen ja rakastamisen arvoisia”
Asunnottomien tarpeet media-aineistossa Maslown tarvehierarkian kautta
tarkastellen

Hanna Rouzes

Pro gradu -
tutkielma

Sosiaalityö

Syksy 2023

Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”Me olemme kaikki kunnioittamisen ja rakastamisen arvoisia”.

Asunnottomien tarpeet media-aineistossa Maslown tarvehierarkian kautta tarkastellen

Tekijä: Rouzes, Hanna

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu – tutkielma/ MaisteritutkielmaX

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: 74 + 1 liite

Vuosi: 2023

Tiivistelmä

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa siitä, kuinka Maslown tarvehierarkian mukaiset tarpeet eli fysiologiset -, turvallisuuden -, sosiaaliset -, kunnioituksen – ja arvostuksen - sekä itsensä kehittämisen tarpeet tulevat esiin asunnottomia ja asunnottomuuden kokeneita koskevasta media – aineistosta. Tässä tutkimuksessa on käytetty Maslown tarvehierarkiaa analyysitapana, jonka avulla ja jota käyttäen on jäsennetty asunnottomien tarpeita. Jäsentämisen myötä asunnottomien tarpeita on peilattu sosiaalityön ja hyvinvointivaltion mahdollisuuksiin sekä vastuisiin. Tutkimusaineistona toimii 12 artikkelia, jotka on kerätty verkon kautta Helsingin Sanomista ja Aamulehdestä, ja jotka on julkaistu vuosina 2020–2023.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että Maslown tarvehierarkian mukaiset tarpeet nousevat asunnottomien tai asunnottomuuden kokeneiden haastatteluista esiin. Tarpeet näkyvät ja korostuvat eri tavoin asunnottomuuden eri vaiheissa. Mikäli jokin tarve jää tyydyttymättä on seuraavaa tarvetta vaikea saavuttaa. Hyvinvointivaltiolla on tärkeä rooli huolehtia tarpeiden toteutumisesta esimerkiksi sosiaaliturvan ja palveluiden saatavuuden kautta. Sosiaalityöllä puolestaan on tärkeä rooli jokaisessa tarvehierarkian vaiheessa osana asiakas- ja asunnottomuustyötä.

Avainsanat: asunnottomuus, tarpeet, sosiaalityö, hyvinvointivaltio, tarpeet

_x_ Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja

Sisällys

1 Johdanto	4
2 Asunnottomuus ilmiönä	7
2.1 Asunnottomuutta koskeva aiempi laadullinen tutkimus	7
2.2 Asunnottomuus nyt ja tulevaisuuden näkemykset	9
2.3 Asunnottomuus mediassa	13
2.4 Asunnottomuus sosiaalityössä	14
3 Maslown tarvehierarkia asunnottomien tilanteiden lähestymistapana	21
3.1 Näkökulmia tarpeiden tutkimiseen	21
3.2 Maslowin tarvehierarkia tutkimuksen näkökulmana	24
4 Tutkimuksen toteutus	30
4.1 Tutkimustehtävä	30
4.2 Aineiston kuvaus	30
4.3 Analyysitapa	32
4.4 Eettisyys	36
5 Asunnottomien tarpeet media-aineistossa Maslown tarvehierarkian kautta tarkastellen	41
5.1 Hengissä selviytymisen tarpeet	41
5.2 Henkinen ja fyysinen tarve turvallisuuteen	45
5.3 Piilossa olevat sosiaaliset tarpeet	49
5.4 Tunnustuksen ja tunnistamisen tarpeet arvostuksen lähtökohtana	54
5.5 Aktiivisen toimijuuden tarve	57
6 Pohdinta	62
Lähteet	68
LIITE1	

1 Johdanto

Omassa työssäni eräässä suuressa suomalaisessa kaupungissa aikuissosiaalityössä teen töitä asunnottomuuden tai asunnottomuuden uhan kanssa päivittäin. Päivittäin käymme työyhteisössäni pohdintoja esimerkiksi vuokravelkahakemuksista, joiden määrät niin hakemuksina kuin velkoina euroissa, ovat huomattavassa kasvussa. Pohdimme paljon myös sitä millaisena ihmisten tilanne tulee näyttäytymään tulevaisuudessa, kun ensi vuodesta (2024) alkaen valtion budjettiin tavoitellaan huomattavia säästöjä esimerkiksi asumistuesta ja työttömyyskorvauksista.

Työssäni olen myös huomannut, että aikuissosiaalityö (tai asunnottomuustyö) eivät ole erityisen kiinnostuksen kohteena, kun puhutaan esimerkiksi hyvinvointialueiden budjettiratkaisuista. Mediassa asunnottomuuteen liittyvät artikkelit ja haastattelut painottuvat mielestäni pitkälti Asunnottomien yön – ajankohtaan. Asunnottomuus ei ole miltään osin mediaseksikäs aihe, joka herättäisi suuressa mittakaavassa sellaisia reaktioita tai tunteita, että tapahtuisi mittava muutos joko ihmisten ajattelussa tai siinä, miten sen ennaltaehkäisyyn tai hoitoon suunnattaisi erityisesti taloudellisia voimavaroja. Asunnottomuuden käsitteeseen liitetään edelleen mielikuvia, jotka on joskus aikanaan sille annettu – päihdeongelmainen mieshenkilö on kenties ensimmäinen mielikuva, joka asunnottomasta suurelle yleisölle yhä tulee. Todellisuudessa asunnottomuus voi koskettaa liki ketä tahansa missä elämänvaiheessa tahansa. Joskus se ei vaadi kuin hiukan huonoa tuuria ja jokusen väärän valinnan.

Asunnottomuus tai jo pelkästään sen uhka on ihmiselle suuri kriisi. Asunnottomalta ihmiseltä ei viedä pelkästään mahdollisuutta omaan kotiin, Häneltä viedään myös mahdollisuus moniin sellaisiin asioihin ja tarpeisiin, jotka ovat ylipäättään ihmisen elämän kannalta välttämättömiä. Asunnottoman ihmisen ei ole mahdollista toteuttaa itseään tai pyrkiä kohti vaikkapa unelmia, koska koko elämä lähtökohtaisesti pyörii päivästä toiseen pelkän selviytymisen ympärillä. Asunnottomuus myös altistaa monenlaisille uhille ja hyväksikäytölle. Asunnottomuudesta pois pääseminen ei ole helppoa ja se usein vaatii moniammatillista työskentelyä. Asunnottomuus uusiutuu, jos riittävää tukea ja ohjausta ei ole saatavilla. Asunnottomuuden kokemus monimutkaistuu, kun se koskettaa perheitä ja lapsia.

Suomessa on tehty määrätietoisesti töitä asunnottomuuden vähentämiseksi liki kahden vuosikymmenen ajan. Vuosien 2008–2022 aikana on toteutettu neljä ohjelmaa (PAAVO I ja II, Aune sekä Yhteistyöohjelma asunnottomuuden puolittamiseksi).

PAAVO I ja II aikana Suomessa otettiin käyttöön Asunto ensin – malli. Tämä malli on saatu juurrutettua osaksi suomalaista asunnottomuustyötä. Asunto ensin – malli lähtee ajatuksesta, että ihmisen perusoikeuksiin kuuluu asunto, ja tämän myötä muita ihmisen elämän haasteita ja ongelmia on mahdollisuus lähteä ratkaisemaan. Suomalaista asunnottomuustyöskentelyä on pidetty kansainvälisenä menestystarinassa, koska sillä on kyetty merkittävästi vähentämään asunnottomien määrää mukaan lukien pitkäaikaisasunnottomuus.

Kuten aiemmin kirjoitin, huolta sosiaalityön arjessa on noussut asunnottomien tilanteesta-pitkään myönteisenä jatkuneen kehityksen jälkeen - suunniteltujen sosiaaliturvan heikennysten myötä. Sosiaaliturvan heikennyksissä on kyse myös ihmis- ja perusoikeuksien toteutumisesta, ja toteutuvatko ne jatkossa riittävässä määrin, jos suunnitellut leikkaukset toteutuvat. Hyvinvointivaltio antaa ja ottaa ne mahdollisuudet – kuten lainsäädännön ja resurssit – joiden puitteissa sosiaalityötä arjessa ja kentällä tehdään, myös asunnottomien tai sen uhan alla elävien kanssa. Hyvinvointivaltio lopulta määrittää ne tarpeet, joita sosiaaliturvalla ja – palveluilla on mahdollista tyydyttää, sekä sen minimin, jolla ne on tyydytettävä, niin aineellisesti kuin aineettomasti. Sosiaalipoliittiset päätökset siis ohjaavat millaista asunnottomuustyötä tulevaisuudessa tehdään ja kenelle.

Tähän liittyy myös tarpeellinen keskustelu ja tutkimus tarpeista. Tarvetutkimuksella on pitkä historia, ja myös yhä enenevässä määrin sitä tehdään sosiaalityön tutkimuksessa. Tarvetutkimuksella voidaan tehdä näkyväksi myös sellaisia tekijöitä ihmisen elämässä, jotka muuten jäisivät sanoittamatta.

Pro gradussani tutkin asunnottomien tarpeita. Aineistoni koostuu kahdesta mediasta eli Helsingin Sanomista sekä Aamulehdestä kerätyistä 12 artikkelista vuosilta 2020–2023. Käytän Maslowin tarvehierarkiaa tutkimuksessani analyysitapana, jonka avulla ja jota käyttäen jäsenän tarvehierarkian mukaisia tarpeita eli fysiologisia-, turvallisuuden-, sosiaalisia-, kunnioituksen- ja arvostuksen- sekä itsensä toteuttamisen tarpeita. Jäsentämisen myötä peilaan niitä hyvinvointivaltion ja sosiaalityön mahdollisuuksiin sekä vastuisiin.

Tutkimuksessani on kuusi lukua. Johdannon jälkeen käsittelen asunnottomuuden ilmiötä; käyn läpi siihen liittyvää aiempaa laadullista tutkimusta, asunnottomuuden näkemyksistä nyt ja tulvaisuudessa, käyn läpi asunnottomuutta mediassa sekä lopuksi asunnottomuutta sosiaalityön kontekstissa. Kolmannessa luvussa tuon esiin näkökulmia tarpeiden tutkimiseen sekä avaan Maslown tarvehierarkian ja sen viisi eri tarvetta; fysiologiset-, turvallisuuden-, sosiaaliset-, kunnioituksen- ja arvostuksen- sekä itsensä toteuttamisen tarpeet. Seuraavassa eli neljännessä luvussa kuvailen ja esittelen tutkimukseni toteutuksen; tutkimustehtäväni, aineiston kuvauksen ja analyysin sekä luvun lopuksi pohdin tutkimukseni eettisiä näkökulmia. Viidennessä luvussa tuon esiin asunnottomien tarpeet media-aineistossa Maslown tarvehierarkian kautta tarkastellen. Kuudes eli viimeinen luku sisältää sekä johtopäätökset että pohdinnan. Tarkastelen siinä, kuinka Maslown tarvehierarkian mukaiset tarpeet nousivat tutkimuksessani ja aineistostani esiin asunnottomien tai sen kokeneiden osalta ja kuinka ne asemoituivat osaksi sosiaalityötä ja hyvinvointivaltion antamia reunaehtoja, mahdollisuuksia ja vastuita.

2 Asunnottomuus ilmiönä

2.1 Asunnottomuutta koskeva aiempi laadullinen tutkimus

Suomalaisen asunnottomuustutkimuksen ensimmäisiä oleellisia tutkimuksina voitaneen pitää Lasse Murron väitöskirjaa (1978) ”Asunnottomien alkoholistien elinolosuhteet ja elämäntapa” sekä Ilkka Taipaleen väitöskirjaa (1982) ”Asunnottomuus ja alkoholi”. Lasse Murron tutkimus oli etnografinen tutkimus, jossa hän tutkijana havainnoi asunnottomien alkoholistien elämää siten, että tavoitteena oli löytää asunnottomien omat merkitykset. Ilkka Taipaleen tutkimus oli puolestaan sosiaalilääketieteellinen tutkimus asunnottomista miehistä. Taipale esitti esimerkiksi väitteen, että tarjoamalla asuntoja yksinäisille miehille voitaisi vähentää heidän kuolleisuuttaan ja erilaisten hoito- ja kontrollipalvelujen tarvetta sekä myös, että alkoholistisanasta tulisi luopua siihen sisältyvien ristiriitaisuuksien ja virheellisten mielikuvien vuoksi. Näitä väitöskirjoja voitaneen pitää tärkeänä avauksena suomalaiselle asunnottomuustutkimukselle – ja keskustelulle.

Suomalaisista tutkijoista esimerkiksi Riitta Grandfelt on tehnyt pitkän uran asunnottomuuden tutkimuksessa. Häneltä on esimerkiksi ilmestynyt väitöskirja ”Kertomuksia naisten kodittomuudesta” (1998), jonka jälkeen hän on julkaissut lukuisia artikkeleita ja teoksia asunnottomuudesta. Hän on myös julkaissut tutkimuksen Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunnottomuudesta. (2003), jossa on käsitelty vankien asuntotilannetta ja asunnottomuutta vankilan ulkopuolella. Grandfelt on tuonut myös esiin vahvasti naisnäkökulmaa asunnottomuuden ilmiössä.

Arja Jokisen ja Kirsi Juhilan (1991) Pohjimmaiset asuntomarkkinat: diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä puolestaan käsittelee asunnottomuusongelmaan liittyvää puutteellista asumisen käsitteellistämistä, joka tulee esiin kuntatason viranomaiskäytännöissä. Heidän tutkimuksessaan on pyritty antamaan ikään kuin tilaa vaihtoehtoisille tulkinnoille asunnottomuudesta. Tutkimuksessa tuodaan esiin ajatusta siitä, että totutuista poikkeaviakin asumiskulttuureja mahdollistavia vaihtoehtoja tulisi luoda. Tutkimuksen kritiikin voidaan nähdä kohdistuvan sellaiseen mielikuvaan joka ns. normaaliasukkaasta on luotu, ja johon kaikki kansalaiset eivät koskaan tule yltämään. Molemmat, sekä Kirsi Juhila (esim. Juhila ym. 2022) että Arja Jokinen, ovat tutkineet paljon ja laajasti asunnottomuutta ja tehneet useita eri julkaisuja aiheesta.

Riikka Hahtelan väitöskirjassa ”Asiakkuuksien rakentuminen asunnottomille suunnatussa naistyössä” (2015) tutkimus on käsitellyt erityisesti naisten kokemaan asunnottomuutta. Tutkimus on etnografinen ja siinä on tarkasteltu naisten asiakkuuksien merkityksiä viimesijaisessa auttamisjärjestelmässä naistyön toimintamuodoissa.

Mainitsemisen arvoinen on myös Juha Kaakinen, joka on tehnyt pitkän uran asunnottomuuden parissa ja Asunto ensin –periaatteen muotoilijana. Häneltä on julkaistu useita selvityksiä, viimeisempänä KOTIIN - Selvitysraportti tarvittavista toimenpiteistä asunnottomuuden poistamiseksi vuoteen 2027 mennessä (Kaakinen, 2023).

Kansainvälistä tutkimusta asunnottomuudesta löytyy myös varsin paljon ja laajasti. On kuitenkin huomioitava, että asunnottomuus ja sitä koskeva kansainvälinen tutkimus ei aina kaikilta osin ole suoraan verrattavissa esimerkiksi Suomen tilanteeseen jo pelkästään erilaisten sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmien vuoksi. Asunnottomuus tai kansainvälisesti käytetty käsite homelessness eli kodittomuus näyttäytyy vaikkapa Intiassa (esimerkiksi Roy ym. 2023) tai Australian Queenslandin kaivosyhteisöissä (Warren and McAuliffe 2023) yhteiskunnallistenkin järjestelmien osalta hyvin eri tavoin kuin asunnottomuus Suomessa. Toki asunnottomuuteen liittyy globaalisti tarkastellen paljon samoja tekijöitä ja kokemuksia yksilötasolla riippumatta siitä, missä sitä koetaan.

Euroopan asunnottomuustoimijoiden verkosto eli European Federation of National Associations Working with Homelessness (FEANTSA) on eurooppalainen kansalaisjärjestö, joka on perustettu vuonna 1989 ja jolla on yli 130 jäsenjärjestöä 29 maasta, mukaan lukien 22 jäsenvaltiota. Se keskittyy yksinomaan asunnottomuuden torjuntaan ja sen perimmäisenä tavoitteena on asunnottomuuden poistaminen Euroopasta. FEANTSAN yksi päätavoitteista on tuottaa tutkimusta sekä kerätä ja levittää tietoa ja tietoisuutta kokonaisvaltaisesti asunnottomuudesta.

Suomen Asunto ensin – malli (eng. housing first) on herättänyt kiinnostusta maailmalla ja sitä, kuinka Suomessa on onnistuttu vähentämään asunnottomuutta, onkin pidetty globaalina menestystarinana. Tätä on kuvattu esimerkiksi Kirsi Juhilan, Suvi Rantakarin ja Johanna Rannan (2022) artikkelissa: Housing First Combatting Long-Term Homelessness in Finland. He kuvaavat, että Asunto ensin -malli onkin saanut paljon huomiota ja tunnustusta myös kansainvälisesti, eritoten Euroopassa. Kirjoittajien mukaan Hannele Tainion ja Peter Fredrikssonin (2009) selvitystä suomalaisen Asunto ensin - politiikan synnystä ja omaksumisesta European Journal of Homelessness -lehdessä voidaan pitää alkuna kiinnostukselle, jota "suomalainen lähestymistapa" pian

kansainvälisesti alkoi herättää. Toisena tärkeänä kansainvälistä kiinnostusta herättäneenä tekstinä artikkelissa nostetaan Nicolas Pleacen, Dennis Culhanen, Riitta Granfeltin ja Marcus Knutagårdin kirjoittama kahden ensimmäisen pitkäaikaisen asunnottomuusohjelman tarkastelu (2015). (Juhila ym. 2022, 506.)

Asunto ensin – malli (Housing first) on myös FEANTSA:n yksi tärkeimmistä työskentelyn kohteista ja tavoitteista. Esimerkiksi Nicholas Pleace Yorkin Yliopistosta on tutkinut ja julkaissut paljon artikkeleita Housing first – mallista sekä oppaita, joissa mallia on tuotu eri maiden tietoisuuteen (kts. esimerkiksi Pleace a) ja Pleace 2016).

FEANTSA ja sen jäsenet katsovat, että asunto on ihmisoikeus. Jäsenet ovatkin sitoutuneet ymmärtämään asunnottomuuden sellaisena tilanteena, joka riistää yksilöiltä perusoikeudet, mukaan lukien oikeuden asuntoon. Asunnottomuuden vähentäminen ja asunnon saatavuuden parantaminen katsotaan olevan sellaisia toimia, joilla taataan oikeus asuntoon, kun taas pysyvän asunnon puute estää ihmisiä käyttämästä muita perusoikeuksia. FEANTSA ja sen jäsenet suojelevat oikeutta asuntoon esimerkiksi suoran vaikuttamistyön ja tutkimuksen avulla. Lisäksi Housing Rights Watch, joka on monitieteinen eurooppalainen verkosto eri maiden lakimiehistä, yhdistyksistä ja tutkijoista, edistävät osaltaan kaikkien oikeutta asuntoon.

2.2 Asunnottomuus nyt ja tulevaisuuden näkemykset

Suomessa oli vuoden 2022 lopussa 3 686 yksinelävää asunnottomia. Tämä on 262 vähemmän kuin vuonna 2021. Pitkäaikaisasunnottomia oli 1 133 ja heidän määränsä vähentyi 185:llä. (ARA 2023a)

Asunnottomiksi määritellään sellaiset henkilöt, joilla ei ole omaa asuntoa tai voimassa olevaa vuokrasopimusta. (VVAry2023) Tilastokeskuksen (2023) mukaan

”Asunnottomiin luetaan ulkona, erilaisissa tilapäissuojissa ja yömajoissa olevat sekä laitoksissa asunnon puutteen vuoksi asuvat (esim. ensisuojaajat, hoito- ja huoltokodit, psykiatriset sairaalat, kehitysvammaisten laitokset). Myös vapautuvat vangit, joilla ei ole asuntoa tiedossa, luetaan asunnottomiksi. Lisäksi asunnottomiksi luetaan tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asustavat ja kiertelevät.” (Tilastokeskus 2023)

Asunnottomuuden katsotaan olevan pitkäaikaista silloin, kun se on kestänyt vähintään yhden vuoden tai henkilö on ollut toistuvasti asunnottomana viimeisen kolmen vuoden aikana. Pitkäaikaisasunnottomalla usein on asumista olennaisesti vaikeuttava sosiaalinen

tai terveydellinen ongelma. Tällaisia voivat olla esimerkiksi velka-, päihde- tai mielenterveysongelma. Asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä ns. tavanomaisten asumisratkaisujen toimimattomuuden vuoksi. Usein myös sopivat tukipalvelut puuttuva. Voidaankin nähdä, että pitkäaikaisasunnottomuudessa korostuu avun ja hoidon tarve. Sen sijaan ajallinen kesto on toissijaista. (ARA 2023b)

On kuitenkin huomioitava, että tilastoinnin ulkopuolelle jäävät esimerkiksi oikeudettomassa asemassa olevat siirtolaiset, joilla ei ole asuntoa. Myöskään vapautuvat vangit eivät näy ARA:n virallisissa asunnottomuustilastoissa. Joka vuosi kolmasosa vangeista vapautuu asunnottomaksi. Määrällisesti tämä tarkoittaa noin tuhatta henkilöä. Yksi asunnottomuuden muodoista on piiloasunnottomuus. Piiloasunnottomuus ei näy tilastoissa. Piiloasunnottomuus voi luoda monenlaisia ongelmia. Se pahimmillaan voi altistaa hyväksikäytölle ja väkivallalle. Piiloasunnottomuus on yleisintä naisten, nuorten ja maahanmuuttajien osalta. (VVAry 2023)

Suomessa on tehty määrätietoisesti töitä asunnottomuuden poistamiseksi jo pitkään. Vuosien 2008–2023 välisenä aikana Suomessa on toteutettu neljä erillistä ohjelmaa, joiden pyrkimys on ollut aluksi puolittaa ja lopulta poistaa asunnottomuus kokonaan Suomesta.

Ensimmäinen ohjelma oli pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma eli PAAVO I (2008–2011). Ohjelman ydintavoite oli puuttua pitkäaikaisasunnottomuuteen ja parantaa asunnottomuuden ehkäisemistä sekä puolittaa asunnottomuus vuoteen 2011 mennessä. Ohjelmaan sisältyi myös asunnottomuuden tukitoimia kuten asumisneuvontaa. (Juhila ym. 2022, 502.)

Ensimmäistä ohjelmaa seurasi toinen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma eli PAAVO II (2012–2015). Sen tavoite oli pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä, pitkäaikaisasunnottomuuden riskin vähentäminen tehostamalla sosiaalisen asuntovuokrakannan käyttöä sekä aiempaa tehokkaampien toimenpiteiden luominen asunnottomuuden ehkäisemiseksi. (Juhila ym. 2022, 502.)

Kolmas ohjelma oli toimintasuunnitelma asunnottomuuden ehkäisemiseksi Suomessa eli AUNE (2016–2019). AUNEn tavoitteena oli jatkaa asunnottomuuden vähentämistä vahvistamalla ennaltaehkäisevää työtä sekä myös vähentää asunnottomuuden uusiutumista. Ohjelman kohderyhmään kuuluivat esimerkiksi häätoivaarassa olleet perheet, riskialttiissa elämäntilanteissa olleet nuoret, kotouttamisessa epäonnistuneet turvapaikanhakijat sekä kodittomina vapautetut vangit. Tämän ohjelman keskeisiä

toimenpiteitä olivat esimerkiksi asumissosiaalisen työn osaamisen ja kokemusasiantuntijuuden vahvistaminen, kohtuuhintaisen kohdennetun asuntotuotannon lisääminen ja monipuolistaminen, ennaltaehkäisevien asunnottomuussuunnitelmien laatiminen ja asumisneuvonnan vahvistaminen. (Juhila ym. 2022, 502–503, Karppinen 2020.)

Neljäs ohjelma oli Yhteistyöohjelma asunnottomuuden puolittamiseksi (2020–2022). Tämän ohjelman keskeisenä tavoitteena oli vahvistaa kuntien asunnottomuustyötä erityisesti sosiaalipalveluiden käytön ja kehittämisen kautta ja kohdentaa asunnottomuusriskissä oleville edullisempia asuntoja. Tavoite nähtiin olevan saavutettavissa siten, että kunnat perustavat paikallistasolla yhteistyöverkostoja ja asunnottomuustyö tulee osaksi kuntien ydintoimintaa. (Juhila ym. 2022, 503.)

PAAVO I ja II ohjelmien myötä Asunto ensin periaate otettiin asunnottomuustyön johtavaksi periaatteeksi. Asunto ensin periaate tarkoittaa sitä, että asunto nähdään ihmisen perusoikeutena. Asunnottomuustyössä asunnon hankinta on etusijalla muihin mahdollisiin ja tarvittaviin tukitoimiin nähden. Asunto ensin mallissa katsotaan, että oma asunto myös mahdollistaa muiden ongelmien ratkaisemista ja edesauttaa esimerkiksi kuntoutumista. Mallissa ei siis nähdä tai vaadita, että esimerkiksi päihde- tai mielenterveysongelmien tulisi olla ratkaistuna tai hoidettuna, jotta asunnon saaminen olisi mahdollista. Keskeinen osa Asunto ensin – mallia ovat myös toistaiseksi voimassa olevat vuokrasopimukset. Edellä kuvatuissa PAAVO I ja II ohjelmissa olikin pääpaino vakituisten vuokrasopimusten luomisessa pitkäaikaisasunnottomille ja määräaikaisista asumisratkaisuista luopumisesta. Myöhemmissä ohjelmissa tärkeä tavoite on ollut vakiinnuttaa Asunto ensin – ajatus asunnottomuustyön peruseriaatteeksi. (Juhila ym. 2022, 504.)

Tärkeä asia on ollut myös se, että Suomessa valtio on sitoutunut vahvasti ja pitkäaikaisesti asunnottomuuden poistamiseen. Asunto ensin – prosessi on jatkunut Suomessa pitkään huolimatta siitä, että hallitusten kokoonpano on muuttunut. Toki sillä on ollut merkitystä, että eri hallituksiin on osallistunut samoja puolueita, jotka ovat sitoutuneet edistämään aiemmin asunto ensin – politiikkaa. Valtion vahvan tuen lisäksi asunto ensin-periaate on nauttinut laajaa hyväksyntää paikallisten kehittäjien sekä kuntien sosiaali- ja terveysalan toimijoiden keskuudessa. (Juhila ym. 2022, 505.)

Valtion johdonmukainen sitoutuminen yli hallituskausien on osaltaan vaikuttanut siihen, että Suomessa asunnottomuuden vähentäminen on ollut kansainvälinen menestystarina. Nykyisessä hallitusohjelmaan on kirjattu:

”Lähtökohtaisesti laadukasta ja kohtuullisen hintaista asumista edistetään vapaarahoitteisella asuntorakentamisella. Hallitus kohdistaa yhteiskunnan tukemat vuokra-asunnot nykyistä tehokkaammin pienituloisille, vähävaraisille ja erityisryhmille, joiden on vaikea vuokrata asuntoa vapailta markkinoilta. Hallitus vähentää yhteiskunnan tukemaa ARA-asuntotuotantoa hallitusti. Hallitus toteuttaa myös asumistuen kokonaisuudistuksen, joka parantaa tuen ohjautuvuutta sitä eniten tarvitseville. Hallituksen keskeisenä tavoitteena on pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2027 mennessä. Tavoitteen toteuttamiseksi hallitus kohdistaa yhteiskunnan tukia ja toimenpiteitä heikoimmassa asemassa olevien suomalaisten asumisen turvaamiseen ja asunnottomuuden poistamiseen.” (Orpo 2023)

Useat eri asunnottomuuden parissa toimivista järjestöistä ovat tuoneet esiin huoltaan istuvan hallituksen eri toimien yhteisvaikutuksesta asunnottomien määrään tulevaisuudessa. Kannanotoissaan (esimerkiksi KOVA ry 2023, VVAry 2023, Y – Säätiö 2023) ovat esittäneet syvän huolensa siitä, että asunnottomuuden ei voida vähentyvän toimien seurauksena vaan päinvastoin lisäävän asunnottomien määrää. Orpon hallitusta on kritisoitu mm. siitä, että aiemmin tavoitteena oli asunnottomuuden poistaminen kokonaan vuoteen 2027 mennessä, enää puhutaan vain pitkäaikaisasunnottomuudesta. Lisäksi eri sosiaalietuuksiin, kuten asumistukeen ja työttömyysturvaan, liittyvät leikkaukset sekä indeksijäädytykset nähdään erityisen kohtalokkaina jo valmiiksi pienituloisille ja näin lisäävän riskiä asunnottomuuteen.

2.3 Asunnottomuus mediassa

Medialla voidaan nähdä olevan varsin suuri ja merkittävä valta siihen miten eri ilmiöistä kirjoitetaan ja ne tuodaan suurelle yleisölle esiin. Tällaiseen valtaan liittyy myös merkittävä vastuu ja eettinen pohdinta. Journalistiset ohjeet on otettu käyttöön vuonna 2014. Ohjeiden tavoitteena on tukea sananvapauden vastuullista käyttöä joukkoviestimissä sekä myös edistää ammattieettistä keskustelua. Julkisen sanan neuvoston (JSN) yhtenä tehtävänä voidaan nähdä näiden ohjeisen seuranta ja edistäminen journalistista sananvapautta kunnioittaen. Neuvosto ei kuitenkaan ole ns. juridinen toimija. Viime kädessä eettinen pohdinta onkin monella tavalla haastattelua tai muuta julkaisua harkitsevan median käsissä. (JSN 2013)

Asunnottomuuden käsittelemiseen mediassa on tehty opas ”*Toimittaja, sinua tarvitaan muutoksessa. Opas asunnottomuudesta viestimiseen.*” (2019). Oppaan ovat kirjoittaneet yhteistyössä VVA ry, Y-Säätiö, Kalliolan Setlementti ry, Sininauhasäätiö ja Moniheli ry, jotka kaikki toimivat asunnottomuuden parissa. Oppaan tavoitteena on esimerkiksi poistaa asunnottomuuteen liittyviä ennakkoluuloja, välttää ennakkoluulojen uusintamista ja antaa toimittajille ohjausta siihen, kuinka asunnottomia voi haastatella häntä kunnioittaen. Oppaassa todetaankin, että: ”*Medialla on merkittävä rooli siinä, että asunnottomuutta kokevat ihmiset tulevat esitetyiksi ja nähtyiksi arvokkaina ja kunnioituksen kautta.*” (VVAry ym. 2019,7.)

Tutkimukseni aineistoa etsiessäni huomasin, että varsinaisia asunnottomien haastatteluja oli lopulta kirjoitettu harvakseltaan medioissa, joista keräsin oman tutkimukseni artikkelit. Monet painottuivat Asunnottomien yön – ajankohtaan. Monet asunnottomuutta otsikkotasolla koskevat haastattelut painottuivat kuitenkin lopulta itse tekstissä enemmänkin päihdeongelmasta kirjoittamiseen. Asunnottomuuden taustalla ja syynä tai seurauksena toki usein on päihdeongelma. Sen nostaminen asunnottomuutta koskevien haastatteluiden kärkiteemaksi toisintaa kuitenkin nähdäkseni usein ennakkokäsityksiä asunnottomasta henkilöstä.

”*Onhan se tapa kirjoittaa stigmalähtöistä ja ongelmakeskeistä. Kyllä se vahingoittaa. Uutisoinnissa kurjuus ja epätoivo vie 80 paunaa ja loppuosa on sitä, että tänään Arilla on puhtaat vaatteet. Mies, 57*” (VVAry 2019, 14.)

Tapaustutkimuksessa journalistisista inhimillistämistekniikoista San Franciscon kodittomien projektissa (Varma 2020) tuotiin esiin, miten toimittajat herättävät empatiaa pääasiassa henkilökohtaisella tasolla ja harvemmin osoittavat solidaarisuutta poliittisella tasolla. Solidaarisuuden käsite on haastava ja monimuotoinen, jota voidaan lähestyä monesta eri näkökulmasta (kts. esimerkiksi Laitinen & Pessi 2011). Tässä tutkimuksessa tulkitsin sen eräänlaiseksi yhteisvastuullisuudeksi yhteiskunnallisella vaikuttamisen tasolla. Toki on huomioitava, että yhteiskunnalliset ja poliittiset järjestelmät ovat kovin erilaiset Yhdysvalloissa ja Suomessa. Kuitenkin tutkimuksessa esiin tullut ajatus siitä, että vaikka empatia sekä solidaarisuus molemmat kannustavat huolehtimaan marginalisoiduista yhteisöistä, empatia yksin rajoittaa tämän huolen enemmänkin yksilöihin, kun taas solidaarisuus laajentaa huolenpidon myös yhteisöön, ei ole laisinkaan yhteiskuntasidonnainen (Varma 2020). Medialla on valtaa siten myös siihen nousevatko asunnottomuutta koskevat laajemmat ja rakenteelliset ongelmat keskusteluun vai jääkö keskustelun taso yksilötason henkilökohtaisiin tarinoihin, joita kohtaan voimme tuntee empatiaa, mutta jotka eivät saa suuria solidaarisuuteen perustuvia muutoksia aikaan tai liikkeelle.

2.4 Asunnottomuus sosiaalityössä

Kansainvälisen, myös Suomessa hyväksytyyn sosiaalityön määritelmän (IFSW 2014) mukaan sosiaalityön tavoitteena on lisätä hyvinvointia edistämällä yhteiskunnallista muutosta sekä ihmissuhdeongelmien ratkaisua, elämänhallintaa ja itsenäistymistä. Ihmisoikeudet sekä yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ovat sosiaalityön lähtökohtina. Sosiaalityö toimiikin sosiaalisen yhteenkuuluvuuden lisäämiseksi pyrkimällä köyhyyden vähentämiseen sekä heikkojen ja sorrettujen ihmisten vapauttamiseen yhdessä heidän kanssaan. Sosiaalityön käytäntöön kuuluvat paitsi yksilökohtaiset psykososiaaliset prosessit myös sosiaalipolitiikkaan, suunnitteluun ja kehittämiseen osallistuminen. Sosiaalityöhön nähdään kuuluvaksi osaltaan myös sosiaalitoimen hallinto, yhdyskuntatyö sekä osallistuminen sosiaali- ja talouspolitiikan kehittämiseen. Sosiaalityön tärkeä osa on myös rakenteellisen sosiaalityö yksilötyön rinnalla. (IFSW 2018, Sosnet 2023.)

Sosiaalityön lähtökohtiin kuuluu universaalien pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin kontekstissa olennaisesti syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten integroiminen osaksi yhteiskuntaa ja heidän palauttamisensa normaaleiksi kansalaisiksi.

Vaikka usein sosiaalityön asiakkaat ovat syrjäytyneitä tai marginalisoituneita, pohjoismainen hyvinvointikonteksti edellyttää sosiaalityön toteuttavan työtään siten, että ne vahvistavat mahdollisimman pitkälle asiakkaiden edellytyksiä toimia normaaleina kansalaisina. (Raunio 2000, 14.) Asunnottomuustyössä mielestäni voidaankin nähdä, että Asunto ensin – periaate toteuttaa tätä ajatusta. Oman asunnon saaminen asunnottomalle vahvistaa ihmisen uskoa omaan selviytymiseen ja tunnetta ns. yhteiskuntakelpoisuudesta ja normaaliudesta. Tämä luo myös pohjaa siihen, että ihminen kokee voivansa toteuttaa itseään parhaalla mahdollisella tavalla.

On kuitenkin tehtävä ero sen välille, mikä on universaalisuusperiaate palveluissa ja mikä puolestaan asiakkuuksissa. Sosiaalityön asiakkuuksia ei voida ajatella universaalisuusperiaatteen kautta. Jokainen asiakkuus, vaikka niillä olisi yhteneväisiä piirteitä, on silti yksilöllinen ja ainutlaatuinen. Sen sijaan monet palvelut, joita sosiaalityön asiakkaille tarjotaan, kuuluvat lähtökohtaisesti universaalisuuden piiriin. Näin on pitkälti myös asunnottomuuden palveluiden kohdalla, kun tietyt reunaehdot täytyvät. Toisaalta sosiaalityöhön ja asunnottomuuteen liittyvä ja lisääntyvä ilmiö on se, kenen asunnottomuuden uhka esimerkiksi häätötilanteessa on tärkein. Tällä tarkoitan tilanteita, joissa on useampi asunnontarvitsija ja asuntoja rajallinen määrä. Näin joudutaan tekemään valintoja universaalisuusperiaatteen sisällä ja pohtimaan sitä, kenen oikeus tyydyttää (asunnon) tarve on etusijalla suhteessa muihin.

Palveluiden universaalisuusperiaatteen määrittää jo lainsäädäntö, jossa luodaan kaikille palveluja tarvitseville lähtökohtaisesti samat oikeudet. Sosiaalihuoltolaissa lausutaan millaisiin tuen tarpeisiin sosiaalipalveluja tulee järjestää sekä välttämättömän huolenpidon ja toimeentulon turvaamisesta:

11 § Tuen tarpeet

Sosiaalipalveluja on järjestettävä:

- 1) tueksi jokapäiväisestä elämästä selviytymiseen;*
- 2) asumiseen liittyvään tuen tarpeeseen;*
- 3) taloudellisen tuen tarpeeseen;*
- 4) sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi;*
- 5) lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä muusta väkivallasta, hyväksikäytöstä ja kaltoinkohtelusta aiheutuvaan tuen tarpeeseen; (29.12.2022/1296)*
- 6) äkillisiin kriisitilanteisiin liittyvään tuen tarpeeseen;*
- 7) lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin tukemiseksi;*

8) päihteiden ongelmakäytöstä, muusta riippuvuuskäyttäytymisestä, mielenterveysongelmasta tai muusta sairaudesta, vammasta tai ikääntymisestä aiheutuvaan tuen tarpeeseen; (29.12.2022/1280)

9) muuhun fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen tai kognitiiviseen toimintakykyyn liittyvään tuen tarpeeseen;

10) tuen tarpeessa olevien henkilöiden omaisten ja läheisten tukemiseksi.

12 § Välttämättömän huolenpidon ja toimeentulon turvaaminen

Jokaisella hyvinvointialueella oleskelevalla henkilöllä on oikeus saada kiireellisessä tapauksessa yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat sosiaalipalvelut siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Muussa kuin kiireellisessä tapauksessa henkilöllä on oikeus saada riittävät sosiaalihuollon palvelut siltä hyvinvointialueelta, jonka alueella henkilöllä on kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta, ellei muualla laissa toisin säädetä. (8.7.2022/589) (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301)

Kenties kuitenkin tärkein lainsäädäntöön kuuluva universaalisuus periaatteen ohjaava elementti on perustuslaki, ja siinä aivan erityisesti 6§ ja 19§ sekä 124§, joilla puolestaan on turvattu asiakkaan oikeus saada palveluita juridisesti kestäväällä periaatteella.

6 § Yhdenvertaisuus

Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.

Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehtoista määrättäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään.

19§ Oikeus sosiaaliturvaan

Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.

Lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella.

Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on

myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.

Julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä.

124 § Hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle

Julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävä julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle. (Perustuslaki 11.6.1999/731)

Perustuslain 19 § 5 momentin mukaan on julkisen vallan tehtävä edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea omatoimista järjestämistä. Sosiaalityöntekijä edustaa julkistaa valtaa. Näin ollen voidaan nähdä, että sosiaalityössä asunnottomuustyön tekemisen vaade ja velvoite lähtee jo perustuslaista.

Universalismin ajattelun liittäminen osaksi sosiaalityötä ei ole kuitenkaan ollut ongelmatonta. Jos sitä tarkastellaan sosiaalityön perinteisen ammatillisen tehtävän kautta, voidaan nähdä, että sosiaalityön kohderyhmä on kuitenkin rajattu ja erityinen, ei yleinen. Toinen tarkastelun ongelma universaalisuus periaatteen osalta sosiaalityössä on ristiriita, joka on syntynyt siitä tehtävästä, joka sosiaalityölle on tarjoutunut osana hyvinvointivaltiota. Tehtäväksi on osaltaan muodostunut toimiminen viimesijaisena auttamisjärjestelmänä. Lisäksi universaalisuusperiaatteeseen tukeutuva hyvinvointivaltio osaltaan tuottaa myös viimesijaisten palveluiden tarvetta. (Juhila 2002, 11.)

Sosiaalityön asiakkuudet voidaan määrittää myös eräänlaisiksi huolenpitosuhteiksi. Siinä lähdetään ajattelusta, että sosiaalityön asiakkaat eivät kaikissa tilanteissa, ja elämänvaiheissa selviä omillaan. Tällöin he tarvitsevat tukea ja apua. Sosiaalityön tehtävänä on pitää huolta näistä asiakkaista sekä huolehtia siitä, että he saavat tarvitsemansa avun ja tuen. Sosiaalityöhön liittyy osaltaan myös hoivan käsite. Joan Tronto (1994) on jakanut yhteiskunnallisen hoivan prosessimaisuuden neljään vaiheeseen.

1. Caring about eli välittäminen ja huomaaminen kuvaavat hoivan tarpeen tunnistamista.

2. Taking care of eli huolehtiminen lähtee siitä, että pohditaan miten asiakkaan tarpeeseen voidaan vastata eli millaisia palveluita on tarjolla tai tarjottava. Tähän vaiheeseen sisältyy jo myös vastuunottoa asiakkaasta.

3. Care giving eli hoivan antaminen on tarpeiden suoraa kohtaamista, ja tässä vaiheessa oleellista on hoivan antajan pätevyys.

4. Care receiving eli hoivan vastaanottaminen, joka on prosessin herkin vaihe monestakin syystä. Hoivan vastaanottamisen onnistuminen kertoo osaltaan myös hoivaprosessin onnistumisesta sekä moraalista. Sosiaalityö on mitä suuremmissa määrin huolenpitotyötä. Voidakseen toimia moraalisesti korkeatasoisesti huolenpitotyö tarvitsee tuekseen sitä arvostavan ja tukevan kulttuurin tai yhteiskunnan. (Juhila 2006, 154–155.)

Pohjoismaisissa yhteiskunnissa voidaankin hyvinvointivaltio ymmärtää keskinäisen vastuun järjestelmiksi. Etuudet sekä palvelut turvaavat ainakin osittain ihmisten elämisen tason ja laadun jatkumon myös silloin, kun ihmisen omat voimat eivät riitä. Universaalisuuden periaate ei siis erottele kansalaisia sen mukaan kuka tai ketkä tällaista turvaa tarvitsevat vaan kuka tahansa voi joskus tarvita apua. Tällaista ajatuksellista universalismia luonnehtii samaistumisen kyky toisen ihmisen tilanteeseen sekä sen pohjalta rakentuva myötätunto heitä kohtaan, joilla menee heikommin. On kuitenkin ollut havaittavissa, että 2000 – luvulla on siirrytty hyvinvointivaltion universaalisuuden periaatteesta kohti marginaalisempaa sosiaalipolitiikkaa. (Juhila 2006, 155–156.)

Sosiaalityötä voidaan lähestyä purkamalla sen osatekijät konkreettiseen tekemiseen. Sen interventioiden purkamisessa voidaan käyttää Pekka Louhelaisen (1995) luomaa osatekijöiden luetteloa:

- kuka tekee (sosiaalityön suorittaja)
- kenelle (sosiaalityön kohde)
- mitä (sosiaalityön tehtävä yhteiskunnassa)
- miten (sosiaalityön menetelmät ja työmuodot)
- miksi (sosiaalityön arvot ja etiikka)
- ja millä vaikutuksella (sosiaalityön tavoite ja päämäärät) (Raunio 2004, 55.)

Osatekijöiden pilkkomisella on mahdollista saada analyttistä tietoa, mutta myös jäsentää tiedoksi ja sanoiksi sitä yhteistä todellisuutta, jossa sosiaalityöntekijät ja asiakkaat

kohtaavat. Sosiaalityön kohdetta tarkasteltaessa voidaan myös kuvata mihin toiminnalla pyritään eli onko toiminnan tarkoitus vaikuttaa välittömästi asiakkaan tilanteeseen ja käyttäytymiseen vai yhdyskuntakehitykseen ja poliittiseen päätöksentekoon. (Raunio 2004, 59.) Sosiaalityössä asunnottomuustyöskentely on mitä suuremmissa määrin vaikuttamista välittömästi ihmisen elämäntilanteeseen erityisesti silloin, kun ihminen on vaarassa menettää kotinsa esimerkiksi maksamattomien vuokrien osalta. Se on myös suunnitelmallista sosiaalityötä niiden kohdalla, joilla on jo asunto mutta pyritään estämään asunnottomuuden uusituminen ja /tai tuetaan asiakkaan päihteettömyyttä. Toisaalta kentän viestin vieminen ylemmille ja päättävälle tahoille on myös erityisen tärkeää silloin, kun huomataan jonkin ilmiön kasvavan. Tällainen voi olla esimerkiksi vuokratien määrän kasvu. Sosiaalityön arjesta saatavalla tiedolla on merkitys esimerkiksi siihen, että voidaan ennakoida ja varautua tuen tarvitsijoiden määrien kasvuun.

Sosiaalityön tarkastelussa ammatillisena professiona on oleellista tehdä ero teoreettisen tiedonmuodostuksen ja käytännöllisen toiminnanmuodostuksen välillä. Ensin mainitussa tavoitteena on ymmärtää, mistä sosiaalityössä ilmiönä on kysymys. Jälkimmäisen kohdalla kyse puolestaan siitä, miten sosiaalityön tekeminen onnistuu. Tiedolla voidaan nähdä olevan kahtalainen rooli tässä. Teoreettisessa tiedonmuodostuksessa on kyse tiedosta itsessään eli päämäärä on ilmiön ymmärtäminen. Sen sijaan käytännöllisessä toiminnan muodostumisessa on kysymys tiedosta toiminnan välineenä. (Mäntysaari ym. 2009, 210.) Tällä näen olevan merkityksen omassa tutkimuksessani siten, että se lisää ymmärrystäni erityisesti teoreettisesta tiedosta asunnottomuuden ilmiössä. Vaikka itse teen töitä tällä hetkellä myös asunnottomuuden ja sen uhan kanssa, oma tietoni on perustunut pitkälti käytännön kokemuksen ja työssä saadun tiedon kautta ja myötä.

Sosiaalityön yhtenä tehtävänä on tutkia asiakkaiden hyvinvoinnin tilaa, ja myös sen edellytyksiä, esteitä, puutteita sekä kehittää toimia ja menetelmiä asiakkaiden hyvinvointivajeen korjaamiseksi. Sosiaalityöstä voidaankin varsin perustellusti puhua hyvinvointitieteenä, ja siten verrata sitä käsitteellisesti esimerkiksi lääketieteeseen, hoitotieteeseen ja farmasiaan. Sosiaalityö tarkastelee myös ihmisten välisten sosiaalisten suhteiden laatua voidakseen tehdä tapauskohtaista työtä erilaisten ihmisten kanssa. Sosiaalityön eräänä etäisenä päämääränä voidaan nähdä myös ihmisen inhimillisen kasvun mahdollistuminen. (Mäntysaari ym. 2009, 224, 226.) Näin ollen tutkimukseni kautta pystyn ymmärtämään asunnottomuuden ilmiötä aiempaa laajemmin ja siten myös toteuttamaan edellä kuvattua yhtä sosiaalityön oleellista tehtävää omassa työssäni

sosiaalityöntekijänä asiakkaiden parhaaksi ja hyvinvointia lisäävästi. Parhaimmillaan pystyn myös tuottamaan uutta tietoa työyhteisölleni asunnottomuuden kokemuksesta ja siitä yhteiskunnallisena ilmiönä.

Näen, että ylipäätään laajakin yhteiskunnallinen keskustelu siitä mitkä ja kenen tarpeet pyritään tyydyttämään, on tärkeää. Kuten aiemmin kirjoitin, sosiaalityössä erilaiset tarpeet ovat kiinteä osa työskentelyä ja läsnä oikeastaan jokaisessa asiakaskohtaamisessa ja päätöksessä. Tarveharkintaista pohdintaa joudumme käymään erilaisilla tasoilla ja punnitsemaan päätöksiämme arvojamme vasten. Tämän vuoksi on tärkeää, että sosiaalityön sisällä meillä on lainsäädäntö ja yhtenäisiä ohjeistuksia, joilla pyritään turvaamaan yhdenvertainen kohtelu tarpeiden tyydyttämisessä asiakkaille. Kyse on osaltaan myös niin asiakkaiden kuin työntekijöiden oikeusturvasta.

Tärkeänä pidän myös sitä, että pystymme sanoittamaan asiakkaiden tarpeita erityisesti, kun kyse on ns. marginaaleissa elävistä asiakkaista, joilla puutteita on usein jo pelkästään ns. perustarpeiden tyydyttämisessä, kuten esimerkiksi riittävä ravinto tai lääkkeet, joilla turvataan hengissä säilyminen. Tähän sanoittamiseen omassa tutkimuksessani pyrin, kun edellä kuvaamani sosiaalityön ulottuvuuksia tarkastellen kuvailen asunnottomuuden kokemusta Maslown tarvehierarkian mukaisten tarpeiden kautta sitä peilaten. Aikana, jolloin käydään yhteiskunnallista keskustelua jopa siitä, voidaanko ihmisiltä evätä toimeentulotuki, on tärkeää ymmärtää mihin tarpeisiin erilaiset tukijärjestelmät on luotu ja mitä niillä on tarkoitus turvata. Edellä kuvatuissa sosiaalityön erilaisissa ulottuvuuksissa kysymys tarpeista on aivan olennainen osa niitä. Voidaan esimerkiksi ajatella universaalisuusperiaatteen mukaisia palveluita tai sosiaaliturvan etuuksia mihin tarpeisiin niillä on tarkoitus vastata – tai millaisiin tarpeisiin hyvinvointivaltion tulee kyetä vastaamaan. Lähtökohtaisesti jokainen yhteiskunnan palvelu ja tuki – niin aineeton kuin taloudellinen – perustuu jonkun tarpeen tyydyttämiseen.

3 Maslown tarvehierarkia asunnottomien tilanteiden lähestymistapana

3.1 Näkökulmia tarpeiden tutkimiseen

Ihmisen tarpeita, niiden ilmenemistä, tyydyttymistä tai tyydyttymättömyyttä on tutkittu paljon ja monista eri näkökulmista vuosikymmenien aikana.

Ihmisen tarpeiden kieli voidaan nähdä universaalina eikä se rajoitu mihinkään kulttuuriin tai yhteiskuntaan. Balejjusa (2019) on artikkelissaan kuvannut eri tutkijoiden lähestymistapoja yksilön tarpeisiin. Tutkijat, kuten esimerkiksi Braybrooke (1987), Doyal ja Gough (1991), Maslow (1970) ja Max-Neef (1991), ovat käsityksessään inhimillisten tarpeiden käsitteestä osoittaneet, että ihmisen tarpeet ovat/ovat universaaleja. Reader ja Brock (2004) ovat todenneet, että "tarpeita on kaikkialla". Tällainen universalistinen käsitys ihmisen tarpeista tarkoittaa, että ne koskevat kaikkia yhteiskuntia ja kulttuureja. Tätä vahvistaa myös se, että edellä mainitut tutkijat ovat tulleet eri kulttuureista. Abraham Maslow oli amerikkalainen, Manfred Max-Neef chileläinen, Len Doyal brittiläinen/amerikkalainen, Ian Gough brittiläinen ja Lawrence Hamilton eteläafrikkalainen. Tutkijoiden välillä ei ole ollut havaittavissa erimielisyyksiä inhimillisten tarpeiden olemassaolosta kaikissa kulttuureissa. Erimielisyyttä on aiheuttanut se, mikä tai mitkä ovat ihmisen tarpeita. (Balejjusa 2019)

Doyalin ja Goughin (1991) teorian mukaan ihmisen tarpeista on vain kaksi universaalialia tarvetta, eli fyysinen terveys ja henkilökohtainen autonomia. He kuitenkin luettelevat yksitoista universaalialia tyydyttäjää (välitarvetta) kahdesta inhimillisestä tarpeesta. Näitä ovat riittävä ravitsemuksellinen ruoka ja vesi, riittävä suoja, vaaraton työympäristö, vaaraton fyysinen ympäristö, asianmukainen terveydenhuolto, lapsuuden turvallisuus, merkittävät ensisijaiset suhteet, fyysinen turvallisuus, taloudellinen turvallisuus, turvallinen syntyvyyden säännöstely sekä lasten saanti ja asianmukainen koulutus. Manfred Max-Neef (1991) on kuvannut yhdeksän tarvetta. Näitä ovat toimeentulon, suojelun, kiintymyksen, ymmärryksen, osallistumisen, vapaa-ajan, luomisen, identiteetin ja vapauden tarve. Perustarpeet voidaan luokitella olemisen, omistamisen, vuorovaikutuksen ja tekemisen luokkien mukaan. (Balejjusa 2019)

David Braybrooken (1987) määrittelyn mukaan on kaksitoista tarvetta, joita hän kutsuu elämäkulun tarpeiksi. Näitä ovat tarve elämää ylläpitävään suhteeseen ympäristöön, ruoan ja veden tarve, tarve erittää, tarve liikkua, säännöllisen levon tarve, mukaan lukien uni, tarve kaikkeen, mikä on välttämätöntä kehon säilyttämiseksi ehjänä tärkeissä

suhteissa, kumppanuuden tarve, koulutuksen tarve, sosiaalisen hyväksynnän ja tunnustuksen tarve, seksuaalisen toiminnan tarve, tarve olla vapaa häirinnästä ja virkistystarve. Psykologit Ryan ja Sapp (2007) keksivät itsemääräämisteoriassaan kolme psykologista perustarvetta eli autonomian, pätevyyden ja sukulaisuuden.

Ihmisen tavoitteet, toiveet, halut, mieltymykset, kyvyt ja niin edelleen voivat olla monia ja vaihdella yksilöstä toiseen, kulttuurista toiseen, yhteisöstä toiseen ja yhteiskunnasta toiseen. Vaikka edellä kuvatuissa luetteloissa on eroja ihmisten tarpeiksi miellettyistä asioista, niillä on myös yhtäläisyyksiä. Toisaalta jotkut luetellut asiat ovat vain ihmisten tarpeiden tyydyttäjiä, eivät suoria tarpeita. (Balejjusa 2019)

Ihmisen tarpeita voidaan siis lähestyä hyvin erilaisista näkökulmista ja lähtökohdista. Sosiaalityön näkökulmasta merkityksellistä on se mitä tarpeita yhteiskunnassa pidetään sellaisina, jotka tulisi tulla tyydytetyiksi universaalisuuden periaatteen mukaan ja joiden toteutumisen varmistamiseksi luodaan esimerkiksi lainsäädäntöä ja varataan valtion budjetissa rahoitusta.

Sosiaalityössä tarpeet ovat läsnä oikeastaan kaikessa työskentelyssä. Koko sosiaalityön kenttä – on se sitten esimerkiksi yksilö- tai yhteisötyötä tai rakenteisiin vaikuttamista – erilaiset tarpeet ja niiden tyydyttäminen ovat aina läsnä ja työn perustana. Sosiaalityössä puhutaan myös erityisen tuen tarpeesta ja sen myöntämisestä.

Poliittinen päätösvalta ohjaa pitkälti sitä mitä tarpeita, milloinkin pidetään niin tärkeinä, että niille varataan esimerkiksi valtion budjettiin resursseja. Tietty tarpeet on katsottu niin tärkeiksi, että on luotu lainsäädäntöä ja tukijärjestelmiä niiden turvaksi. Tarpeita koskeva keskustelu on myös mitä suuremmissa määrin arvokeskustelua. Jo perustuslakimme lähtee siitä, että sillä turvataan tiettyjen tarpeiden tyydyttäminen yhteiskunnassa. Tällä hetkellä tätä tutkimusta kirjoittaessani syksyllä 2023 käydään laajaa yhteiskunnallista keskustelua mitkä tarpeet ja missä määrin ovat sellaisia, joita valtion tulee tukea. Keskustelun ja arvioinnin kohteena ovat esimerkiksi asumistuki- ja toimeentulotukijärjestelmät.

Dover (2023) on käsitellyt tarveteorioita ja tarpeiden tutkimusta erityisesti sosiaalityön näkökulmasta. Hän katsoo, ettei tarvelähtöisten näkökulmien tuomiseen sosiaalityöhön liity minkään tietyn poliittisen näkökulman omaksumisen edellytystä. Hänen mukaansa tarpeet ovat universaaleja ja objektiivisia sekä niitä tukee alati kasvava määrä teoriaa ja tutkimusta. Sosiaalityöntekijät ovat pitkään yhdistäneet sosiaalipalvelujen saatavuuden ihmisten perustarpeista huolehtimiseen ja hoitamiseen. Doverin artikkelin mukaan

yksilön tarpeet ja niiden tyydyttäminen sekä tutkimus ollut läsnä jo aina 1900 – luvun alkupuoliskolta. Vuoden 1956 "Sosiaalityön käytännön määritelmä" (Bartlett, 2003) totesi, että yksi kuudesta filosofisesta käsitteestä "sosiaalityön käytännön perustana" on ollut, että ”Jokaisella ihmisellä on yhteiset inhimilliset tarpeet, mutta jokainen ihminen on kuitenkin pohjimmiltaan ainutlaatuinen.” Vuosikymmenten läpi tarpeiden tutkimuksen ja niiden painotukset ovat vaihdelleet ja muokkautuneet. Yhtä kaikki on katsottu, että tutkimusta niistä osana sosiaalityön tehtävää tarvitaan. (Dover 2023a, Dover 2023b)

Ihmisten tarpeiden tutkiminen nivoutuu moniin eri tieteenaloihin ja yhteiskuntiin vaikuttaviin tekijöihin, kuten globalisaatioon ja ilmastonmuutokseen. Tarpeiden käsitteleminen hyvinvoinnin perustana liittyy myös hoivan, yhteiskunnallisen velvollisuuden ja perustavanlaatuisen ihmisoikeuksien kysymyksiin. Dennis ym. (2012) havaitsivat, että kokemus psykologisia tarpeita tukevasta ympäristöstä lisäsi ikääntyneiden kodittomien kokemaan subjektiivista hyvinvointia ja että itsemääräämisoikeuden harjoittaminen vahvisti objektiivista hyvinvointia. Friesenin, (2014) mukaan teoreettinen kehitys on yhä enemmän asettanut ihmisten tarpeet, ihmisoikeudet ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vastakkain. Ihmisoikeuksien moraalisen perustan kehityksen sosiologinen tutkimus on osoittanut, että "demokraattiseen ihmisten tarpeiden täyttämiseen perustuva yhteiskuntateoria" edistäisi ihmiskunnan käsitteellistä kehitystä. (Dover 2023a)

Yhteenvedon voidaan siis todeta, että tarpeet ovat oleellinen osa kaikkea keskustelua, jota käydään hyvinvointivaltion eri tehtävistä ja vastuista. Tarpeiden määrittely ja tutkimus – niin poikkitieteellisesti kuin sosiaalityössä – on tärkeää. Sen myötä on mahdollista tehdä paitsi yhteiskunnallisia ratkaisuja ja päätöksiä mitä tarpeita pidämme sellaisina, joita hyvinvointivaltion tulee tukea tai vahvistaa. Sen myötä myös määritetään myös sosiaalityön yhteiskunnallista tehtävää ja luodaan niitä reunaehtoja, joissa työtä arjessa tehdään, kenelle sitä tehdään ja millä edellytyksillä.

Omassa tutkimuksessani tutkin asunnottomien tarpeita, joita lähestyn Maslown tarvehierarkian kautta, ja kuinka ne nousevat aineistostani esiin sekä kuinka sosiaalityön ja hyvinvointivaltion antamin keinoin niihin voidaan vastata eri tarpeiden tasoilla.

3.2 Maslowin tarvehierarkia tutkimuksen näkökulmana

Abraham H. Maslown ”A Theory of Human Needs” (1943) eli tarvehierarkia on eräänlainen psykologinen kehys, joka luokittelee ihmiset tarpeet viidelle eri hierarkian tasolle. Alimmaisena eli ensimmäisenä tarpeena on fysiologiset tarpeet. Tätä seuraa turvallisuus, sosiaaliset tarpeet, arvostuksen sekä lopuksi itsensä toteuttamisen tarpeet. Maslown teorian mukaan ihmiset pyrkivät aina täyttämään alemman tason tarpeen – ainakin osittain - ennen kuin siirtyvät seuraavaan ja korkeampaan tarpeeseen. ”Theory of human needs” – paperi julkaistiin vuonna 1943 Psychological Review – julkaisussa. Maslow jatkoi teorian parissa myös esimerkiksi kirjoissa ”Motivation and Personality” (1954) ja ”Toward a Psychology of Being” (1962) .

Teoria on paljon käytetty ja erityisesti se on saavuttanut suosiota esimerkiksi johtamisen koulutuksessa ja työntekijöiden eri tarpeiden ja motivaatiotekijöiden tunnistamisessa. Sitä on myös käytetty työyhteisöissä työhyvinvoinnin mittaamiseen ja parantamiseen. Suomessa Työturvallisuuskeskus (TTK) on luonut Maslown tarvehierarkian pohjalta ns. työhyvinvoinnin portaat, joita työyhteisöissä voidaan käyttää osana työhyvinvoinnin parantamista. (TTK 2009)

Teoriaa on myös kritisoitu paljon vuosikymmenien aikana. Esimerkiksi Mahmoud A. Wahba ja Lawrence G. Bridwell (1976) totesivat kirjoituksessaan ”Maslow reconsidered: A review of research on the need hierarchy theory” mm. sen, että teoria oli lähestulkoon testaamaton sen epämääräisten määreiden ja käsitteiden vuoksi. (Wahba & Bridwell 1976)

Toisaalta voidaan myös ajatella, että se maailma, jossa Maslow on teoriansa koko lailla tarkalleen 80 vuotta sitten kehittänyt - valkoihoisten, koulutettujen ja miesten asemaa sekä individualismia korostavassa yhteiskunnassa ja kulttuurissa - on ollut kovin toisenlainen kuin se globaali maailma, jossa elämme. Maslown korkeamman tason tarpeissa on huomattavissa se, kuinka tarpeet keskittyvät yksilöön itseensä. Toisaalta ehkä juuri siksi Maslown tarvehierarkia eräänlaisessa yksinkertaisuudessaan kiehtoo edelleen tutkijoita ja kuinka se antaa tutkijalle lopulta paljon vapautta määrittää itse tarpeiden tarkemman sisällön ja kontekstin sekä sen, kuinka tarpeet voivat poiketa alkuperäisen ”pyramidin” (jota Maslow itse ei ole käyttänyt) järjestyksestä. Maslown myöhemmistä julkaisuista (esimerkiksi mt 1954, 1962) voidaankin havaita, että hän itsekkin myönsi ns. poikkeukset hierarkiaan – jotka ovatkin olleet keskustelussa yhtenä teoriaan liittyvän kritiikin kohteena vuosikymmenien aikana. Toisaalta Maslown

tarvehierarkian mukaiset ajatukset ja kuvaukset ovat hyvinkin relevantteja vuosikymmeniä tarvehierarkin kehittämisen jälkeen.

Tarvehierarkia kuvataan usein pyramidina:

Kuva– mukailtu Maslow'n tarvehierarkiasta (eng. Maslow's hierarchy of needs 1943, Wikipedia)

Alimpana pyramidissa on kuvattuna fysiologiset tarpeet. Näillä Maslow tarkoitti tarpeita kuten ruoka, vesi ja uni sekä seksuaalisuus. Seuraavana hierarkiassa tulee turvallisuus, joka sananmukaisesti tarkoittaa turvaa ja turvallisuuden tunnetta. Kolmantena tarpeena tulevat sosiaaliset tarpeet eli rakastamisen ja yhteenkuulumisen tarpeet. Neljäntenä tarpeena tulee arvostuksen tarve ja aivan pyramidin huipulla viidentenä on itsensä toteuttamisen tarve.

Maslow'n näkemyksen mukaan edellinen tarve tuli olla edes osin tyydytetty ennen siirtymistä seuraavalle tasolle. Maslow myös totesi, että kaikki fysiologiset tarpeet ja niihin liittyvä käyttäytyminen voivat myös toimia psykologisten tarpeiden tyydyttäjinä. Hän myös näki, että tietyt edellytykset ja ehdot tulee täytyä, jotta perustarpeet voivat toteutua. Tällaisia olivat hänestä esimerkiksi vapaus puhua, vapaus tehdä mitä haluaa niin kauan kuin muille ei aiheuteta vahinkoa, vapaus ilmaista itseään, vapaus tutkia ja etsiä tietoa, oikeus puolustaa itseään, oikeudenmukaisuus ja rehellisyys. (Maslow 1943, 373–383, Maslow 1954,47.)

Fysiologiset tarpeet

Maslow katsoi, että jos fysiologiset tarpeet (physiological needs) ovat tyydyttämättä ja ne hallitsevat ihmistä, kaikki muut tarpeet voivat jäädä olemattomiksi ja taustalle. Kaikki ihmiset kyvyt valjastetaan ensisijaisesti fysiologisten tarpeiden tyydyttämiseen. Ihmistä motivoisi kaikista eniten fysiologisten tarpeiden tyydyttäminen.

Maslown erään esimerkin mukaan ihminen, jolla on esimerkiksi valtava nälkä – eli yksi oleellisista fysiologista perustarpeista on tyydyttämättä – ei pysty ajattelemaan muuta kuin tätä tarvetta ja tarpeen tyydytystä. Ihminen määritteli silloin elämän itsessään syömisen eli fysiologisen tarpeen tyydyttymisen kautta. Maslown mukaan myös lähtökohtaisesti kulttuuri voitaisi nähdä siten, että sen yksi päätehtävistä olisi estää tällaisten fysiologisten hätätilanteiden ilmaantuminen yksilölle. Hän katsoikin, että useimmissa yhteiskunnissa esimerkiksi äärimäinen nälkä olisi ennemminkin harvinainen kuin yleinen – joskin hän myös tunnisti, että sitä ilmeni ja se oli todellisuutta osalle ihmistä. Maslow näki, että muut tarpeet – kuten esimerkiksi yhteisöllisyyden kokemus tai rakkaus – jäävät paitsioon ihmiseltä, jolla olisi äärimmäinen nälkä koska ne eivät täytä vatsaa.

Hän myös pohti, mitä tapahtuu ihmisen fysiologiselle tarpeelle, kun vatsa on ikään kuin toistuvasti täynnä. Maslown mukaan tuolloin ihmiselle ilmaantuu muita uusia ja korkeampia tarpeita, jotka fysiologisten tarpeiden sijaan hallitsevat ihmistä. Kun nämä tarpeet puolestaan ovat tyydytetty ilmaantuu jälleen uusia ja entistä korkeampia tarpeita. Fysiologisten tarpeiden merkitys pienenee, kun niitä toistuvasti tyydytetään. Ne jäävät taustalle muiden uusien tarpeiden tullessa vahvemmiksi mutta edelleen ne ovat olemassa, ja ne voivat ilmaantua hallitsemaan ihmistä, jos niitä ei tyydytetä säännöllisesti. (Maslow 1954, 35 – 39.)

Turvallisuuden tarpeet

Maslow katsoi, että jos fysiologiset tarpeet on tyydytetty suhteellisen hyvin, syntyy uusia tarpeita, jotka voidaan määritellä turvallisuuden tarpeiksi (safety needs). Hän kuvasi näitä tarpeita esimerkiksi sellaisilla käsitteillä kuin turvallisuus, vakaus, suojelu, vapaus pelosta, ahdistuksesta ja kaaoksesta, rakenteen-, järjestyksen-, lain- ja rajojen tarve.

Maslown mukaan edelleen fysiologisten tarpeiden merkitys ja vaikutus on tämän tarpeen aikana olemassa mutta vähäisemmissä määrin, koska ne lähtökohtaisesti on tyydytetty tähän tarpeeseen siirryttäessä. Maslow lähestyi tämän tarpeen kuvausta esimerkiksi vauvoista ja lapsista. Hän kuvasi, että lapset eivät estä reaktioitaan uhkaan tai vaaraan, kun taas aikuisille on opetettu reaktioiden estäminen ikään kuin keinolla millä hyvänsä. Maslow katsoi, että lapsilla turvan- ja turvallisuuden tarve näyttäytyy myös siten, että he haluavat toistuvat rutiinit elämäänsä sekä ennustettavan ja järjestyksessä olevan maailman. Maslown näkemyksen mukaan lapsi voi kokea turvattomuutta esimerkiksi silloin, kun hän kokee vanhemmiltaan epäoikeudenmukaista tai epäjohdonmukaista käytöstä. Tämä voi saada lapsen kokemaan olonsa ahdistuneeksi ja turvattomaksi. Maslow ajatteli, että tämä ei välttämättä johtunut epäoikeudenmukaisuuden kokemuksesta itsessään vaan enemmän siitä, että maailma näyttää epäluotettavalta, turvattomalta ja arvaamattomalta. Hän katsoi, että lapset, joiden elämässä oli edes jonkinlaiset rutiinit ja jotain mihin luottaa – ei vain kulloisessakin eletyssä hetkessä vaan myös tulevaisuudessa, pärjäisivät ja voivat paremmin. Hän kuvasi, että lapsi tarvitsee järjestäytyneen ja jäsenneilyn maailman järjestäytymättömän sijaan. Lapselle riidat, fyysinen väkivalta, erot tai kuolema perheen sisällä voivat olla erityisen pelottavia. Lapsen itseensä kohdistuneet raivonpurkaukset, uhkaukset, karkea kohtelu, nimittely tai fyysinen rankaiseminen ovat lapselle pelottavia asioita, ja aiheuttavat pahimmillaan syvää paniikkia ja kauhua eli kokemaan syvää turvattomuutta. (Maslow 1954, 39–43.)

Maslow katsoi, että terve ja onnellinen aikuinen on suurelta osin tyytyväinen turvallisuuden tarpeisiinsa. Rauhallinen, vakaa ja sujuvasti toimiva yhteiskunta saa tavallisesti jäsenensä tuntemaan olonsa turvalliseksi. Siksi ihmisellä ei ole lähtökohtaisesti turvallisuustarpeita tarpeina, joita pitäisi aktiivisesti tyydyttää. Hänen mukaansa, jos haluamme nähdä yhteiskunnassa tällaista turvattomuutta meidän pitää tarkastella esimerkiksi taloudellisten ja sosiaalisten ”altavastajien” asemaa. Näiden ääripäiden välissä voidaan nähdä olevan sellaisia turvallisuuden tarpeiden ilmaisuja kuten halu turvattuun työpaikkaan, halu säästää tai halu ottaa erilaisia vakuutuksia. Muita keinoja etsiä turvallisuutta ja vakautta on esimerkiksi suosia tuttuja asioita tuntemattomien sijaan. Myös jokin uskonto tai filosofinen suuntaus voi luoda turvallisuutta. (Maslow 1954, 39–43.)

Turvallisuuden tarve voi aktualisoitua vasta kun tapahtuu joku katastrofi, kuten sota, yhteiskunnallinen kriisi tai oma tai läheisen vakava sairastuminen. Toisaalta jotkut aikuiset ovat kuin turvattomia lapsia. He voivat nähdä tuntemattomia uhkia maailmassa

ja he käyttäytyvät ikään kuin katastrofi olisi aina tulossa eli reagoivat kaikkeen kuin hätätilanteessa. Heidän turvallisuuden tarpeensa ilmenee esimerkiksi siten, että he etsivät itselleen suojelijaa tai jotakuta itseään vahvempaa henkilöä, johon he kokevat voivansa luottaa. Turvattomuutta kokevat ihmiset yrittävät järjestää maailmaa siten, ettei mitään odottamatonta voisi tapahtua. (Maslow 1954, 39–43.)

Sosiaaliset tarpeet

Jos sekä fysiologiset että turvallisuuden tarpeet on koko lailla hyvin tyydytetty Maslown mukaan seuraavaksi ihmiselle, syntyy sosiaalisia tarpeita eli rakkauden, kiintymyksen ja yhteenkuuluvuuden tarpeet (love and belonging). Ihminen voi tässä vaiheessa tarvehierarkiaa alkaa kaipaamaan ystäviä, kumppania tai omia lapsia. Hän saattaa janota kiintymyssuhteita ylipäättään ihmisten kanssa ja löytää oman paikkansa osana eri ryhmiä tai perhettä. Tässä vaiheessa tarvehierarkian tasoja ihminen saattaa kokea yksinäisyyden, syrjäytymisen, hylkäämisen tai juurettomuuden tunteet vahvasti. Maslown mukaan rakkauden tarpeeseen kuuluu sekä rakkauden antaminen että vastaanottaminen. Ihminen tarvitsee toista ihmistä ollakseen ihminen. Maslow katsoi, että jokaisen hyvän ja terveen yhteiskunnan tulisi tyydyttää ihmisten tarve yhteisöllisyyteen ja yhteenkuuluvuuteen muiden kanssa. Hän uskoi, että vieraantumisen, yksinäisyyden ja erillisyyden tunteet johtuvat perheiden hajaantumisesta ja kylien tuttuuden muuttuessa kasvottomaksi kaupungistumiseksi. Lisäksi hän uskoi, että ystävyys ja ”veljeys” voivat kantaa läpi elämän, erityisesti kun yhdessä on kohdattu yhteinen vihollinen kuten esimerkiksi sodan aikana tapahtuu. Yhteisöllisyys kasvaa, kun yhteisöä on kohdannut yhteinen uhka. (Maslow 1954, 43–45.)

Kunnioituksen ja arvostuksen tarpeet

Neljäntenä Maslown tarvehierarkiassa on kunnioituksen ja arvostuksen tarpeet (esteem).

Maslown ajattelun mukaan useimmilla ihmisillä on tarve saada lähtökohtaisesti korkeita arvioita itsestään. Tällöin ihmiselle on mahdollista rakentua vahva itsekunnioitus ja -tunto ja kokemus siitä, että saa kunnioitusta muilta.

Maslow jakoi neljännen tason tarpeet kahteen erilliseen ryhmään. Ensinnäkin hän kuvasi niitä ihmisen haluna saavuttaa, olla riittävä, vahva ja pätevä, olla luotettava muille sekä olla riippumaton ja vapaa. Toiseksi hän katsoi, että ihmisillä on halu saada mainetta ja arvovaltaa, korkeita asemia, mainetta ja kunniaa, valta-asemia, tunnustusta, huomiota, tärkeyden tunnetta, arvokkuutta ja arvostusta. (Maslow 1954, 45–46.)

Maslow korosti, että ihmisen itsetunnon tulisi perustua todellisiin kykyihin ja tekijöihin muiden mielipiteiden sijasta. Maslown mukaan vakain ja tervein itsensä kunnioitus perustuu muilta aidosti ansaittuun kunnioitukseen, ei ulkoiseen maineeseen, julkisuuteen tai perusteettomaan ihailuun. Hänen mukaansa hyvä itsetunto johtaa hyvän itseluottamuksen kokemukseen sekä arvokkuuden, voiman, kyvykkyyden, riittävyden, hyödyllisyyden ja tarpeellisuuden kokemuksen tunteisiin. Jos nämä tunteet eivät toteudu ihminen kokee alemmuutta, heikkoutta ja avuttomuutta. (Maslow 1954, 45–46.)

Itsensä toteuttamisen tarve

Korkeimpana tarpeena Maslown tarvehierarkiassa on itsensä toteuttamisen tarve (self – actualization). Maslow ajatteli, että vaikka kaikki edellä kuvatut neljä tarvetta täytyisi voimme silti usein, joskaan emme aina, odottaa uuden tyytymättömyyden ja levottomuuden kehittyvän etenkin, jos ihminen ei tee sitä mihin hänellä on kykyjä. Tällä Maslow viittasi ihmisen haluun toteuttaa itseään ja ottaa kaikki potentiaalinsa käyttöön, jolloin ihminen haluaa yhä enemmän tulla sellaiseksi, joksi hän pystyisi tulemaan. (Maslow 1954, 46–47.)

Tässä tutkimuksessa käytän Maslown tarvehierarkiaa analyysitapana, jonka avulla ja jota käyttäen jäsenän asunnottomien tarpeita. Jäsentämisen myötä peilaan niitä sosiaalityön ja hyvinvointivaltion mahdollisuuksiin sekä vastuisiin.

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimustehtävä

Asunnottomuus ilmiönä nousee esiin omassa työssäni aikuissosiaalityössä päivittäin. Sosiaalityöntekijänä pyrin löytämään ratkaisuja ja vaihtoehtoja niin tilanteisiin, joissa asiakkaalla ei ole asuntoa, asunnottomuutta on takana kenties pitkäänkin tai on olemassa asunnottomuuden uhka esimerkiksi mahdollisen hädän vuoksi. Asunnottomuus koskettaa kaikkia ikäryhmiä ja sen taustalla voi olla itä moninaisempia syitä ja tekijöitä.

Asunnottomuus on laaja ilmiö mikä pitää sisällään monia eri tasoja ja ulottuvuuksia. Kyse ei ole vain aineellisesta puutteesta – tai seinien uupumisesta ympäriltä. Olen pohtinut työni myötä paljon myös sitä, kuinka käsitteellisesti Suomessa puhumme asunnottomuudesta, joka käytännössä tarkoittaa fyysistä tilaa, jossa on seinät ja tietyt perusasiat, vaikka tosiasiallisesti asunnottomalta puuttuu paljon muutakin eli koti. Englanninkielinen termi *homeless* eli suomeksi koditon onkin mielestäni paljon kuvaavampi termi ilmiölle. Tämän kodittomuuden ja kodin menettämisen tuskan huomaa esimerkiksi silloin, kun tulossa on häätö ja yksilön tai perheen elämä ja koti on pakattava laatikoihin heidän tahtomattaan.

Oman työni myötä olen siis pohtinut paljon tätä aihetta ja miten perustavanlaatuisista tarpeista ihminen jää paitsi, jos hän on asunnoton. Tutkimuksessani selvitän eri tarpeiden tyydyttymistä asunnottomuudessa voi jäädä toteutumatta tai miten ne toteutuvat. Teoreettiseksi kehykseksi valikoitui Maslowin tarvehierarkia. Aineistoksi päädyin valitsemaan kahdesta eri mediasta (HS ja Aamulehti) artikkeleita, joissa asunnottomia, tai asunnottomuuden kokeneita on haastateltu.

4.2 Aineiston kuvaus

Aineisto on kerätty kahdesta mediasta: Helsingin Sanomista ja Aamulehdestä. Artikkelit on löydetty käyttämällä hakusanana ”asunnottomuus”. Valitsin artikkelit siten, että niistä oli löydettävissä asunnottoman tai asunnottomuuden kokeneen haastattelu, vaikka osana koko artikkelia mukana olisi ollut myös esimerkiksi järjestöjen tai ammattilaisten haastatteluja. Lopulliseen aineistoon valikoitui 12 artikkelia vuosien 2020–2023 väliltä.

Siirsin artikkelit (ilman kuvia) Wordiin ja muokkasin ne tekstitiedostoksi (Times New Roman 12, riviväli 1,5). Näin aineiston kooksi tuli 59 sivua.

Artikkeli 1 Helsingin Sanomat 11.8.23	Pirtin suojissa. Kotkankadulla sijaitsevassa asumisyksikössä päihteidenkäyttäjät saavat hoitoa ”Pultsareiden kuninkaan” oppien mukaisesti	Artikkeli Kotkankadun asumispalveluyksiköstä ja sen asukkaista
Artikkeli 2 Helsingin Sanomat 25.3.23	Jiillä oli kihlattu ja koti, sitten hän kokeili Subutexiä - HS vietti vuorokauden Helsingin kaduilla elävien nuorten kanssa	Artikkeli nuorten asunnottomien elämästä kaduilla ja tukipiste Nuolessa
Artikkeli 3 Helsingin Sanomat 16.7.23	Päihderiippuvaisten jalat kertovat lohduttoman tarinan asunnottomuudesta	Artikkeli asunnottomien jaloista
Artikkeli 4 Helsingin Sanomat 31.10.21	Osa ihmisistä ei tiedä, mitä on normaali turvan tunne – 17 vuotta kadulla asunut Pasi oli yksi heistä, kunnes hän kohtasi onnenpotkun	Artikkeli asunnottomuuden kokeneesta
Artikkeli 5 Helsingin Sanomat 8.10.21	Joskus koditon Markus kävelee koko yön, kerran häneltä vietiin hätäsuojassa kengät jalasta – Onko asunnottomuuden loppu mahdollinen?	Artikkeli asunnottomuudesta Helsingissä
Artikkeli 6 Aamulehti 18.10.2023	Asunnottomien määrä on kasvussa ja yhä useampi heistä on nuori – tamperelainen mies valmistautuu talveen kodittomana: ”Jos ei kohta ole asuntoa, ei tulevaisuutta ole”	Artikkeli asunnottomuudesta Tampereella
Artikkeli 7 Aamulehti 19.11.2022	Vuosi sitten Kai Karjalainen, 34, makasi asunnon lattialla ja pelkäsi – Nyt hän kertoo, miten päihdehelvetiksi muuttuneen elämän suunta kääntyi	Artikkeli asunnottomuuden kokeneesta
Artikkeli 8 Aamulehti 17.10.2022	Tamperelainen Juha-Petri Jääkallio on kokenut kodittomuuden, peräänkuuluttaa nyt yhtä yksinkertaista asiaa – Vierailimme Asunnottomien yössä	Artikkeli asunnottomuudesta Tampereella
Artikkeli 9 Aamulehti 17.10.2022	Tämä tamperelaisnainen eli pitkään kodittomana, varasteli Koskikeskuksesta ja pakeni poliisia – Yllättävä tapahtuma muutti elämän täysin	Artikkeli asunnottomuuden kokeneesta
Artikkeli 10 Aamulehti 17.10.21	Kun elämältä putosi pohja, Joni Muotkavaara asui paketti-autossa – nyt hän kertoo, miten joutui asunnottomaksi ja kuinka lopulta muutti kerrostaloon	Artikkeli asunnottomuuden kokeneesta
Artikkeli 11 Aamulehti 1.8.21	Tamperelainen Petri Siuronen juo litran kirkasta viinaa päivässä ja kertoo nyt miksi – Tällaista on elämä kodittomien yksikössä Hervannassa	Artikkeli Tampereen asumispäivystyksestä ja asumisyksikkö Tastusta sekä näiden asunnottomista asiakkaita
Artikkeli 12 7.8.20	Aamulehti Tampereella toimii poikkeuksellinen asunnottomien ohituskaista, josta harva tietää – Kolme vuotta kodittomana ollut Marko Salomäki: ”Tämä on ollut pelastus kaikessa”	Artikkeli asunnottomuuden kokeneista ja Viadia Pirkanmaan toiminnasta

Taulukko 1, aineiston kuvaus

Aineiston artikkeleissa oli asunnottomien haastatteluita, jotka tehty esimerkiksi ensisuojuissa tai asuntoloissa. Osalla haastatelluista oli asunnottomuus ja sen kokemukset

taakse jäänyttä elämää. Haastateltavissa oli eri ikäisiä nuorista aikuisista vanhempaan ikäpolveen, naisia ja miehiä. Aineistossa oli myös ammattilaisten haastatteluja asunnottomuuteen ja palveluihin sekä palvelujärjestelmään liittyen.

4.3 Analyysitapa

Laadullisessa tutkimuksessa on mahdollista lähteä liikkeelle mahdollisimman puhtaalta pöydältä ilman määritelmiä tai ennakoasetelmia. Kvalitatiivisen eli laadullisen aineiston kohdalla on tärkeää pohtia aineiston rajausta, miten se olisi järkevää ja mielekästä sillä laadullinen aineisto ei lopu koskaan. Aineistolähtöistä analyysi on erityisen tarpeellista silloin, kun tarvitaan jonkin ilmiön perusolemuksesta. Olemuksesta puhuminen tässä yhteydessä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että voidaksemme puhua jostain ilmiöstä edes jonkunmoisella tarkkuudella meidän on selvitettävä mitä se perusolemukseltaan on. (Eskola & Suoranta 1998, 1. luku)

Laadullisen tutkimusotteen voidaan nähdä soveltuvan sellaisten ilmiöiden tutkimiseen, joiden perusta on tajunnassa sekä ihmisten vuorovaikutuksessa ja sitä jäsentävässä kielessä. Kvalitatiivisen tutkimusote voidaan jaotella kahteen ilmiöryhmään eli perusrakenteeltaan tajunnalliset ilmiöt ja perusrakenteeltaan sosiaalisen todellisuuden ilmiöt. Tieto, joka on ihmisen kokemuksessa olemassa, voidaan nähdä perusrakenteeltaan tajunnallisena ilmiönä, kun taas perusrakenteeltaan sosiaalisen todellisuuden ilmiöllä ei ole alkuperäistä kokijaa. Tulkinnoissa keskeistä on pyrkiä ylittämään välitön havaintotaso ja pääsemään johtopäätöksissä käsiksi todellisuuden pinnanalaisiin, usein subjektiivisiin tulkintoihin ja rakenteisiin. (Puusa & Juuti 2020, II luku.)

Yksi keskeinen tunnuspiirre laadulliselle tutkimukselle on se, että laadullisen lähestymistavan voidaan nähdä korostavan todellisuuden ja siitä saatavan tiedon subjektiivista luonnetta. Olennaista laadullisessa tutkimuksessa on osallistuvien näkökulma ja tutkijan vuorovaikutus yksittäisen havainnon kanssa. Laadullisessa tutkimuksessa keskeistä on tutkittavien kokemukset ja tutkimuksen tehtävänä onkin antaa teoreettisesti mielekäs tulkinta tutkimuksen kohteensa olevasta ilmiöstä. Eräs laadullista tutkimusta koskeva harhaluulo on, että kaikki laadullinen tutkimus olisi ymmärtämään pyrkivää. Laadullisella tutkimuksella voidaan kuitenkin nähdä olevan useita erilaisia tavoitteita kuten ilmiön kuvaaminen, uuden tiedon hankinta, ymmärryksen syventäminen, ilmiöiden tulkitseminen, teoreettisesti mielekkään tulkinnan tekeminen tai kyseenalaistaminen. (Puusa & Juuti 2020, II luku.)

Laadullisen tutkimuksen analysoinnissa yhdistyvät analyysi ja synteesi. Kerätty aineisto pilkotaan osiin valitun menetelmän keinoin. Tämän jälkeen tutkija tekee aineiston pohjalta synteesejä ja kokoaa aineiston uudelleen. Tämän jälkeen tutkija tekee uudelleen kootusta aineistosta johtopäätöksiä, jotka hän esittää tutkimuksensa lopputulemina, joilla on tieteellinen pohja. Analyysivaiheessa aineistoa voidaan eritellä, tiivistää ja luokitella. Synteesissä tavoitteena on luoda aineistosta kokonaiskuva sekä esittää tutkimuskohde uudesta näkökulmasta. Aineiston analyysin päämääränä laadullisessa tutkimuksessa voidaankin pitää päätymistä onnistuneisiin tulkintoihin. (Puusa 2020, IV luku.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston keruu- ja analyysivaiheet kulkevat osin limittäin. Siten voi olla vaikeaa kuvata laadullisen tutkimusprosessin kulkua. Sopivan laadullisen aineiston analyysitavan valitsemiseen ei ole olemassa yksiselitteistä ohjetta. Aineiston käsittelytapa vaihtelee tutkimusten välillä. Laadullinen aineisto voi olla varsin rikas ja siitä voi löytyä sellaisiakin seikkoja, joita tutkija ei etukäteen osannut ennakoida löytävänsä. (Puusa 2020, IV luku.)

Huomasin oman aineistoni kohdalla, että keruu- ja analyysivaiheet todella kulkevat limittäin. Aineistoa kerätessäni en voinut välttyä siltä, että tein alustavaa analyysia, kun luin artikkeleita, ja pohdin ovatko ne tutkimukseeni sopivia. Vaikka en suoraan tietoisesti etsinytkään Maslowin tarvehierarkian mukaisia tarpeita tuolloin haastatteluista, tein kuitenkin havainnointia siitä, onko ja jos, niin millaisia tarpeita haastatteluista mahdollista löytää. Olen taulukossa 2 kuvannut omaa tutkimus- ja analyysiprosessiani sen eri vaiheissa. Taulukon sivuun olen myös kirjannut ”hiljaisen analyysin”, koska koin sen olevan oleellista tuoda esiin. Kuvaan sillä sitä omaa ajatteluprosessiani – ja analyysia – jota olen kokenut tekeväni koko prosessin aikana, toki erilaisin tavoin ja menetelmin eri vaiheissa prosessia.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan aseman voidaan nähdä olevan merkityksellinen kuin tilastollisessa tutkimuksessa. Tutkijalla on laadullisessa tutkimuksessa toiminnassaan sellaista vapautta, joka antaa yleisesti ottaen mahdollisuuden joustavaan tutkimuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Tutkijalta voidaan sanoa vaadittavan laadullisessa tutkimuksessa paljon tutkinnallista mielikuvitusta ja mahdollisuutta kokeilla erilaisia tutkimuksellisia ratkaisuja. Luonnollisesti tehtyjen ratkaisujen tulee olla kerrottavissa ja kerrottuina lukijalle. Kuitenkin riippumatta siitä onko tutkimus kvalitatiivinen tai kvantitatiivinen sisältää se aina ratkaisuja, jotka eivät usein ole selviä edes tutkijalle itselleen. (Eskola & Suoranta 1998, 1. luku)

Luin aineiston kertaalleen siten, että en tehnyt tietoista sana- ja käsittehakua tai muistiinpanoja. Toisella lukukerralla keskityin tiettyjen sanojen havainnointiin, ja tein niistä itselleni listausta. Tämän jälkeen käytin Wordin hakutoimintoa eri sanoille, jotka kuvaavat tarvehierarkian eri tarpeita. Otin myös käyttöön värit eli jokaiselle tarpeelle oman värin, joilla yliviivasin sanoja ja artikkeleiden kohtia, jotka kuvasivat eri tarpeiden ilmentymistä haastatteluissa. Aloin myös kirjaamaan näitä haastatteluiden kappaleita eri tarpeiden alle. Tässä vaiheessa aineiston käsittelyä myös otin kahdelle käsitteelle – päihteet ja vankila – omat värinsä.

Näitä pidin aluksi ennakoimattomina löytöinä aineistostani. Aluksi ajattelin, että pystyisin ne ikään kuin erottamaan analyysissani omiksi käsitteikseen. Pohtiessani kuitenkin pidempään ja tarkemmin katsoin, että niitä ei voi erottaa analyysistä erilleen. Tutkimuksessani kuitenkin kyse oli siitä miten asunnottomat tai sen kokeneet itse sanoittavat ja kuvaavat kokemuksiaan, ja heidän kokemuksissaan sekä päihteillä että vankilalla on ollut merkitys osana heidän tarpeitaan. Se, että itselleni tuotti alkuun haasteita asettaa ne tarvehierarkian sisään analyysissani, oli nähdäkseni jonkinlaisen oman ennakoasetelman luominen tutkijana.

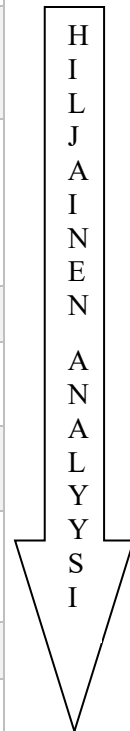
Olinkin lähtökohtaisesti ajatellut aloittaessani tutkimusprosessiani, että vaikka tiesin päihteiden ja asunnottomuuden nivoutuvan usein toisiinsa, että en ottaisi tutkimuksessani kuitenkaan päihteitä merkittävään rooliin. Jouduin kuitenkin aineiston analyysivaiheen aikana päihteet huomioimaan yhtenä merkittävänä tekijänä paitsi asunnottomuuden taustalla, asunnottomuudesta pois pääsemisessä ja ylipäätään merkittävänä tarpeena asunnottomien elämässä ja tarvehierarkiassa aineistossani.

En kuitenkaan halunnut nostaa sitä analyysissa liikaa esille. Löysinkin lopulta sille mielestäni oikean paikan ja lähestymistavan analyysissani. Tietoisesti pyrin tekemään havaintojani siten, että se ei jättäisi Maslown kuvailemia tarpeita alleen tai että en tekisi analyysiani pelkästään päihdeongelma näkökulmasta, koska tuolloin koko asunnottoman tarvehierarkia mielestäni muuttuisi täysin päihteiden tarpeen mennessä usein kaiken muun edelle. Myöskään tutkimuksessani ei ollut kyse päihdeongelmasta vaan asunnottomuudesta, joka puolestaan on paljon laajempi ilmiö kuin pelkästään päihteisiin nivoutuva.

Toinen itselleni ennakoimaton löytö oli vankila ja sen merkitys asunnottomuuden ilmiössä, ja sillä miten se on vastannut asunnottoman eri tarpeisiin asunnottomuuden eri vaiheissa.

Lisäksi huomasin, että monilla ”teemoilla” tarpeiden yhteydessä oli havaittavissa sekä kielteisiä että myönteisiä puolia. Lopuksi luin aineiston läpi kertaalleen ilman merkintöjäni ja kirjasin vielä ylös esiin nousevia ajatuksia ja lainauksia analyysiani varten. Tämän jälkeen aloitin kirjoittamaan varsinaista analyysitekstiä, ja käymään vuoropuhelua eri lähteiden sekä aineistoni ja merkintöjeni välillä. Samalla tein muistiinpanoja johtopäätöksiä ja pohdintaa varten.

Prosessin vaihe	Kuvaus
Aineiston kerääminen	Artikkeleiden kokoaminen HS ja Aamulehti
Lukukerta	(tulosteet) ei muistiinpanoja tai merkintöjä
Lukukerta	(tulosteet) sanojen havainnointi, jotka ilmentävät tarpeita ja listausta niille
Teksti Wordiin	Times New Roman 12, riviväli 1,5, aineiston kooksi tulee 59 sivua -> Word – haku sanoille -> jokaiselle tarpeelle oma värinsä, jolla erotan niitä tekstistä
Tekstin käsittelyä	Lainausten ja tekstien listausta jokaisen tarpeen mukaisen värin alle ja kahdelle ”ennakoimattomalle” löydölle omat värinsä
PYSÄHDYS	Pohdintaa miten käsittelen a) ennakoimattomiksi kokemiani löytöjä osana tutkimustani sekä miten ne asemoin osaksi tutkimusta ja analyysia b) miten käsittelen ja analysoin esiin nousseita teemoja, joilla oli havaittavissa sekä hyviä että huonoja puolia
Lukukerta	Aineiston lukeminen (tulosteet) ilman muistiinpanoja tai merkintöjä, esiin nousevien ajatusten ja huomioiden ylös kirjaamista
Vuoropuhelu/Analyysi	Vuoropuhelu ja argumentointi omien ajatusten, tekstin, muistiinpanojen, merkintöjen, listausten sekä lähteiden välillä
Johtopäätökset ja pohdinta	Kirjaaminen

Taulukko 2, tutkimusprosessin ja analyysin kuvausta

Aineistostani löysin kaikkia Maslowin tarvehierarkian tarpeita. Eri tarpeet nousivat esiin eri vaiheissa asunnottomuuden kokemusta. Kaduilla elävillä tarpeet painottuivat kahteen ensimmäiseen eli fysiologisiin sekä turvallisuuden tarpeisiin. Ruoan saanti, hygienia, uni ja riittävän hyvät vaatteet, kuten kengät, olivat tärkeitä. Ravinnon yksipuolisuus mainittiin. Wc ja suihkukäynnit vaativat ponnisteluja. Hyvien kenkien tarpeellisuus korostui, koska asunnottomat joutuvat kävelemään paljon. Terveystestä huolehtiminen oli vaikeaa. Päihteidenkäyttö tarpeena nousi myös usein esiin, joka voitaisi päihdeongelmaisella nähdä fysiologisena tarpeena. Turvallisen yöpymispaikan tarve nousi myös aineistossa esiin, samoin kuin turvattomuuden kokemus. Erilainen väkivalta on kaduilla eläville tavallista. Sosiaaliset tarpeet tulivat aineistossa esiin useammallakin tavalla, kuten esimerkiksi yhteisöllisyyden ja osallisuuden tarpeena. Tarpeiden ilmeneminen oli aineiston perusteella erilaista riippuen missä vaiheessa haastateltu oli elämäänsä. Viimeiset kaksi tarvetta eli kunnioituksen ja arvostuksen sekä

itsensä toteuttamisen tarve aineiston perusteella nousivat esiin vahvemmin siinä vaiheessa, kun asunnottomuus oli jo takana. Toki kunnioitusta ja arvostusta kaivattiin myös asunnottomana, näkemistä ihmisenä ja arvokkaana vaikka asuntoa ei ollutkaan.

4.4 Eettisyys

Kaiken eettisen pohdinnan lähtökohtana tulisi olla ymmärrys siitä, mitä etiikka käsitteenä tarkoittaa. Luonnollisesti sitä lähestytään eri tulokulmien mukaan siitä, kuka käsitettä pohtii. Etiikka voidaan määrittää filosofian osa-alueeksi, joka yrittää vastata kysymykseen siitä, mikä on moraalisesti hyvää tai mikä teko on oikea. Se yrittää myös selvittää sitä, mitä hyvän ja oikean käsitteillä tarkoitetaan ja voidaanko niitä ylipäätään määritellä. (Haaparanta ja Niiniluoto 1995, 83.)

Moraalin eli siveellisyyden ongelmiin kohdistuva ajattelu voidaan jakaa kolmeen eri lajiin: 1) Empiirinen tutkimus, jonka päämäärä on kuvata ja selittää moraalisiin liittyviä historiallisia sekä yhteiskunnallisia ilmiöitä, 2) normatiivinen ajattelu, joka käsittelee sitä, mikä on hyvää ja minkä tekeminen on velvollisuus sekä 3) metaeettinen ajattelu, joka pyrkii vastaamaan sanojen oikea, väärä, hyvä ja paha merkitystä koskeviin ongelmiin. (Haaparanta & Niiniluoto 1995, 83.)

Normatiivinen etiikka voidaan jakaa kahteen pääryhmään. Teleogisten teorioiden kannattajat katsovat, että teon seuraukset määräävät se, onko jokin teko oikea vai väärä tai onko jonkin teon tekeminen velvollisuus. Teon moraalista laatua arvioidessa on siis huomioitava se, tuottaako teko hyvää vai pahaa. Tämän pääryhmän kannattajilla on erilaisia näkemyksiä siitä, kenen hyvää pitäisi edistää; eettisen egoismin mukaan on tehtävä sitä mikä edistää omaa suurinta hyvää ja eettisen universalismin eli utilitarismin mukaan sitä, mikä edistää suurinta yleistä hyvää. On myös erotettava eettisestä egoismista psykologinen egoismi, joka katsoo ihmisen etsivän luonnostaan omaa etua ja hyvinvointia. (Haaparanta & Niiniluoto 1995, 84.)

Omassa tutkimuksessani olen käynyt paljon eettistä pohdintaa prosessin aikana siitä, että en toisintaisi ennakkoluuloja tai – ajatuksia asunnottomuudesta tai asunnottomista ihmisistä. Usein kuulee edelleen, miten esimerkiksi päihdeongelma tai siitä seurannut asunnottomuus on ihmisen oma vika tai valinta. Olen johtanut ajatteluani myös siihen, että tutkimuksessani nimenomaan edistäisin sillä eettisestikin tarkastellen yleistä hyvää. Tutkijana eettisesti tärkeää on pitää reflektiivinen ote koko aineiston analysointiprosessin

ajan, jotta en luo sellaisia tulkintoja, jotka pohjautuisivat omiin ennako-oletuksiini tai -ajatuksiini tutkittavasta aiheesta. Toki, koska tällä hetkellä olen itse aikuissosiaalityössä töissä minulla, on tietoa siitä, millaisena asunnottomuus näyttäytyy sosiaalityöntekijälle. Koska tutkimuksessani ei kuitenkaan ole kyse niinkään esimerkiksi rakenteista tai asunnottomuuden syistä vaan asunnottomuuden kokemuksesta on tutkijana minun pyrittävä pitämään määrätietoisesti työn kautta tulevat mahdolliset tulkintani taustalla.

Sosiaalityön profession siirryttäessä käsite ”etiikka” voidaan myös määritellä kahdella eri tavalla:

”Etiikkaa” voidaan käyttää osoittamaan tosiasialliset normit, joita ihmiset seuraavat liittyen siihen mikä on oikein tai väärin, hyvää tai pahaa (joskus niitä kutsutaan myös ”moraaliksi”). Toiseksi ”etiikka” voi myös osoittaa opin moraalista normeista. Täten termiä käytetään usein synonyymina moraalille filosofialle, joka liittyy analyysiin eettisestä käsitteistöä ja kehittyä ja arvioituu eettisistä teorioista.

Ensimmäisessä merkityksessä etiikalle (kuten normi) termit ”moraalinen” ja ”eettinen” ovat usein keskenään vaihtokelpoisia, kuten ovat adjektiivit ”moraali” ja ”etiikka”. Olkoonkin, että termit tulevat kahdesta eri ”juuresta” - toinen latinasta ”mores” ja toinen Kreikasta ”ethos” - niillä on sama tapojen merkitys ja tarkoitus, tavat tai normit. (Banks 2004, 48.)

Ammatillinen eettisyys voidaan määrittää useamman eri tavan kautta, josta Banks (2004) nostaa esiin seuraavat pohdinnat:

1. Professionaalinen etiikka kuten erityisnormit, on perusoletus käyttäytymisestä tai ihmisen luonteen ominaisuuksista määritellyssä ammatillisessa ryhmässä. Termi ”ammatillinen etiikka” on usein malliesimerkki etiikan koodeista, jotka yleisesti käsittävät yleisen eettisyyden perusteet ja ohjaavat profession sääntöjä. Ammatillinen etiikka tarkoittaa koodeja tai normeja, jotka ovat hyväksytyjä ammattilaisten ryhmässä.

2. Professionaalinen etiikka kuten oppi erityisnormeista, joka määritetty ammatillisessa joukossa

(a) oppi perusoletuksista, mikä on oikea toiminta tai laadullisesti hyvä ammatillisuus

(b) oppi eettisistä aiheista, jotka nousevat ammatillisesta toiminnasta

(Banks 2004, 49–50.)

Kun astun ammattilaisen roolista tutkijan rooliin eettisyyttä, on lähestyttävä hiukan eri tavoin. Kuten edellä on kuvattu, ammattilaisena ja omassa työyhteisössäni oletus on, että niin minua kuin työtovereitani ohjaa paitsi yhteinen ammatillinen etiikka mutta myös professionaalinen etiikka muiden sosiaalityöntekijöiden kanssa. Tutkijan asemassa minua ohjaa ennen kaikkea tutkijan eettiset periaatteet, joista Tutkimuseettinen lautakunta on antanut ohjeet vuodesta 2009 lähtien. Vuonna 2019 uudistettua ohjetta tulisi soveltaa kaikkeen sellaiseen tutkimukseen laaja-alaisesti, joka kohdistuu ihmiseen tai jossa käytetään ihmistieteiden tutkimusmenetelmiä. Ohje on osana TENKn valvomaa itsesääätelyjärjestelmää. Ohje itsessään jakautuu kahteen osaan; ensimmäisessä osassa kuvataan ihmistä koskevan tutkimuksen periaatteet ja toisessa osassa kuvataan ihmistieteiden eettisten toimikuntien toteuttamaa ennakoarviointia sekä sen periaatteita. Ensimmäinen osa on laadittu laaja-alaisesti ihmistä ja inhimillistä toimintaa koskevaa tutkimusta varten. (TENK 2019, 4.)

Ohjeessa on lueteltu selkeät yleiset periaatteet, jotka ohjaavat tutkijoita kaikilla tieteenaloilla. Tutkijan tulee kunnioittaa tutkittavien henkilöiden ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta. Tutkijan tulee aina myös huomioida, että perustuslain (1999/731, 6–23§) mukaiset oikeudet – kuten oikeus elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen ja sananvapauteen – kuuluvat kaikille. Tutkijan tulee myös kunnioittaa aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä sekä luonnon monimuotoisuutta. Myös tähän liittyen Perustuslain 17§ kuvataan, että eri ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Lisäksi yleisenä periaatteena on, että tutkijan on toteutettava tutkimuksensa siten, että tutkimuksesta ei aiheudu tutkittavina oleville ihmisille, yhteisöille tai muille tutkimuskohteena oleville merkittäviä riskejä, vahinkoja ja haittoja. (TENK 2019, 7)

Omassa tutkimuksessani käytän toisen henkilön tekemiä haastatteluja ja pyrin niistä löytämään Maslown tarvehierarkian mukaisesti yksilön erilaiset tarpeet. Tutkimukseni aineistoa voitaneen pitää ns. satunnaisena. Aineiston hankinnassa satunnaisuuskin on eettinen kysymys. Tutkija joutuu tuolloin kuvaamaan sen, keitä tutkimukseen on valikoitunut sekä mitä satunnainen joukko kertoo tutkittavasta ilmiöstä. (Laitinen & Uusitalo 2008, 121.)

Tutkittavien henkilöiden on koettava luottamusta tutkijoihin ja tieteeseen. Luottamuksen säilyminen mahdollistuu vain, jos tutkittavien ihmisarvoa sekä oikeuksia kunnioitetaan. Näin ollen tutkittavan täytyy osallistua tutkimukseen vapaaehtoisesti ja myös voida kieltäytyä ilman pelkoa kielteisistä seurauksista (TENK 2019, 9) Tämä edellä kuvattu on

yksi tutkimukseni eettisistä suurista pohdinnoista itselleni. Tutkimuksessani en tiedä, kuinka haasteltavat ovat päätyneet haastateltaviksi ja millaisissa olosuhteissa haastattelut on annettu. Tätä suuremmalla syyllä tutkijana minulle on vastuu siitä, kuinka aineistoa käsittelen, analysoin ja siitä tuotan päätelmiä. Lähtökohtaisesti voidaan ajatella, että tarinan kertominen on jokaisen ihmisen tapa jäsentää elämänmuutoksia, ylläpitää jatkuvuutta, luoda identiteettiä sekä omaa paikkaa sosiaalisten suhteiden kentässä. On kuitenkin huomioitava, että kaikki eivät kuitenkaan kykene kielelliseen vuorovaikutukseen, oman kertomuksensa puhumiseen tai sen kirjoittamiseen. (Laitinen & Uusitalo 2008, 122.) Voisin siis ajatella, että haastateltavat ovat valikoituneet siksi, että he ovat olleet kykeneviä kielelliseen vuorovaikutukseen. Näin ollen tutkijana minun on huomioitava eettisestä näkökulmasta myös se, että asunnottomuuden kokemus ja siitä syntyvä haastattelu on jokaisen yksilöllinen kertomus. Oman tutkimukseni haastattelut on kuitenkin suurin osa tehty siten, että asunnottomuuden kokemuksesta kertovat ovat jo löytäneet itselleen asunnon ja pystyvät kuvailemaan ja käsittelemään asunnottomuutta sekä siihen liittyviä ilmiöitä menneisyyden tapahtumana ja elämänvaiheena. Eettisesti tärkeänä pidän myös sitä, että en tutkimuksellani lisää tai luo asunnottomiin kohdistuvia ennakkoluuloja ja stereotyyppiä vaan tuon ainoastaan esiin niitä tarpeita, jotka Maslown tarvehierarkiassa kuvataan. Lisäksi kiinnitin huomiota siihen, että aineistosta ottamani sitaatit asettuivat sisällöltään oikeaan kontekstiin tutkimuksessani.

Turtiainen & Östman (2013) nostavat esiin kirjoituksessaan, että tutkijan on tärkeää myös muistaa pohtia verkkoon tuotetun aineiston synty- ja julkaisukontekstia. Lähdetä voidaan pitää luotettavana vasta, kun tiedetään mitä tarkoitusta varten se on syntynyt. Tärkeää on hahmottaa kuka aineiston on tuottanut, kenelle ja missä yhteydessä. Ylipäätään lähdekriittisten pohdintojen tekeminen on hyvin tärkeää. Tutkijan tulisi tuntea aineistonsa läpikotaisin, jotta hän kykenisi tunnistamaan ne kohdat, jossa tutkimuseettiset kipukohdat aktualisoituvat. Tutkijaa auttaa tulkitsemaan aineistoa tutkittavien lähtökohdista myös se, että hän ymmärtää kontekstit ja käytännöt tutkimastaan aiheesta. Voitaasi puhua ns. kentän tuntemuksesta. Tutkittavien kunnioittaminen ja heidän kulttuurinsa ja oikeuksiensa huomioiminen, on tutkimuseetiikan perusta. (Turtiainen & Östman 2013)

Omassa tutkimuksessani toki edellä kertamani nykyinen työni auttaa ymmärtämään sitä kontekstia – kenttää – jossa asunnottomuutta koetaan. Näin pystyn myös eettisesti ajatellen rakentamaan tutkimukseeni vaadittavaa kunnioitusta ja huomioimaan asunnottomuudessa elävien kulttuuriin liittyvät erityispiirteet. Toinen puoli kuitenkin on myös se, että en voi tutkijana tuoda omia asunnottomuuden merkityksiäni osaksi

tutkimustani. En ole kuitenkaan osa asunnottomuuden kulttuuria (ellei sitä lavenneta koskemaan myös rakenteita, jossa asunnottomuutta syntyy tai käsitellään) enkä siten voi täysin tietää, saati ymmärtää mitä se on. Sosiaalityöntekijänä olen myös aina valtasuhteessa asiakkaisiin ja työssäni tarkastelen sitä hyvin eri näkökulmasta kuin he, jotka sen kokevat arjessaan.

Turtiaisen ja Östmanin (2013) mukaan tutkittavilla tulisi lähtökohtaisesti aina olla mahdollisuus tietää olevansa tutkimuksen kohteena. Tutkittavien itsemääräämisoikeus tulisi tutkijan aina huomioida, erityisesti jos ryhdytään tutkimaan asioita, jotka menevät syvälle ihmisen henkilökohtaisia asioita, kokemuksia ja tuntemuksia. Omassa tutkimuksessani en pysty tätä kuitenkaan toteuttamaan. En voi kertoa haastatelluille, että käytän heidän haastattelujaan osana tutkimusta sillä en tiedä heidän koko nimiään tai muitakaan identifioivia tietojaan. En myöskään tiedä, antaisivatko he suostumustaan minulle käyttää heidän haastattelujaan tutkimusaineistona.

5 Asunnottomien tarpeet media-aineistossa Maslown tarvehierarkian kautta tarkastellen

5.1 Hengissä selviytymisen tarpeet

Fysiologisina tarpeina voidaan nähdä esimerkiksi ravinto, nesteytys (vesi) ja ilma, joita tarvitaan riittävästi, jotta ylipäättään elämää ja terveyttä voidaan ylläpitää. Myös lepo ja uni ovat ihmisen fyysiselle ja henkiselle hyvinvoinnille välttämättömiä. Kaikkia edellä mainittuja tarvitaan myös ylläpitämään ihmisen kokonaisvaltaista toimintakykyä ja edistämään selviytymistä elämässä. Ihminen tarvitsee myös suojaa, joka pitää suojassa eri keliolosuhteilta ja on turvallinen tila. Fysiologisena tarpeena voidaan nähdä myös asianmukainen vaatetus, jonka avulla ihminen selviytyy erilaisista sääolosuhteista. Aineistossani fyysiset tarpeet kietoutuivat turvallisuuden tarpeiden kanssa, kuten alla olevasta sitaatissa tulee ilmi.

”Perustarpeita ovat niinkin perustavanlaatuiset asiat kuin fyysinen suoja ja lämmön turvaaminen, joka on varsinkin Suomessa keskiössä. (–) Myös syvällisempi, psykologinen merkitys kietoutuu tarpeisiin. Ihminen ei kykene voimaan henkisesti hyvin, ellei koe oloaan fyysisesti turvalliseksi.”A4

Ihmisen fysiologisen turvan tarpeet ovat perustuslaillinen oikeus. Perustuslain 19§ 1 momentin mukaan ”Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.” (Perustuslaki 11.6.1999/731) Välttämättömällä toimeentulolla ja huolenpidolla tarkoitetaan lähtökohtaisesti sitä, että ihmiselle turvataan sellainen tulotaso ja palvelut, jotka mahdollistavat hänelle ihmisarvoisen elämän edellytykset. Tähän kuuluu paitsi terveyden ja elinkyvyn säilyttämisen kannalta välttämättömän ravinnon ja asumisen järjestäminen mutta myös sellaisten tukien ja palvelujen varmistaminen, joilla turvataan ihmisarvoisen elämän vähimmäisedellytykset. Voimassa olevassa lainsäädännössä tätä oikeutta turvaa esimerkiksi toimeentulotuki. (STM 2022, 11)

Paljon tukea tarvitsevia asiakkaita on usein vaikea tavoittaa. Matalan kynnyksen palvelut lähellä elettävää arkea ovat tärkeitä. Asiakkaat tarvitsisivat pysyvyyttä. On myös huomioitava digisyrjäytymisen mahdollisuus, koska kaikilla palveluja tarvitsevilla ei ole mahdollisuutta verkon kautta asiointiin. (Karjalainen ym. 2019, 71.) Aineistosta nousi

esiin tilanteita, joissa järjestelmä loukuttaa ihmisiä ja aiheuttaa vaikeuksia päästä eteenpäin.

Asiakkaiden tilanteita pitää usein lähteä selvittämään yksinkertaisista perusasioista. ”Kaikilla ei ole henkkareita, pankkikorttia tai sähköisiä tunnistautumislaitteita, joiden avulla asioita voisi hoitaa eteenpäin”, kertoo ohjaaja [haastateltu]. Vieressä istuva päiväkeskuksen asiakas [haastateltu] nyökkää. ”Joka päivä pitää aloittaa alusta”, hän sanoo. A5

Asunnottomien kohdalla usein tulona on toimeentulotuki sillä edellytyksellä, että heillä on se mahdollisuus ja kykyjä hakea. Perustoimeentulotuen myöntää hakemuksesta Kela, täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen sen sijaan hyvinvointialueiden sosiaalihuollon yksiköt. Hakemuksen teko kuitenkin vaatii joko pankkitunnukset tai mahdollisuutta asioida Kelan toimipisteessä. Tämä ei läheskään aina ole asunnottoman kohdalla realistista. Näin ollen monen asunnottoman kohdalla yhteiskunnan luoman viimesijaisen toimeentulon mahdollisuus ei toteudu turvaamaan niitä fysiologisia tarpeita, kuten esimerkiksi ravintoa tai lääkkeitä, joihin perustoimeentulotuki on tarkoitettu. Toisaalta eri toimijoiden välisen yhteistyön kautta pystytään luomaan toimintamalleja, joilla mahdollistetaan myös asunnottomille heille kuuluvien etuuksien saaminen ja siten turvataan edellytykset fysiologisten tarpeiden tyydyttymiseen.

Kelan puolelta yhteistyöstä vastaavan [haastateltu] mukaan pitkäaikaisasunnottomien kohderyhmä on Kelan asiakaskuntana vaikea, sillä heitä ei välttämättä pystytä tavoittamaan ollenkaan tai he eivät ilmesty sovituille tapaamisille. Tähän on saatu muutos (--) yhteistyön kautta. – Yhteistyömalli on monelle asunnottomalle ainoa tapa saada asiansa hoidettua, [haastateltu] painottaa. A12

Ei siis riitä, että hyvinvointivaltio näennäisesti turvaa mahdollisuuden viimesijaiselle turvalle ja perustarpeiden tyydyttämiselle vaan tulisi myös huolehtia siitä, että sen saaminen mahdollistuu yhdenvertaisesti. Yhteiskunnassa, jossa enenevässä määrin siirretään eri palveluita tai etuuksien hakemista verkkoon, tulisi huolehtia, että ne joilla tähän ei ole mahdollisuutta ovat tasavertaisessa asemassa suhteessa niihin joilla on. Kuitenkin mahdollisuuksia fyysiseen asiointiin on vähennetty ja rajoitetaan esimerkiksi Kelan toimipisteissä. Yhteistyön eri malleja, joista on saatu hyviä tuloksia ei sen sijaan viedä valtakunnalliselle tasolle. Näin ollen tasa-arvoisuus eri puolella Suomea ei toteudu vaan on paikkakuntasidonnaista.

Eräänlaisesta hyvinvointivaltion epätasa-arvosta kertoo myös se, että osa haastatelluista asunnottomista tai sen kokeneista kertoi fysiologisten tarpeiden tulleen tyydytetyiksi vasta vankilassa. Eräs haastateltu oli myös saanut asunnon vankilayhteistyön kautta.

”Siellä [vankilassa] ei täytynyt mieltä selviytymistä, sillä elämään kuuluivat pään päällä oleva katto, puhtaat vaatteet ja säännölliset ruoka-ajat.” A4

Linnassa terveyttä tuli hoidettua paremmin, [haastateltava] sanoo. Siviilissä se aina vähän jää. A3

[Haastatellun] kohdalla käännteentekevää oli joutuminen vankilaan maksamattomien sakkojen takia. (--)- [Vankilan nimi] sovimme tapaamisen (--)- kanssa parin päivän päähän. Tapaamisessa sanottiin, ettei asuntoa ollut saatavilla, mutta viisi päivää myöhemmin tuli soitto, että heillä olikin mulle koti. A12

Vankilasta kuitenkin liki joka kolmas vanki vapautuu asunnottomaksi. Rikoksetoman elämän tukisäätiö eli RETS (entinen Kriminaalihuollon tukisäätiö) koordinoi Vapautuvien asumisen tuen verkostoa (VAT), joka on perustettu vuonna 2010 ja nykyään siihen kuuluu 32 jäsenjärjestöä. Valtakunnallisen verkoston tavoitteena on vähentää vankilasta vapautuvien ja yhdyskuntaseuraamuksia suorittavien henkilöiden asunnottomuutta ja uusintarikollisuutta. Toimintaa rahoittaa STEA. Verkosto on julkaissut esimerkiksi käsikirjan asumissosiaaliseen työhön rikostaustaisten kanssa (VAT 2020). Asunnottomuustyössä tärkeää olisikin panostaa vahvemmin palveluihin ja hyviksi todettuihin käytäntöihin siten, että vankilasta vapautuessa olisi jo perusasioita hoidettuna ja asunto odottamassa. Tällaisia malleja onkin kehitetty.

Suurin osa (--)- auttamista pitkäaikaisasunnottomista ovat niin sanottuja pyöröovivankeja, jotka elävät rikoskierteessä vankilan ja asunnottomuuden välillä. – Kelayhteistyön ja asunnon välivuokrauksen kautta olemme saaneet monen kohdalla rikottua tämän kierteen. Parhaimmillaan vuokravakuutus-, toimeentulo- ja asumistukihakemus ovat jo tehty ennen kuin vanki vapautuu. Vapautuessaan hän voi aloittaa suoraan uuden elämän, [haastateltu] kertoo. A12

Elämän aloittaminen vankilan ulkopuolella siten, että kaduille ei vapauduttaisi pientäisiä uusintarikollisuutta. On selvää, että jos vankilan ulkopuolella ei ole odottamassa kuin katu ja entiset ympyrät, on riski rikolliseen elämäntapaan palaamisesta suuri ja tuolloin edellä mainittu pyöröovi-ilmiö jatkuu Vankiloissa tehty työskentely voi olla siten

hyvinkin tuloksellista, kun se ei rajoitu pelkästään vankeusaikaan ja vankilan muurien sisäpuolelle. Tässäkin eri tahojen yhteistyö on ensiarvoisen tärkeää.

Terveydestä huolehtiminen tai sairauksien säännöllinen ja asianmukainen hoitaminen on asunnottomalle vaikeaa. Terveystuottoon ajanvarausten antaminen voi olla hyvin vaikeaa, jos ei ole puhelinta tai voimassa olevaa osoitetta. Myös ajanvaraukselle meneminen tai oikean paikan löytäminen voi olla vaikeaa. Lisäksi tulisi ymmärtää ja muistaa saamansa hoito-ohjeet. Monien asunnottomien elämän- ja kokonaistilannetta vaikeuttavat muistiongelmien tai muut kognitiiviset vaikeudet, psykoosisairaudet, persoonallisuushäiriöt ja/tai heillä on aktiivista päihdekäyttöä. Saatujen hoito-ohjeiden noudattaminen voi olla käytännössä mahdotonta asunnottomalle asunnon puutteen vuoksi. (Stenius-Ayoade ym. 2018)

”Aika samoja sairauksia kuin muullakin väestöllä, eli diabetesta, verenvainetautia, haavoja. Mutta kun näitä tavallisia ongelmia sävyttää tämä erilainen elämäntilanne, niin ne johtavat helposti paljon vakavampiin tilanteisiin.” A3

*Kerran pitkässä päihdeputkessa [haastateltava] nukahti jalan päälle niin, että hermot vaurioituivat. Toisessa jalassa on reikä, jota hän käy (--)
hoidattamassa. A3*

Terveyspalveluista erityisesti erikoissairaanhoidon ja päivystysluontoisten palvelujen käyttö onkin asunnottomilla lisääntyntä. Puolen vuoden tarkastelussa helsinkiläisillä asunnottomilla oli keskimäärin 5,5 sairaalapäivää ja 0,8 päivystyskäyntiä erikoissairaanhoidossa, kun samalla ajanjaksolla vastaavat luvut verrokkiryhmässä olivat 1,2 ja 0,1. (Stenius-Ayoade ym. 2018)

”Välillä jalat on niin rikki, että on pitänyt mennä sairaalaan hoidattamaan”, [haastateltava] kertoo. A5

Moniammatillisen yhteistyön ja matalan kynnyksen palvelujen kautta on pyritty mahdollistamaan terveydenhuollon palveluja myös asunnottomille. Sosiaali- ja terveyspalveluita pyritään tarjoamaan myös asunnottomien yöpymis- ja asumispalvelujen yksiköissä esimerkiksi sairaanhoitajien avulla. Tämänkin tukimuodon hyöty on rajattua. Sairaanhoitajien mahdollisuudet toimia asiakkaan asiassa ovat rajalliset, sillä heillä ei ole pääsyä esimerkiksi terveydenhuollon potilastietojärjestelmiin tai lääkäriltä voi olla vaikeaa saada tukea asiakkaan asiaan. (Stenius-Ayoade ym. 2018)

Asunnottomuus ja siihen liittyvät suorat ja epäsuorat tekijät kuormittavat suuresti myös ihmisen psyykettä ja mielenterveyttä ja lisäävät kuoleman riskiä merkittävästi. Asunnottomuuteen liittyy suuri kuolleisuus. Suomalaisilla asunnottomilla on yli viisinkertainen kuolemanriski tarkasteltaessa samanikäisiä verrokkeja. Erityisen suurta ylikuolleisuus on nuorilla asunnottomilla. Asunnottomien kuolemanriski erilaisiin tauteihin on yli kolminkertainen. Kuolemanriski ei-luonnollisiin syihin, kuten myrkytyksiin, tapaturmiin, itsemurhiin ja väkivaltaan, on yli kymmenkertainen ja alle 50-vuotiailla lähes 20-kertainen. (Stenius-Ayoade ym. 2018)

Monilla on päihderiippuvuuksia, mutta useilla myös mielenterveysongelmia. Mielenterveyden hoitaminen monesti jää syrjään, kun pyritään hoitamaan vain päihdeongelmaa. A5

Viime vuosina hän oli ollut enemmän vankilassa kuin siviilissä, nukkunut ties kenen nurkissa ja sairastunut vakavasti niin fyysisesti kuin psyykkisesti. Hän oli ollut sairaalassa yliannostusten takia. Kerran hänet oli kostona hakattu soramontulla henkijieveriin. Vuodet olivat olleet täynnä velkaa, pelkoa, epärehellisyyttä ja masennusta. Loppuisiko tuska, jos hän päättäisi sen oman käden kautta? A7

Kuten edellä on kuvattu, asunnottoman riskit sairauksiin ja ennenaikaiseen kuolemaan on useiden tekijöiden vuoksi suuri. Matalan kynnyksen terveydenhuollon palveluita tulisi kehittää, jotta asunnottomien terveydenhuollosta olisi mahdollisuus huolehtia paremmin. Asunnottomat ovat terveydenhuollon päivystyskäyntien sekä erikoissairaanhoidon suurkuluttajia, joka kertoo siitä, että apua haetaan, kun tilanne on jo vaikea. Terveydenhuollon ja sosiaalityön saumaton yhteistyö olisi tärkeää, jotta asunnottoman tilanteesta olisi mahdollista saada kiinni ja mahdollisuuksien mukaan myös ohjata eri palveluihin.

5.2 Henkinen ja fyysinen tarve turvallisuuteen

Turvallisuuden tarve voi olla niin fyysistä kuin henkistä. Fyysinen turvallisuus voi olla kaipuu tai toive omalle suojapaikalle, joka tarjoaa turvallisuuden ulkoisilta uhkaavilta tekijöiltä. Asunnottomalle tällaisia voivat olla esimerkiksi väkivalta tai sää. Henkisen turvallisuuden tarve voidaan kuvata toiveena sellaisesta ympäristöstä, joka mahdollistaa mielenrauhan ja stressittömän olotilan tai tietoisuuden mistä apua on saatavilla, jos sitä tarvitsee. Kaikille tämä ei ole laisinkaan itsestään selvää.

”Jotkut eivät edes tiedä, millainen on normaali turvan tunne.”A4

Kadulla asuva ei vain tiedä, mistä saisi apua milloinkin, [haastateltava] sanoo. A1

Maslow lähestyi turvallisuuden tarvetta esimerkiksi lapsuuden kokemusten kautta, ja kuvasi sitä, miten turvattomuuden tai turvallisuuden kokemus voi rakentua ja turvallisuuden tarve tulla tyydytetyksi. Hän myös kuvasi sitä millaisena vanhemman – huoltajan tai hoivaajan – merkitys ja rooli näyttäytyy lapselle turvan antajana. Joan Tronto (1994) on jakanut ja kuvannut yhteiskunnallisen hoivan prosessimaisuuden neljään vaiheeseen; välittämiseen, huolehtimiseen, hoivan antamiseen ja sen vastaanottamiseen. (Juhila 2006, 154–155.) Sosiaalityö ja sen prosessit voidaankin nähdä hoiva- ja huolenpitosuhteina, joissa pyritään vahvistamaan myös asiakkaiden turvallisuuden – niin fyysisiä kuin henkisiä – kokemuksia eli toisin sanoen auttamaan turvallisuuden tarpeen tyydyttämisessä.

Asunnottomat kokevat monenlaista turvattomuutta. Yhteiskunta pyrkii auttamaan hätämajoitusten ja asumisyksiköiden kautta asunnottomia, ettei heidän tarvitsi viettää öitä pelkästään kaduilla. Tämä voidaan nähdä myös siten, että esimerkiksi perustuslain mukaisia oikeuksia edistetään ja lain henkeä noudatetaan näillä palveluilla ja siltä osin myös pyritään vahvistamaan asunnottomien turvallisuuden tarpeen tyydyttymistä. Tosiasiassa monet hätämajoitukset ja asumisyksiköt voivat kuitenkin olla jopa turvattomampia kuin esimerkiksi kaduilla asuminen tai vankilat.

*Hätämajoituksesta [haastateltu] ei välitä. ”Ekalla kerralla, kun olin (--)
yötä, lähti kengät jalasta. Siitä jäi vähän huono maku suuhun.”A5*

*”Se [asunnottomuus] oli aivan hirveää aikaa. Toivottomuutta. Sai pelätä
koko ajan sitä, että jos aamulla herää, onko mitään jäljellä vai onko rahat,
kamat ja muut viety.”A9*

*[Haastateltavan] mukaan hänen kolmen viikon visiittinsä [vankilan nimi]
vankilassa oli selvää parannusta sen aikaiseen arkeen. – Oli aika kova
paikka, mennä niin sanotusti normielämästä (--)
ja päihdekäyttäjien sekaan. Meno oli sellaista sekoilua, että oli itekin juotava enemmän, että
sitä kesti. A12*

Toisaalta aineiston perusteella, jos kaduilla asuessa on joutunut vaikeuksiin esimerkiksi huumevelkojen vuoksi, voi asuntolat näyttäytyä turvapaikkoina.

*(--) [haastateltava] sanoo olevansa turvassa. Sinne eivät ole löytäneet
”väärät ihmiset” eli vihamiehet. A2*

Asunnottomuus itsessään luo monenlaista turvattomuutta ja uhkaa sekä altistaa erilaiselle väkivallalle ja hyväksikäytölle. Vankilassa oleminen on koettu turvallisempaan kuin asunnottomille suunnatut asuntolat. Vankila onkin useammalle asunnottomalle haastatellulle ollut paikka, jossa on koettu turvaa ja saatu apua omaan tilanteeseen, kuten asunnottomuuteen.

Vankilassa [haastateltu] oli usein onnellisempi kuin siviilissä. Yhden hengen selli tuntui tavallaan pieneltä yksiöltä, jossa sai olla rauhassa. A4

[Haastateltava] kertoo, että hän sai apua vasta vankilaan jouduttuaan. ”Sitä kautta olen saanut apua ja päässyt pitkään päihdekuntoutukseen ja saanut tukiasunnon.” A6

Sukupuolella on huomattavaa merkitystä turvallisuuden kokemukselle asunnottomana. Moni asunnoton nainen joutuu käyttämään kehoaan kauppatavarana yöpaikasta. Naisten kokemaa asunnottomuutta ovat tutkineet väitöskirjoissaan esimerkiksi Riitta Grandfelt (1998) ja Riikka Haahtela (2015).

Aiemmin kuvattu hoivan prosessimaisuus sekä Maslown tarvehierarkian turvallisuuden tarpeen kuvaus esimerkiksi kaipuusta vahvemman tukeen tulee esiin mielestäni myös Haahtelan (2015) väitöskirjassa. Haahtela kuvaa asumisyksikön työntekijöitä portinvartijoiksi:

Työntekijöiden arkea oli toimia naisten portinvartijoina: he ohjasivat päihtyneitä naisia kotiin, olivat selvittämässä naisten välisiä riitoja, rajasivat naisten vieraita, tukivat naisten menoa katkolle tai sairaalaan tai järjestivät naisille perhetapaamisia. (Haahtela 2015, 56.)

Naisten asunnottomuuteen liittyy monia sellaisia erityispiirteitä, joita en yksilöiden tässä tutkimuksessa käy sen laajemmin läpi, koska ne eivät ole oman tutkimukseni keskiössä. Naisten asemaa ja turvallisuutta tulisi kuitenkin huomioida laajemmin osana asunnottomuustyötä. Haahtelan (2015, 74–75) mukaan naistyö ei edusta suomalaisen hyvinvointivaltion vahvaa universalistista palveluiden vaadetta. Sen mukaan erilaisuuksia, kuten sukupuolta, ei pitäisi huomioida vaan kaikille ihmisille tulisi tarjota samanlaisia etuuksia ja palveluita. Naistyön yhtenä lähtökohtana kuitenkin on, että asunnottomilla naisilla on olemassa erityisiä tarpeita suhteessa asunnottomiin miehiin

Naisen asemaan asunnottomana liittyy monia turvattomuuteen liittyviä tekijöitä, kuten esimerkiksi altistumista erityyppiselle väkivallalle ja hyväksikäytölle. Naisten kohdalla voidaan puhua myös piiloasunnottomuuden ilmiöstä, koska naiset voivat majaillla

ystävien ja läheisten luona esimerkiksi perheväkivaltatilanteita paetessaan. Kaduilla eläessään sama mies, joka suojelee naista kaduilla voi vaatia seksuaalisia tekoja vastapalvelukseksi suojelusta, ruoasta, päihteistä ja yöpaikasta. Samainen mies voi myös parittaa naista, jonka kautta nainen maksaa miehelle edelleen samoista asioista. Naisen itsensä määräämisoikeus esimerkiksi omaan seksuaalisuuteen ei toteudu vaan siitä tehdään kauppatavaraa, jolla hän pystyy tyydyttämään sellaisia fysiologisia tarpeitaan, jotka ovat välttämättömiä pelkästään hengissä säilymisen kannalta. Asunnotonta naista voidaankin pahoinpidellä niin henkisesti, fyysisesti, taloudellisesti kuin seksuaalisesti.

Hän toteaa usein viettäneensä öitä paikoissa, joissa ei kokenut olevansa naisena turvassa. ”Kyllähän nainen on alisteisessa asemassa siinä, että joudumme aika paljon itse itseämme käyttämään, että saamme yöpaikan tai päihteitä.” A6

Nuorelle naiselle yöpyminen ei ole läheskään kaikkialla turvallista. A5

Naiserityisessä toimintaympäristössä voi rakentua hyvinkin monenlaisia naisten välisiä suhteita palvelujärjestelmään sekä laajemmin hyvinvointivaltioon. Haahtela (2015, 75-76) kuvaa naisten tarpeita erilaisten ilmaisujen kautta, jotka merkityksellistävät eri palveluita ja niiden valintaa ja nostavat esiin naistyön lähtökohtaan sisältyvän ideologisen dilemman. ”*Sopii kaikille asunnottomille naisille*” määrittää ikään kuin naisten tarpeen yhtenäisille sukupuoleen perustuville palveluille. ”*Ei sovi kenellekään*” ilmaisu merkityksellistää universaalien kaikille samanlaisten palvelujen valinnan. ”*Sopii minulle*”, ”*sopii muille*” ja ”*ei sovi minulle*” sen sijaan määrittävät ensisijaisiksi yksilöllisesti räätälöidyt ja yksilöllisille tarpeille perustuvat palvelut. Tällainen moninaisuus nostaa esiin naistyön lähtökohtaan sisältyvän ideologisen dilemman. Ideologinen dilemma syntyy siitä, kun naisten tulee rakentaa identiteettejään kahden ristiriitaisen vaihtoehdon välillä. Toisaalta he merkityksellistävät kaikille tasavertaisten palveluiden sopivan heille, ja toisaalta he merkityksellistävät asiakkuusidentiteettien rakentuvan sukupuolierityisissä palveluissa parhaiten.

Yhtenä suurena puutteena on, ettei Tampereella ole sellaista paikkaa, joka olisi avoinna ainoastaan naisille, ja jonne voisi mennä myöskin päihtyneenä. A6

Moni asunnoton nainen arkailee miesvaltaisiin yö majoituksiin menemistä. A9

Naisten asemaa tulisikin vahvistaa osana asunnottomuuskeskustelua ja -työtä. Kuten edellä on kuvattu, naisten tilanne asunnottomana on moniulotteinen ja vaikea. Naisten kohdalla tulee huomioida edellä kuvattujen asioiden lisäksi myös se, liittyykö tilanteeseen lapsia.

Vaikka aineistossa ei noussut esiin sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt, näkisin kuitenkin, että myös heidän kohdallaan tulisi huomioida asunnottomuuteen liittyviä erityispiirteitä. Ne voivat olla hyvin samankaltaisia kuin nais erityiset asunnottomuuden piirteet, liittyen esimerkiksi erilaisiin hyväksikäytön ja väkivallan muotoihin.

5.3 Piilossa olevat sosiaaliset tarpeet

Sosiaaliset tarpeet eli rakkaus, sosiaalinen tuki ja yhteenkuuluvuuden tunne voidaan nähdä esimerkiksi kaipuuna turvallisiin ihmissuhteisiin, vertaistukeen ja yhteenkuuluvuuden tunteeseen yhteisössä. Se on tarvetta turvallisiksi koettuihin ja merkityksellisiin ihmissuhteisiin, joissa voi kokea läheisyyttä, kommunikoida ja olla sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Lisäksi ihminen tulisi tulla kohdelluksi ilman ennakkoluuloja tai syrjintää.

[Haastateltu] korostaa (--) saamaansa henkistä tuen merkitystä ja hyvää kohtelua ylipäätään. A12

*”Oli uutta, että toisen rakkaus ei riippunut huume pussin koosta. Jos puolisoni ei olisi auttanut minua alkuun, en olisi päässyt eteenpäin.”*A4

Haastatteluaineistosta ei löytynyt juurikaan mainittavasti mainintoja sanoista ystävä, ystävyys, rakkaus, rakastaa tai yhteenkuuluvuus, jotka voitaisi ajatella olevan sosiaalisten tarpeiden ilmaisun muotoja. Sen sijaan haastatteluissa nousi esiin usein yhteisö ja yhteisöllisyys ja niiden merkitys asunnottomalle. Näiden merkitys näkyi haastatteluissa kahdenlaisella merkityksellä – toisaalta yhteisö on voinut tukea päihteettömyyttä ja pois asunnottomuudesta mutta toisaalta yhteisöllisyyden kokemus on voinut perustua pelkälle päihteidenkäytölle. Tällöin se on ollut asunnottomalle ainoa kokemus edes jonkunlaisesta tukiverkosta tai ystävyyskokemuksesta. Myöskään kaikki yhteisöllisyys ei näyttäytynyt aineistossa vain myönteisenä.

Kadulla päihdepiireissä – kentällä, kuten [haastateltu] sanoo – oli aina valmiina yhteisö, johon kuulua. Lapsuudessa ja nuoruudessa ystäviä ei ollut, mutta huume teki tuntemattomistakin kavereita keskenään. A9

(--) asumisyksiköt ovat paikkoja, joissa ongelmainen identiteetti saattaa korostua. Joidenkin on vaikea pyristellä irti rikollisuudesta ja päihdeongelmaisuudesta, jos yhteisö muistuttaa siitä koko ajan. (--) [Haastateltu] muistuttaa, että osalle rikostaustaisista yhteisöllinen vertaistuki luo kuitenkin turvaa ja toimii voimaannuttavana. Jotta tavalliseen yhteiskuntaan voi palata, tarvitaan erilaisia keinoja. A4

Yhteisöllisyyden kokemukseen ja sen myötä sosiaalisten tarpeiden tyydyttämiseen voidaan vastata sosiaalityön keinoilla ja hyvinvointivaltion antamalla kulloisillakin mahdollisuuksilla myös osallisuuden vahvistamisen kautta. Osallisuus voidaan nähdä kuulumisena sellaiseen kokonaisuuteen, jossa ihminen pystyy liittymään erilaisiin hyvinvoinnin lähteisiin sekä elämän merkityksellisyyttä lisääviin vuorovaikutussuhteisiin. Osallisuuden kautta ihminen voi vaikuttaa oman elämänsä kulkuun ja mahdollisuuksiin. Hyvinvoinnin lähteet voivat olla niin aineellisia kuin aineettomia. Aineellisina mahdollisuuksina voidaan nähdä kohtuullinen toimeentulo, asuminen ja koulutus. Aineettomia voivat olla esimerkiksi luottamus ja turva. Näiden väliin voi sijoittua myös hyvinvoinnin lähteitä kuten erilaiset palvelut. (THL 2023)

Pyrkimys oman elämänsä ottamisesta omaan hallintaansa ja sen kautta liittyminen osaksi osallisuutta ja hyvinvoinnin lähteitä vaatii aina ensimmäisen askeleen, jonka ottamista voisi helpottaa saman kokeneen kohtaaminen ja tuki.

(--) yksikössä eli (--) panostetaan yhteisöllisyyteen. Yksikössä on vain parisenkymmentä asukasta, joten asukkaat oppivat tuntemaan toisensa eri tavalla kuin kasvottomassa laitoksessa. Se tuo turvaa. ”Jos tulee joku asia, tässä on kaksikymmentä vertaista”, sanoo yksikössä asuva [haastateltu]. A1

[haastateltu] sanoo, että ensimmäinen askel eli avun pyytäminen on askelista vaikein. Kynnystä madaltaisi, jos kokemusasiantuntijoita palkattaisiin lisää. On helpompaa puhua jollekulle, joka tunnistaa vaikeudet omakohtaisesti. Lisäksi tutkimuksistakin tiedetään, että ensikohtaaminen on ratkaisevaa palveluun sitoutumisen kannalta. A9

Kohtaamiseen kuuluvat sosiaaliset suhteet ovat myös osa sosiaalityötä. Sosiaalityö tarkastelee ihmisten välisten sosiaalisten suhteiden laatua voidakseen tehdä tapauskohtaista työtä erilaisten ihmisten kanssa. Asiakasosallisuus mainitaan usein sosiaalityön yhtenä oleellisena periaatteena. Palvelujen ja toimintojen suunnittelussa voidaankin nähdä edelleen paljon kehitettävää siinä, kuinka asiakkaiden asiantuntemusta

ja heidän palvelukokemuksiaan hyödynnetään. Sen lisäksi, että asiakkaita aidosti kuullaan on lisäksi tarvetta aidolle yhteiskehittäjyydelle sekä osallistavien ja valtaistavien työmenetelmien hyödyntämiselle. (Mäntysaari ym. 2009,224,226, Karjalainen ym. 2019, 22.) Onkin tärkeää, että yhteiskunnassa ollaan avoimia ja valmiita käymään pohdintaa ja keskustelua erilaisista vaihtoehtoista millä tukea osallisuutta. Profession perustuvalla asiantuntijuudelle on perusteensa mutta asiakkaiden ottaminen osaksi palvelujen kehittämistä, suunnittelua ja toteutusta on myös paikkansa. Erityisesti aikana, jolloin palveluita joudutaan toteuttamaan yhä pienemmällä resursseilla, palvelujen käyttäjien näkemyksiä ja kokemuksia tulisi kuulla ja hyödyntää heidän osaamistaan osana prosesseja esimerkiksi vertaistuen antajina.

Valmistui hiljattain kokemusasiantuntijaksi (--) kautta. Yhdistyksen tavoitteena on auttaa selviytymään päihde- ja vankilakierteestä vertaistukiperiaatteella. (--) ”Olen viihtynyt hyvin ja saanut rakennettua tänne uuden tukiverkoston”, [haastateltava] sanoo. Vertaistukea ja samaistumispintaa elämänmuutokseen on tarjonnut etenkin (--) yhteisö. A7

Asiakkaiden ottaminen osaksi palveluprosesseja ja niiden kehittämiseen vahvistaa niin palvelun saajan kuin antajan osallisuutta. Osallisuus voidaan nähdä ilmenevän 1) päätösvaltana omassa elämässä, mahdollisuutena vaikuttaa ja säädellä omaan olemiseen ja tekemisiin sekä hallittavana ja ennakoitavana toimintaympäristönä; 2) erilaisissa vaikuttamisen prosesseissa, joissa ihminen pystyy vaikuttamaan itsensä ulkopuolelle kuten esimerkiksi erilaisissa ryhmissä, palveluissa tai vaikkapa laajemmin yhteiskunnassa; 3) paikallisesti, kun ihminen kykenee panostamaan yhteiseen hyvään, olemaan osallinen merkityksellisyyden luomisessa sekä liittymään vastavuoroisiin sosiaalisiin suhteisiin. (Isola ym. 2017)

Päätösvalta omasta elämästä ja omista valinnoistaan onkin tärkeää. Se luo ja vahvistaa tunnetta siitä, että ihminen voi hallita omaa elämäänsä ja voi tehdä elämäänsä koskevat päätökset itsenäisesti riippumatta mitä päätökset ovat.

”(--), että elän sitä juuri nyt. Jos ei ole kokenut syvintä epätoivoa, ei voi tuntea todellista onnea. Ne kulkevat rinnakkain.” [Haastateltu] kokee vihdoinkin olevansa tilanteessa, jossa kukaan ei ulkoapäin määrittele, millaista hänen elämänsä pitäisi olla. ”Asunnottomuus oli oma valintani, samoin nyt asunnon ottaminen. Ihminen saa muutoksia aikaan, jos vain aidosti haluaa”, [haastateltu] uskoo. A10

Aineistossa myös tavallinen arki omana valintana näyttäytyi riittävänä ja hyvänä elämänä vuosien kodittomuuden jälkeen. Oma koti ja tasainen arki voi myös mahdollistaa uusia osallisuuden muotoja asunnottomuuden kokeneelle, ja sen kautta vahvistaa sosiaalisten suhteiden tarvetta.

Levottomien vuosien jälkeen aivan tavalliseen tapaan soljuva arki on [haastateltavalle] kaikki kaikessa. Kodin ansiosta [haastateltava] on voinut aloittaa opinnot ja kokeilla töissä käymistä ensimmäistä kertaa aikuisiällä.

A4

Myös sosiaalisen kuntoutuksen kautta voidaan vahvistaa sosiaalisten tarpeiden tyydyttymisen edellytyksiä. Sosiaalinen kuntoutus on sosiaalipalvelu, jota annetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin. Se on tehostettua ja tavoitteellista tukea. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on parantaa ihmisen sosiaalista toimintakykyä ja parantaa sekä ylläpitää ihmisen elämänhallintaa. Sitä myönnetään ja annetaan myös syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi sekä ihmisen osallisuuden edistämiseksi. Tausta-ajatuksena sosiaalisessa kuntoutuksessa on ymmärrys siitä, että kokonaisvaltainen työskentely on välttämätöntä erityisesti silloin, kun ihmisen ongelmat ovat kasautuneet ja pitkittyneet. Tavoitteena voi olla niin arkielämän taitojen oppimista kuin päihdeettömän arjen hallintaa. Sosiaalinen kuntoutus voidaan kohdentaa myös erityisesti päihdeiden ongelmakäytöstä tai muusta riippuvuuskäyttäytymisestä johtuvaan tuen tarpeeseen. (STM 2023)

Vaikka tässä työssä en ole ottanut päihdeongelmaa tutkimukseni keskiöön, sitä ei kokonaan voi sivuttaa, koska aineistossa se nousi kuitenkin niin vahvasti esiin. Käsittelen sitä sosiaalisten suhteiden tarpeiden luvussa, koska aineistossa se nousi esiin usein yhteisön ja yhteisöllisyyden käsitteiden kautta, samoin kuin läheissuhteiden kuvauksissa. Aineistossa nousi esiin myös sidos päihde- ja mielenterveysongelmien välillä, ja haaste niiden hoitamisen välillä.

Vajaalla kolmanneksella asunnottomista on päihdeongelma, ja vajaalla neljänneksellä taustalla on muita sosiaalisia syitä, joihin ei liity päihdeongelmia. Asunnottomista useammalla kuin joka kymmenennellä oli rikostausta tai psykiatrinen sairaus ja osalla samanaikainen päihdeongelma. A6

Monilla on päihderiippuvuuksia, mutta useilla myös mielenterveysongelmia. Mielenterveyden hoitaminen monesti jää syrjään, kun pyritään hoitamaan vain päihdeongelmaa. A5

Päihdeongelmaan liittyvät erityispiirteet, kuten ymmärrys sen seuraamisesta mukana loppuelämän myös toipuvana päihdeongelmaisena, on tärkeä osa toipumisen ja päihteettömän elämän polulla.

Nyt [haastateltava] ymmärtää päihderiippuvaisuuden olevan sairaus, josta ei pääse lopullisesti eroon. ”Niin kauan kuin tässä hiippakunnassa ollaan, sitä pitää hoitaa.” Samoin ajattelee myös [haastateltava]. Päihderiippuvuus pysyy mukana koko elämän ajan, ja sitä on hoidettava jatkuvasti. A1

Yhteisöllisyys ja vertaistuki ovat päihdeongelman hoidossa erityisen merkittävässä roolissa. Myös näin sosiaalisten suhteiden tarvetta saadaan tyydytetyksi, ja vahvistettua päihteettömän identiteettiä.

”Jos elämä on yksinäistä eristäytymistä, on aika epäoleellista, oletko selvin päin vai et”, [haastateltava] sanoo. A1

[Haastateltava] sai myös tuta, kuinka valtava merkitys vertaistuella oli päihdesairausten hoidossa. Hän käy edelleen säännöllisesti vertaistukiryhmissä. A4

Päihderiippuvaisen asunnottoman kohdalla sosiaaliset suhteet ovatkin usein vaikeita ja solmussa, tunne-elämästä puhumattakaan. Päihdekuntoutuja joutuu myös rakentamaan identiteettiään uudelleen riippuvaisesta raittiiksi. Riippuvuuteen kuuluu monenlaisia kielteisiä näkemyksiä itsestään ja tunteita, kuten häpeää omasta toiminnastaan. Päihde-elämässä rehellisyys itseä ja muita kohtaan ei toteudu, eikä riippuvainen edes välttämättä tiedä kuka hän ns. on ilman päihteitä, eivät myöskään läheiset. Vertaistuen lisäksi voidaan tukea sosiaalisen kuntoutuksen ja päihdetyön keinoin uuden identiteetin rakentumista.

”Olen sitä mieltä, että kanssakäymisessä toisten kanssa pitää olla täysin rehellinen. Muutoin ei voi olla aito itsensä.” ”Silloin päätin, että haluan antaa aikaa itselleni ja lapselleni ja oppia tuntemaan, millainen ihminen oikeasti olen.” Siitä hetkestä elämä alkoi muuttua. [haastateltava] hakeutui kuntouttavaan työtoimintaan, päihdetyön tehtäviin ja lopulta kokemusasiantuntijakoulutukseen. A9

Sosiaalisen kuntoutuksen kautta voidaan työstää kokonaisvaltaisesti ihmissuhdetaitoja, jotka ovat tärkeä osa sosiaalista toimintakykyä. Läheissuhteet nousivat aineistossa esiin vahvemmin siinä vaiheessa, kun asunnottomalla oli jo tahtotila muuttaa elämäänsä, vaikka asuntoa ei vielä olisi ollutkaan. Asunnottomuuden kokeneet kuitenkin toivat esiin

läheissuhteiden merkitystä myös pahimmissa elämänvaiheissa, vaikka välit eivät olisi olleetkaan kunnossa.

”Vaikka äidin kanssa on ollut mitä on ollut, hän on ollut tosi iso tuki minulle.” A9

Metsäautopolulla hän kirjoitti jo jäähyväiskirjeen ja nukkui autossa useita tunteja. ”Lopulta kuitenkin laitoin SIM-kortin takaisin. Poliisit soittivat. Sitten soitti äiti, joka sanoi, että voisin mennä heidän luokseen. Niin sitten tein.”. A10

Osana päihdeongelmasta toipumisen prosessia on usein tarve ja halu saada korjattua välit läheisiin ihmisiin. Sillä miten siinä onnistuu, voi olla jopa ratkaiseva merkitys toipuvan päihteettömälle elämälle.

Kaksi päivää hoitoon pääsyn jälkeen [haastatellun] isä kuoli. Siitä [haastateltu] sai entistä enemmän pontta pitäytyä raittiilla tiellä. ”Me olimme usein hirveissä riidoissa. Vähän ennen kuin lähdimme kriisikeskukseen, kävin sopimassa asiat isän kanssa. ”Halusin, että iskä näkee pilvenreunalta, että saan asiani kuntoon”. A9

”Pahin kipupiste on ollut lasteni menettäminen. Tulevaisuudelta odotan, että saisin asiat sen osalta kuntoon ja pääsen velkajärjestelyyn. Periksi en tule enää antamaan, sen mä tiedän”. A12

Aineiston perusteella läheissuhteilla on merkitystä niin asunnottomalle kuin asunnottomuudesta pois päässeille. Läheissuhteet muuttuvat näkyvämmiksi ja vahvemmin sanoitettaviksi, kun ihmisen oma tarvehierarkian prosessi etenee. Kun elämä ei ole enää pelkkää hengissä selviytymistä myös ihmissuhteiden merkitys ja paikka muuttuu.

5.4 Tunnustuksen ja tunnistamisen tarpeet arvostuksen lähtökohtana

”Meillä on yli 3 000 asunnontonta tässä maassa, meidän siskojamme, äitejämme, veljiämme. Me olemme kaikki kunnioittamisen ja rakastamisen arvoisia.” A8

Kunnioituksen ja arvostuksen tarvetta voidaan tarkastella paitsi itsearvostuksena myös muiden arvostuksena. Itsearvostukseen kuuluu tarve tulla kohdelluksi arvostavasti ja kunnioitavasti ja sen kautta ihminen kykenee ylläpitämään ja vahvistamaan myönteistä

kuvaa itsestään. Muiden arvostuksen tarpeeseen kuuluu toive ja kaipuu tulla hyväksytyksi sellaisena kuin on ja kokemus siitä, että on arvokas ja merkityksellinen myös osana yhteisöä tai yhteiskuntaa. Arvostuksen tarpeeseen liittyy myös tarve ja toive saada tunnustusta ja huomioita omista saavutuksistaan ja kyvykkyydestään. Sillä miten hyvinvointivaltio arvottaa päätöksillään ihmisiä on vaikutus myös sille, kuinka kohtaamme ja näemme heikoimmassa asemassa olevat osana yhteiskuntaa ja luodaanko edellytyksiä muutokselle silloin, kun ihminen on itse siihen valmis ja halukas.

Hän penää ihmisiltä ja yhteiskunnalta lähimmäisenrakkautta. ”Olen istunut näiden ihmisten kanssa ojissa ja metsissä ja kuunnellut heidän elämäntarinansa.” A8

”Elämäni vaikein asia on ollut, että pyysin apua, enkä jäänyt yksin”, [haastateltu] sanoo. A7

Sosiaalityössä puhutaan myös ihmisten valtaistamisesta, joka voidaan nähdä pyrkimyksenä siihen, että ihmisen tietoisuus omasta tilanteestaan selkiytyy. Sillä voidaan lisätä ihmisen kykyä nähdä itsensä arvokkaana ja osana yhteiskuntaa. Tietoisuuden lisääminen ja kehittäminen voi myös liittyä esimerkiksi asioiden välisiin suhteisiin, kuten ongelmien syiden ja seurausten ymmärtämiseen sekä niihin liittyviin erilaisiin ratkaisuvaihtoehtoihin. Voidaan ajatella, että lisääntyvän ymmärryksen myötä ihminen kykenisi luomaan uusia tavoitteita ja ottaa käyttöönsä uudenlaisia tapoja saavuttaakseen ne. Ihmisillä, joilla on haastava elämäntilanne, on myös usein vaikeuksia saavuttaa ja käyttää palveluita, joita he tarvitsevat. He eivät edes välttämättä tiedä mitä palveluja heidän on mahdollista käyttää tai mihin he ovat oikeutettuja. Tämän vuoksi osana valtaistamisen prosessia on kyettävä tunnistamaan ne mekanismit, jotka hankaloittavat muutosprosesseja. (Karjalainen ym. 2019, 70–71.)

Asunnottomien tilannetta parantaisi myös asunnottomuustyön suunnitelmallisuus [haastateltava] sanoo. ”Kyllähän asuntoja on, mutta hahmottaako pitkään asunnottomana ollut, mitä kaikkea pitää hoitaa? Ja tarvitaanko kuntouttavaa työtoimintaa, sosiaalista kuntoutusta tai päivätoimintaa? Pitää pureutua myös asunnottomuuden syihin, ettei asuntoa menetä uudestaan.” A9

Siten voidaankin nähdä, että ei yksin riitä asiakaskohtainen sosiaalityö vaan sen tueksi tarvitaan myös yhteisöllisiä ja rakenteellisia orientaatioita, jotta sosiaalityön asiakas – esimerkiksi asunnottomuuden kokenut - voi vahvistaa kunnioituksen ja arvostuksen tarpeitaan neljännellä tasolla. Voidaan ajatella, että pitkään asunnottomana ollut asiakas

tarvitsee monialaista tukea, jotta erilaisia esteitä voidaan tunnistaa ja purkaa. Ei siten riitä, että sosiaalityössä keskitytään pelkkien oireiden hoitamiseen vaan tulisi myös ratkaista niitä syitä, jotka ovat johtaneet asiakkaan tilanteeseen. Tämän toteutumiseksi tulisikin osallistavan ja valtaistavan sosiaalityön osaamista vahvistaa ja konkretisoida sitä työkäytännöiksi valtakunnallisesti. (Karjalainen ym. 2019, 71.) Tämä vaatii myös monialaista yhteistyötä eri toimijoiden välillä, jossa asiakas on työskentelyn keskiössä ja jossa pureudutaan asiakkaan tilanteen juurisyyihin sekä suunnataan katsetta kohti tulevaisuutta. Tässä hyvinvointivaltiolla on keskeinen rooli siinä, miten hyviksi todettuja toimintamalleja saataisi valtakunnallisesti käyttöön riittävällä resurssoinnilla ja tarvittavalla ohjauksella.

(--) on ollut sekä kokeiluja että vakiintuneita menetelmiä, joissa Kelalla ja kunnalla on ollut yhteisiä työntekijöitä, toimitiloja ja työvälineitä aikuissosiaalityön kanssa. (--) – Suuri mysteeri sosiaalipuolella on ollut, miksi hyvät käytännöt eivät etene paikasta toiseen. Keskeistä olisikin kiinnittää huomiota ja kehittää tapaa, miten hyviä toimintamalleja kopioidaan organisaatiosta tai paikkakunnalta toiselle. A12

Voidaankin ajatella, että aineiston haastattelujen perusteella asunnottoman saavutettua neljännen tarpeen Maslown hierarkian mukaisesti, hän on paitsi itse valtaistunut myös kykenevä valtaistamaan muita samassa tilanteessa olevia omien kokemustensa kautta ja toimimalla vertaistukena ja kokemusasiantuntijana. Kokemusasiantuntijat pystyvätkin tunnistamaan esimerkiksi sellaisia tunteita, joita heidän asiakkaansa käyvät läpi.

[Haastateltu] tietää, että äiti häpesi hänen asunnottomuusvaihettaan silloin ja häpeää edelleen. Jos naisen sisko oli käymässä äidillään samaan aikaan, tämä ei puhunut [haastatellulle] mitään. (--) "Häpeä, jota asunnottomat tuntevat, ei ole muuttunut mihinkään minun ajoistani." Osa [haastatellun] nuorista asiakkaista ei ole uskaltanut kertoa edes vanhemmilleen asunnottomuudestaan. Häpeä on kokemusasiantuntijan mielestä turhaa. A9

Haastatteluista nousikin esiin usein häpeä ja häpeän tunne ei vain itse koettuna vaan tunne ja kokemus siitä, miten muut ovat asunnottoman nähneet. Yhdessä haastattelussa se oli kuvattu myös ikään kuin sukupuolisidonnaisena.

Naisten kasvoilla näyttää häilyvän häpeä, kun he näkevät toimittajan ja kuvaajan – vaikuttaa siltä kuin nähdyksi tuleminen olisi asunnottomille naisille vaikeampaa kuin miehille. A11

Eräs haastateltava oli pystynyt kokemansa häpeän kääntämään voimavaraksi työhönsä kokemusasiantuntijana, ja näin vahvistamaan omien, vielä asunnottomien, asiakkaidensa itsekunnioituksen ja arvostuksen tarpeita.

Vuosien puhumattomuuden ja häpeän jälkeen [haastateltava] pääsee hyödyntämään uutta avoimuuttaan kokemusasiantuntijana. ”Saamani palaute on ollut hyvää ja kannustavaa. Kokemusasiantuntijana on aina jalka menneisyydessä, minkä takia täytyy myös tunnistaa oman jaksamisen rajat.”A7

Toinen haastateltu oli pystynyt jättämään häpeän taakseen ja rakentamaan itsearvostusta muiden antaman palautteen myötä. Myös ulkoa saadulla arvostuksella on ollut merkitystä omalle elämänlaadulle, kuten eräs haastateltava toi esiin oman työyhteisönsä kohdalla.

Oma työhuone tuntuu kokemusasiantuntijasta upealta. Työyhteisöllä, jossa häneen luotetaan ja hän saa osoittaa olevansa luottamuksen arvoinen, on ollut iso vaikutus elämänlaatuun. A9

Aineiston perusteella muiden antamalla arvostuksella on suuri merkitys sille, kuinka asunnottomuuden kokenut rakentaa omaa myönteistä identiteettiään, ja kuinka he voivat kääntää aiemmat vaikeat kokemuksensa muiden auttamiseen. Se, että tämä mahdollistuu, vaatii hyvinvointivaltiota antamaan riittävät edellytykset sille työskentelylle, jolla tätä voidaan toteuttaa ja vahvistaa.

5.5 Aktiivisen toimijuuden tarve

Tunnustuksen ja tunnistamisen tarpeet nivoutuvat yhteen itsensä toteuttamisen tarpeiden kanssa. Joltain osin niitä onkin vaikea erottaa toisistaan. Voidakseen nähdä itsensä myönteisesti, ihminen usein tarvitsee siihen toisten arvostusta ja kokemuksen siitä, että on näkyvä muille. Hyvinvointivaltiossa sosiaalipoliittinen päätös on, ketkä tehdään näkyviksi yhteiskunnassa, ja keitä autetaan ja tuetaan takaisin yhteiskunnan täysvaltaiseen jäsenyyteen ja aktiiviseen toimijuuteen esimerkiksi asunnottomuudesta tai sen kokemisen jälkeen.

”Kun ihminen on pudonnut yhteiskunnasta, on kova matka takaisin. Se kiipeäminen vaatii tukea. Rinnalla kulkemista”, sanoo [haastateltava]. A5

Itsensä toteuttaminen, joka on Maslown hierarkian mukaisesti ylin tarpeiden taso, on koko lailla mahdotonta, jos ei ole yhteiskuntaan kiinnittynyt. Itsensä toteuttamisen tarpeeseen kuuluu toive mahdollisuuksistaan toteuttaa omia tavoitteitaan ja olla aktiivinen toimija omassa elämässään sekä kokea hallinnan tunnetta. Tarpeeseen kuuluu myös paitsi itsensä hyväksyminen sekä itseymmärrys – jotka perustuvat tarpeeseen ymmärtää oma arvonsa, omat vahvuutensa ja heikkoutensa ja henkisen kasvun tarve ja kokemus. Ihmisen identiteetti on myönteinen. Myös ihmisen tarve tuntea olevansa arvokas omien saavutustensa, taitojen kehittämisen sekä merkityksellisten tekojen kautta ovat osa tätä tarpeen tasoa. Tällä tasolla ihmisen voidaan ajatella saavuttavan täyden potentiaalinsa. Asunnottomana tämän tarpeen tyydyttäminen on vaikeaa, jopa mahdotonta.

”Jos omaa asuntoa ei ole, identiteetti voi olla kovin negatiivinen. Ihmisellä ei ole voimia miettiä, miten voisi toteuttaa korkeampia arvoja omassa elämässään.” A4

”Jos ei kohta ole asuntoa, ei tulevaisuutta ole”, hän toteaa ja lähtee etsimään yöpaikkaa. A6

Jotta asunnottoman olisi mahdollista saavuttaa tarvehierarkian ylin taso on universaalien hyvinvointivaltion kontekstissa nähty syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien ns. integroiminen osaksi yhteiskuntaa tullut koko lailla onnistua. Tässä tilanteessa toteutuisi myös se, että sosiaalityö mahdollistaisi ihmisen inhimillisen kasvun. (Mäntysaari ym. 2009,224,226.) Tähän pääseminen kuitenkin osaltaan edellyttää, että hyvinvointivaltio osoittaa riittävät resurssit kokonaisvaltaiselle asunnottomuustyölle.

Hänen mielestään yhteiskunta ei osoita asunnottomien tilanteeseen tarpeeksi resursseja. ”Jos inhimillinen kärsimys ei kiinnosta, niin ehkä se kiinnostaa, kuinka kalliiksi tämä tulee”, [haastateltava] sanoo. A3

Inhimillistä kärsimystä on vaikea määrittää rahallisesti mitaten. Sen sijaan sitä, paljonko erilaisina terveyden- ja sosiaalihuollon kustannuksina syrjäytyminen maksaa, voidaan laskea. Voidaan myös todeta, että vajavaisilla resursseilla tehdään myös vajavaista sosiaali- ja asunnottomuustyötä ja näin ollen annetaan yhä harvemmälle mahdollisuus aktiiviseen toimijuuteen omassa elämässään ja osana yhteiskuntaa. Kyse on myös poliittisista arvovalinnoista.

Resurssien kohdentamisessa kaikista vähäosaisimmat eivät poliittisessa päätöksenteossa ole välttämässä ensimmäisenä prioriteettilistalla. ”Täytyy pitää erityisesti huolta siitä, etteivät jo muutenkin haasteellisessa asemassa olevat ihmiset tipahda yhteiskunnan ulkopuolelle.” A8

Ihmiseltä, joka on voinut pitkäänkin elää ns. yhteiskunnan ulkopuolella ei voi olettaa olevan kaikkia niitä tietoja tai taitoja, joita tarvitaan, jotta ihminen voi kokea kokonaisvaltaisesti olevansa aktiivinen toimija omassa elämässään ja saavansa omaa potentiaaliaan käyttöönsä. Tavoitteellisessa työskentelyssä vaaditaan usein monialaista ja -ammattillista yhteistyötä eri toimijoiden kanssa.

Tavoitteena on saada asukas jaloilleen ja itsenäiseksi vuodessa. Työntekoon kannustetaan erilaisin projektein ja myös kouluttautumista tuetaan. A1

Eri toimijoiden yhteistyö, kuten työvoimapalveluiden, sosiaalityön, terveydenhuollon ja Kelan, on olennaista, koska palvelu- ja tukijärjestelmä on pirstaleinen. Parasta on, jos ihmisen asioissa vastuu olisi yhdellä taholla. Valitettavan usein tämä ei kuitenkaan toteudu. Eri yhteistyön malleja on alueellisesti kokeiltu, ja niistä saatu hyviä tuloksia. Valitettavan usein hyvät käytännöt eivät kuitenkaan vakiinnu pysyviksi toimintamuodoiksi tai ne jäävät paikalliselle tasolle. Usein tämä johtuu resurssien puutteesta.

*(--) on onnistunut kehittämään vaikuttavan mallin erittäin haastavalle asiakaskunnalle. Tästä alan palvelujärjestäjien kannattaisi ottaa koppia. –
(--) on yksi niistä harvoista paikoista Suomessa, joka on systemaattisesti pystynyt kuntouttamaan haavoittuvassa tilassa olevia ihmisiä niin, että heidän elämäänsä tulee pysyviä muutoksia. A12*

Edellisen tarpeen kohdalla kuvattu osallisuuden vahvistaminen ja ihmisen valtaistaminen nivoutuu myös tälle viidennelle tasolle. Asunnottomuuden kokeneiden ihmisten kokemuksia tulisikin aidosti kuulla, kun erilaisia työmenetelmiä kehitetään. Aidosti kuulemisella myös vahvistetaan asunnottomuuden kokeneiden uutta identiteettiä, jossa he ovat kokemustensa parhaita asiantuntijoita ja aktiivisia toimijoita. Aineistossa olikin entisiä asunnottomia, jotka olivat pystyneet kääntämään omat kokemuksensa

vahvuuksiksi ja ne oli myös otettu käyttöön yhteiskunnassa muiden auttamiseksi kokemusasiantuntijuuden kautta. Näin on vahvistettu myös heidän itsensä toteuttamisen tarpeita.

[Haastateltava] tukee paitsi asunnon saamisessa, myös siitä kiinni pitämisessä. Hän käy asiakkaiden kanssa Kelassa tai hammaslääkärissä, neuvoa ruoanlaitossa ja tukee päihteettömyydessä. Ennen kaikkea hän on silta asiakkaan ja viranomaismaailman välissä. A9

Hakemus kokemusasiantuntija-koulutukseen on vetämässä ja tavoitteena muuttaa omilleen syksymmällä. A1

Pitkään työelämästä pois olleille, joita asunnottomuuden kokeneet usein ovat, tarvitaan monenlaisia polkuja tavoitteelle palata tai siirtyä työelämään, jotta myös tämä puoli toimijuudesta toteutuisi. Erilaiset työllistämisen tuet ja keinot ovat tarpeen, kuten esimerkiksi kuntouttava työtoiminta. Erilaisiin tilanteisiin tarvitaan erilaisia keinoja. Työvoimakoulutus voi sopia toisille, toisille kuntouttava työtoiminta. Joku voi tarvita työkyvyn selvittelyä ja jonkun toisen kohdalla voidaan todeta, että edellytyksiä palata työmarkkinoille ei ole. Riippumatta ihmisen tilanteesta hänen osallisuuttaan tulisi pyrkiä vahvistamaan. (THL 2023)

Paljon kokenut [haastateltava] katsoo tulevaisuutta motivoituneena. Työtön [haastateltava] on aloittanut hitaasti logistiikka-alan opintoja ja toiveena on vielä päästä työn syrjään kiinni kuntouttavan työtoiminnan kautta. A12

Monen asukkaan haaveena on työ ja asunto. A1

Yhtä kaikki tärkeää on ihmisen oma motivaatio ja sen ylläpitäminen ja vahvistaminen niillä keinoin, joita yhteiskunnassa on kulloinkin mahdollisuus käyttää. Padgett (2007) on todennut, että kodin omistaminen voi parantaa elämänlaatua vain, jos läsnä on myös muita psykiatrisen toipumisen ydinelementtejä, kuten tulevaisuuden toivoa, mielekästä toimintaa, toisten seurasta ja tuesta nauttimisen mahdollisuus sekä yhteiskuntaan kuulumisen tunne. Pysyvä asunto tarjoaa kuitenkin edellytykset normaalille, leimaamattomalle asumiselle. (Granfelt & Turunen 2021, 226.) Aineiston haastatellut tuovat esiin kiitollisuutta nykyisestä elämäntilanteestaan ja haaveista, joita heillä on, jos elämä niin suo:

Elämässä asiat ovat nyt niin hyvin, että nainen ei koe tarvetta enää saavuttaa lisää. ”Elän nyt aivan unelmaani. Toki haluaisin joskus vielä olla sosionomi, mutta aika näyttää.”A9

Tällä hetkellä tärkeintä on, että kotona saa olla rauhassa rakkaan ihmisen ja kenties jonakin päivänä myös jälkikasvun kanssa. A4

Aineiston perusteella voidaan havaita, että pelkkä asunto ei siis riitä siihen, että ihminen voi kokea saavuttaneensa täyden potentiaalinsa tai olevansa aktiivinen toimija omassa elämässään osana yhteiskuntaa. Siihen tarvitaan paitsi hyvinvointivaltiolta monen tasoisia palveluita ja tukea myös sitä, että ihmisellä on vapaus ja oikeus toteuttaa itseään ja omaa tahtoaan.

6 Pohdinta

Maslow kuvailee fysiologisia tarpeita kuvatessaan, kuinka ihmiselle on ominaista se, että kun joku tarve hallitsee ihmistä se muokkaa koko tulevaisuuden näkemystä. Kroonisesti nälkäiselle ihmiselle ”utopia” määrittäisi paikaksi, jossa olisi runsaasti ruokaa. Ihminen ajattelisi, että kunhan hänelle taattaisi ruokaa loppuelämän ajaksi, hän olisi täysin onnellinen eikä hän koskaan haluaisi mitään enempää. Koko elämä itsessään määrittäisi syömisen kautta. Kaikki muu muuttuisi siinä hetkessä merkityksettömäksi. (Maslow 1954, 35–39.) Näkisinkin, että tämä kuvaa päihderiippuvaisen – tai riippuvaisen yleisesti - tarpeiden muodostumista, jolloin riippuvuuden lähde, ja sen saaminen menee kaiken muun edelle. Kunhan päihdettä tai muuta riippuvuutta tyydyttävää on riittävästi saatavilla, ihminen ei edes usko tarvitsevänsä mitään muuta ollakseen täysin tyydytetty ja onnellinen. Asunnottoman tarvehierarkia muuttuu näkemykseni mukaan kovin erilaiseksi silloin, jos hän on aktiivinen päihteidenkäyttäjä ja päihderiippuvainen. Tuolloin päihteet ja niiden tarve menee usein kaiken muun edelle. Näin ollen asunnottomalle päihteidenkäyttäjälle eri hierarkian tasojen saavuttaminen on pitkälti sidoksissa päihteisiin ja miten ylipäätään Maslown tarvehierarkian mukaiset tarpeet näkyvät ihmisen elämässä tuolloin.

Koin aluksi hiukan haastavana analysoida haastatteluja, koska kaikki asunnottomat eivät ole asunnottomia päihteiden vuoksi tai ole niiden aktiivikäyttäjiä. Toisaalta se, että hakiessani aikajärjestyksessä haastatteluja en löytänyt kuin yhden, jossa asunnottomuuden kokenut haastateltu ei ollut päihdeongelmainen. Näin ollen aineistoni koostuu liki kokonaan haastatteluista, joissa päihteet ovat tai ovat olleet merkittävä osa asunnottomuutta. Mielestäni tämä nimenomaan uusintaa mediassa sitä asunnottomuudesta vallalla olevaa yleistä käsitystä, että kaikki asunnottomat ovat enemmän tai vähemmän päihdeongelmaisia. Kuitenkin asunnottomuuden taustalla voi olla mitä moninaisempia syitä ja tekijöitä. En kuitenkaan niitäkään halunnut lähteä tutkimuksessani etsimään tai erittelemään.

Pyrin kuitenkin etsimään haastatteluista Maslown tarvehierarkian mukaisia tarpeita siten, että en tekisi analyysia päihteet tai haastatellun päihdeongelma edellä ja pystyinkin löytämään kaikki tarvehierarkian mukaiset tarpeet.

Aineiston perusteella ihmisen toimijuus on hyvin rajallista ja rajattua osana yhteiskuntaa asunnottomana. Asunnottoman elämä pyörii kahden ensimmäisen tarpeen eli fysiologisten ja turvallisuuden ympärillä eli on käytännössä selviytymistä hengissä. Aineiston analyysin perusteella voi havaita, että asunnottomuuden myötä ihmisen elämä keskittyy pitkälti fysiologisten- ja turvallisuuden tarpeiden tyydyttämiseen. Asunnottomalle on jokapäiväinen haaste löytää paikka, jossa nukkua, peseytyä tai käydä wc:ssä. Puhtaat vaatteet voivat olla jo luksusta. Ravinnonsaanti on heikkoa ja yksipuolista. Tavallisista arjen taidoista voi tulla kauppatavaraa – kuten myös omasta kehosta – yöpaikkaa hakiessa. Terveystä ja säännöllisestä tarvittavastakaan lääkityksestä ei voi huolehtia eikä saada riittäviä terveydenhuollon palveluita. Mielenterveysongelmat ovat yleisiä ja psyykinen kuormitus on asunnottomalla kovaa. Näihin avun saaminen on asunnottomalle hyvin vaikeaa. Moni asunnon lääkitsee itsensä ja vaikeaa, jopa sietämätöntä oloaan päihteillä, joka syventää elämän vaikeuksia. Asunnottomalle elämä on turvatonta niin henkisesti kuin fyysisesti, ja arkea sävyttää erilaiset hyväksikäytön ja väkivallan muodot. Naisten – ja uskoakseni myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen vaikkakaan heitä ei aineistossa mainittu – asema asunnottomana on erityisen haavoittuva.

Useammassa haastattelussa vankila nostettiin esiin paikkana, jossa on koettu saavan suojaa ja turvallisuutta, ja todellista apua omaan tilanteeseensa ensimmäisen kerran. Vankilaan joutumista kuvattiin jopa onnenpotkuna, sillä sen kautta asunnottomalle on mahdollistunut esimerkiksi päihdekuntoutus ja yhteisöllinen asuminen. Itselleni tämä oli yllättävä löytö aineistossani.

Toisaalta tuotiin esiin, että asuntolaolosuhteet saattavat toisille vaikuttaa vankilan ulkopuoliseen identiteettiin haitallisesti muistuttamalla vankilamaisista olosuhteista. Asuntoloissa ja eri asunnottomien majoituksissa kuvattiin olevan huomattavia eroja. Toisia pidettiin jopa niin kammottavina, että asunnottomat kertoivat asuvansa mieluummin kadulla tai olevansa vankilassa kuin majoilevansa niissä. Eräs haastateltava toi esiin, että joutui käyttämään itsekin rajusti päihteitä sietäkseen asuntolan menoa.

Sosiaalisten tarpeiden terve tyydyttymisen tarve vaikutti aineiston perusteella vahvistuneen siinä vaiheessa, kun päihteet olivat koko lailla jääneet ja asuminen oli turvattu esimerkiksi yhteisöasumisessa. Toiset kokivat yhteisöllisen asumisen itselleen miellyttävänä ja omaa elämäntilannetta, kuten päihteettömyyttä, tukevana ja vahvistavana. Toiset taas kaipasivat omaa yksityisyyttä enemmän. Suhteet läheisiin niillä, joilla sellaisia oli, olivat merkityksellisiä ja voimaannuttavia tai läheissuhteita haluttiin

korjata ja vahvistaa. Toisaalta aineiston perusteella sosiaalisia tarpeita oli asunnottomuuden aikanakin. Ne enemmän tulivat kuitenkin esiin kielteisellä merkityksellä ja kauppatavarana, kuten yöpaikan saamisena tai antamisena, jos oli tarjota jotain vastineeksi, kuten oma keho tai huumeita. Toisin sanoen sosiaaliset tarpeet linkittyivät kahteen ensimmäiseen tarpeeseen.

Vuosien häpeän ja negatiivisen identiteetin jälkeen uusi identiteetti oli lähtenyt vahvistumaan positiiviseen, kun omat rankat kokemukset oli valjastanut muiden auttamiseen ja tukemiseen. Useammassa haastattelussa nousi esiin kokemusasiantuntijuus ja vertaistuki. Muilta saatu palaute oli lisännyt itsekunnioitusta ja -arvostusta. Itsensä toteuttamisen tasolla haaveiltiin opinnoista ja perheestä. Ihmisen aktiivinen toimijuus ja rooli osana yhteiskuntaa vahvistui mitä korkeammalle tarpeissa liikuttiin.

Hyvinvointivaltion rooli on tärkeä jokaisella tarpeen tasolla mutta erityisesti fysiologisten – ja turvallisuuden tarpeiden kohdalla, koska niissä on kyse hengissä säilymisestä. Asunnottomilla on moninkertainen riski ennenaikaiseen kuolemaan verrattuna samanikäisiin verrokkiryhmiin. Toisaalta hyvinvointivaltion rooli muuttuu mitä korkeammalle tarvehierarkiassa edetään.

Asunto ensin – mallia tulisi entisestään vahvistaa. Sen avulla ihmisen on mahdollisuus päästä tavoittelemaan myös muita tarvehierarkian tarpeita. Se kuitenkin vaatii sen, että kyse ei ole vain Asunto ensin – mallista vain asunnottomuuden näennäiseen poistamiseen, vaan että turvataan myös laaja-alainen tuki asunnon saamisen jälkeenkin. Hyvinvointivaltiolla on tässäkin merkittävä rooli, miten tämä mahdollistetaan. Asunnottomuudessa kuitenkin usein on kyse ihmisistä, jotka tarvitsevat sosiaalityöstä erityistä tukea. Sosiaalityön rooli siten osana asunnottomien tarpeiden tyydyttämisessä on merkittävä kaikilla tarpeiden tasoilla. Työskentely on toki erilaista hierarkian eri vaiheissa.

Pidän tärkeänä tutkimukseni perusteella, että keskustelua käydään ja tutkimusta tehdään ihmisten tarpeista. Sosiaalipoliittisia päätöksiä tehtäessä on tärkeää tiedostaa mihin ja kenen tarpeisiin pyrkimys on kulloinkin vastata ja mitä tarpeita sekä miksi arvotamme toisia tarpeita korkeammalle kuin toisia yhteiskunnassa. On selvää, että kaikkia ihmisten tarpeita (ja toiveita) ei yhteiskunta pysty toteuttamaan. Kuitenkin lähtökohtaisesti hyvinvointivaltion tulee mielestäni pyrkiä antamaan inhimillisen elämän mahdollistamiseksi tasaisesti kaikille sen jäsenille tukea ja turvaa, kuten esimerkiksi

tiettyjen universaalien tukien tai palveluiden kautta pyritään tekemään. Näin turvataan se, että ihminen kykenee tyydyttämään edes perustarpeet – ja pysymään hengissä. Toteutuuko tämä tulevaisuudessa, on kysymysmerkki. Merkit viittaavat siihen, että yhä useampi tulee tarvitsemaan yhteiskunnan tukea ja palveluita pystyäkseen pysymään edes tarvehierarkian kahdella ensimmäisellä portaalla.

Sosiaalityön käytännön arjessa tämä tulee näkymään monella tavalla myös asunnottomien kanssa työskentelyssä. Hyvinvointialueiden resurssien puutteessa, ja ilman asianmukaista taloudellista ennakoitua, yhä useampi asiakas tulee jäämään vaille tarvitsemaansa tukea. Sosiaalityön arjessa hädin tuskin voidaan vastata perustarpeiden tyydyttämiseen, sen sijaan suunnitelmalliseen sosiaalityöhön, jonka myötä olisi mahdollista tukea asunnottomuuden kokenutta saavuttamaan seuraavia tarpeita, ei ole useinkaan mahdollisuuksia.

Kokkosen (2019) mukaan suomalaista hyvinvointivaltiota koskevassa keskustelussa voidaan ajatella, että puhetta sosiaalityöstä irrallaan hyvinvointivaltiosta on liki mahdoton erottaa. Hyvinvointivaltio kontrolloi sekä lainsäädännön että rahoituksen kautta suurinta osaa sosiaalityön käytännöistä. Voidaan sanoa, että positiivisesti virittyneenä poliittisena käsitteenä hyvinvointivaltio konkretisoi paitsi sitä millaiset arvot solidaarisuudesta ja tasa-arvosta ovat sosiaalityölle tärkeitä. Se konkretisoi myös sitä, millaista kehitystä yhteiskunnassa sosiaalityö kannattaa. Voitaista myös väittää, että hyvinvointivaltio suomalaisessa kontekstissa on ikään kuin kuva sosiaalityön ympärille levittyvästä yhteiskunnallisesta maisemasta. Hyvinvointivaltio käsitteenä ymmärretään monissa keskusteluissa ikään kuin yhteiskunnan vastineeksi. Käytännön politiikassa suomessa tämä on näkynyt eritoten keskusteluissa, kuinka se on hallinnut keskustelua tulevaisuuden vaihtoehtoista. Vuosien ja kehityksen myötä on menty yhä enemmän tilanteeseen, jossa uusliberaalit poliittiset ideologiat esimerkiksi sosiaalimenojen vähentämisen ja markkinamekanismeihin vahvistamisesta yhteiskunnan ohjausperiaatteena asettavat rajoja sille, kuinka hyvinvointivaltiota on mahdollista uudistaa. Tähän liittyy myös muokkaantunut käsitteistö, jossa valtio ei ole enää sosiaalisista arvoista ja yhteenkuuluvuuden ihanteesta ammentava yhteisö – vaan ikään kuin työnjohtaja ja valmentaja, joka kannustaa kansalaisiaan aina vain parempiin suorituksiin.

Jotta tähän ajatukseen, että aina parempiin suorituksiin olisi pyrittävä ja mahdollista päästä, vaikkapa Maslown hierarkian kautta ajatellen, tulisi myös eri tarpeiden tasojen tulla riittävästi tyydytetyiksi. Näin ollen muuttuvan hyvinvointivaltion tulisi myös turvata edellytykset siihen, että ihmisen on mahdollista päästä aina parempiin suorituksiin.

Ihmisiltä, joilta viedään vielä vähästäkin tai joiden kyvyt eivät riitä kaikkeen vaadittavaan, ei ole realistista mahdollisuuksia koskaan vastata hyvinvointivaltion luomiin odotuksiin, saati saada kokemusta millaista on elämä Maslown tarvehierarkian mukaisilla ylemmillä portailla.

Kokkosen (2019) mukaan tähän liittyy myös osallisuuspolitiikan muutokset, jossa on käännytty suuntaan, jossa aiemmin vahvasti esillä olleet demokratian ja hallinnon avoimuuden teemat ovat saaneetkin antaa tietä sellaiselle osallisuuskäsitykselle, jonka keskiössä on palkkatyöhön osallistuminen. Poliittisten käsitteiden tasolla tätä voidaan kuvata siten, että aktivointi on puettu osallisuuden kaapuun. Aktivointipolitiikka on yhä useammin politiikkaa, joka lisää huono-osaisimman väestönosan velvollisuuksia ja rajoittaa kansalaisoikeuksia.

Nykyisen Orpon (2023 -) hallituksen kaavailemat politiikkatoimet vievät eteenpäin tätä kehitystä. Enää yhteiskunnan heikko-osaisimmille ei edes näennäisesti tarjota porkkanoita osallisuuden lisäämiseksi ja yhteiskunnan täysvaltaiseen jäsenyyteen pääsemisen toivoon, vaan pelkkää keppiä. Tavoitteena on eri sosiaaliturvan leikkausten myötä esimerkiksi se, että ihmiset olisivat kaikki kokoaikatyössä, riippumatta siitä millaiset heidän todelliset mahdollisuutensa siihen ovat. Kuten tutkimuksestani käy ilmi, vaaditaan monia portaita ja monien tarpeiden tyydyttämistä, ennen kuin ihminen on niin aktiivinen toimija, että hän kykenee koulutukseen ja työhön.

Jo nyt lukuisat väestöryhmät kamppailevat pelkän hengissä säilymisen kanssa, eivät pelkästään asunnottomat. Tästä kertoo karua todellisuutta esimerkiksi se, millaisia vastauksia lapsilta oli saatu Pelastakaa lapset ry:n kyselyyn:

”Saatetaa syyä pelkkää makaroonii viikon putkee ja on myös päiviä, kun ei vaan oo ruokaa, koska ei oo rahaa, ja kaikki on nii kallista. Saatan helposti olla viikonki syömättä kunnolla tai hyvä, että ees yhtään.” (Pelastakaa lapset ry 2023)

”Jostain syystä mietin usein että, mitä hyötyä musta on täällä maailmalla ja että haluaisin kuolla tai satuttaa itseäni.” (Pelastakaa lapset ry 2023)

Vähävaraisuuden aiheuttamat vaikutukset ovat lapsille ja nuorille vakavia ja syviä. Myös asunnottomuus koskettaa lapsia ja perheitä, vaikka heitä ei aineistossani ollutkaan. On perheitä, joissa ei pystytä enää tyydyttämään lapsille sekä fysiologisia että henkisen ja fyysisen turvallisuuden tarpeita. Ei ole mahdollisuutta maksaa sekä vuokraa, että ostaa riittävästi ruokaa. Tämä puolestaan johtaa suuriin vuokravelkoihin, ja lopulta häättöihin, joiden vaikutukset ovat rajut sen kokeneille lapsille ja nuorille. Näissä tilanteissa järkkyy

monen jo valmiiksi turvattomuutta kokeneen lapsen ja nuoren elämä, ja se heijastuu entistään jo valmiiksi hauraisiin mieliin.

Todellisuudessa suunnitellut leikkaukset tulevat ajamaan yhä useamman ihmisen marginaaleihin tai pitämään jo siellä olevat paikallaan. Vaikea nähdä, että asunnottomuutta voidaan näillä suunnitelluilla toimenpiteillä sosiaaliturvaan tai muilla hallituksen kaavailemilla säästöillä vähentää, päinvastoin.

Keskustelu, jota yhteiskunnassa käydään viimesijaisen turvan eli toimeentulotuen jopa kokonaan epäämisestä tarkoittaisi toteutuessaan sitä, että yhä harvempi pystyisi turvaamaan itselleen lähtökohtaisesti edes hengissä pysymisen perustarpeita. Onko toimeentulotuen kokonaan evääminen sitten perustuslain mukaista keneltäkään missään tilanteissa, jää nähtäväksi. Jo nyt sitä voidaan alentaa tietyissä tilanteissa 20 tai 40 % mikä on merkittävä summa jo entisestään pienelle tulolle. Kysymys on mitä suuremmissa määrin myös siitä ovatko kaikki ihmiset enää yhdenvertaisia lain edessä, sekä ihmis- ja perusoikeuksien toteutumisesta, kun kaavailtuja toimenpiteitä tarkastellaan yksin tai yhdessä. Tässä voidaan myös pohtia millainen arvoiltaan tai pohjimmiltaan on se hyvinvointivaltio, jossa tällaisia keskusteluja käydään tai politiikkatoimia suunnitellaan.

Lopuksi voin todeta, että oman tutkimukseni tulokset osoittavat sen, että asunnottomien tai sen kokeneiden kohdalla Maslowin tarvehierarkian mukaiset tarpeet noudattavat koko lailla hänen alkuperäistä ajatteluaan niiden tyydyttämisen järjestyksestä. Ihmisen on lähtökohtaisesti voitava tyydyttää fysiologiset tarpeensa ylipäätään pysyäkseen hengissä, ja koettava henkistä ja fyysistä turvallisuutta voidakseen kokea rakkauden ja yhteenkuuluvuuden tunteita toisiin ihmisiin. Kun perustarpeet on tyydytetty ja ihmisellä on tyydyttäviä ihmissuhteita ja hyviä kokemuksia, hän pystyy kokemaan olevansa arvokas ja arvostettu, joka puolestaan vahvistaa hänen motivaatiotaan pyrkiä olemaan paras versio itsestään.

Mikäli aiheesta tekisin jatkotutkimusta, menisin tutkimuksessa syvemmälle siihen, kuinka eri väestöryhmien kohdalla erilaiset sosiaalipoliittiset ja muut poliittiset ratkaisut vaikuttavat eri tarpeiden tyydyttymiseen, ja kuinka aineettomasti ja aineellisesti tarpeita on mahdollista riittävästi tyydyttää. Pyrkisin tuolloin löytämään tarpeiden osalta hienosyisempiä nyansseja eri tarveteorioiden pohjalta sekä käymään keskustelua tutkimukseni pohjalta siitä, millaisiin tarpeisiin ja kenelle hyvinvointivaltion tulisi kyetä vastaamaan, ja miten sosiaalityö tähän asemoituisi.

Lähteet

- ARA2023a: Asunnottomuus. [https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2022\(64974\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2022(64974))
Viitattu 5.10.2023
- ARA2023b: Asunnottomat 2022: ARAn selvitys 2/ 2023.
<https://www.ara.fi/download/noname/%7BA3E6CBD0-0A5D-4DDC-96E5-A5DAE2891386%7D/179513> Viitattu 5.10.2023
- Balyejjusa, Senkosi Moses 2019: Sustainable Development Practice: The Central Role of the Human Needs Language. *Social Change*, 49(2), 293-309. <https://doi-org.ezproxy.ulapland.fi/10.1177/0049085719844104> Viitattu 9.11.2023
- Banks, Sarah 2004: Ethics, accountability and the social professions. Palgrave macmillian. Biddles Ltd., Kings- Lynn, Norfolk. Great Britain.
- Dover, Michael A. 2023a: Human Needs: Overview. <https://oxfordre.com/socialwork/display/10.1093/acrefore/9780199975839.001.0001/acrefore-9780199975839-e-554> Viitattu 9.11.2023
- Dover, Michael A. 2023b: Bringing Human Needs Back into Policy Practice. *J of Pol Practice & Research* 4, 188–194 (2023). <https://doi-org.ezproxy.ulapland.fi/10.1007/s42972-023-00088-3> Viitattu 9.11.2023
- Eskola, Jari & Suoranta; Juha (1998): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino Tampere. 1. Luku Laadullisen tutkimuksen jäljillä. Aineistolähtöinen analyysi. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789517685047> Viitattu 15.10.2023
- Eskola, Jari & Suoranta; Juha (1998): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino Tampere. 1. Luku Laadullisen tutkimuksen jäljillä. Tutkijan asema. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789517685047> Viitattu 15.10.2023
- European Federation of National Associations Working with Homelessness (FEANTSA) <https://housingfirsteurope.eu/> Viitattu 8.10.2023
- Granfelt, Riitta & Turunen, Saija 2021: Women on the Border between Home and Homelessness: Analyzing Worker–Client Relationship. *Social Inclusion* 2021, Volume 9, Issue 3, Pages 223–233. <https://doi.org/10.17645/si.v9i3.4313> Viitattu 17.10.2023

Haahtela, Riikka 2015: Asiakkuuksien rakentuminen asunnottomille suunnatussa naistyössä. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto. Suomen Yliopistopaino Oy, Juvenes Print. Tampere.

Haaparanta, Leila & Niiniluoto, Ilkka 1995: Johdatus tieteelliseen ajatteluun. Helsingin Yliopiston filosofian laitoksen julkaisuja. No3 1986. Seitsemäs, korjattu painos. Hakapaino Oy. Helsinki.

Harisalo, Risto & Miettinen, Ensio 2004: Hyvinvointivaltio. Houkutteleva lupaus vai karvas pettymys. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala.

International Federation of Social Workers (IFSW): Global social work statement of ethical principles 2018. <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/> Viitattu 8.10.2023

Isola, Anna – Maria, Kaartinen, Heidi, Leemann, Lars, Lääperi, Raija, Schneider, Taina, Valtari, Salla & Keto – Tokoi, Anna 2017: Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpäperi 33/2017. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 13.11.2023

Julkisen sanan neuvosto (JSN) 2013: Journalistin ohjeet. <https://jsn.fi/journalistin-ohjeet/> Viitattu 7.10.2023

Juhila, Kirsi, Raitakari, Suvi & Ranta, Johanna (2022): Housing First: Combatting Long-Term Homelessness in Finland. Teoksessa: de la Porte, Caroline (ed.), Eydal, Björk Guðný (ed.), Kauko, Jaakko (ed.), Nohrstedt, Daniel (ed.), Hart, Paul 't, Tranøy, Bent Sofus (ed.) (2022): Successful Public Policy in the Nordic Countries: Cases, Lessons, Challenges. Oxford University Press. 495–513. <https://academic.oup.com/book/44441/chapter/376664562> Viitattu 17.10.2023

Kaakinen, Juha 2023: KOTIIN Selvitysraportti tarvittavista toimenpiteistä asunnottomuuden poistamiseksi vuoteen 2027 mennessä. Ympäristöministeriö. <https://ym.fi/documents/1410903/40549091/Selvitysraportti+asunnottomuuden+poistamiseksi+vuoteen+2023+mennessa.pdf/45d202aa-8b0f-fb92-fe27-911cbfb5b299/Selvitysraportti+asunnottomuuden+poistamiseksi+vuoteen+2023+mennessa.pdf?t=1677828135828> Viitattu 23.10.2023

Karjalainen Pekka, Metteri Anna ja Strömberg-Jakka, Minna 2019: TIEKARTTA 2030. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:41. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161612/R41_19_Tiekartta_2030.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 23.10.2023

Karppinen, Jari 2020: Varmista asumisen turva! Asunnottomuuden ennaltaehkäisytoimenpideohjelman (AUNE) loppuraportti. Kehittämisosuuskunta Avainväki. <https://ysaatio.fi/wp-content/uploads/2023/02/AUNE-ohjelman-loppuraportti-Karppinen-Kehittamisosuuskunta-Avainvaki.pdf> Viitattu 23.10.2023

Kokkonen, Tuomo 2019: Politiikka sosiaalityön yhteiskunnallisen paikan määrittäjänä. Hyvinvointivaltio sosiaalityön kontekstina. Teoksessa: Pohjola, Anneli, Kemppainen, Tarja, Niskala, Asta & Peronius, Nina (toim.) 2019: Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Vastapaino. Tampere.

KOVA ry 2023: Asunnottomuus ei poistu ilman kohtuuhintaista asumista 16.10.2023 <https://www.sttinfo.fi/tiedote/70039362/kova-ry-asunnottomuus-ei-poistu-ilman-kohtuuhintaista-asumista?publisherId=69818543&lang=fi> Viitattu 5.10.2023

Laitinen, Arto & Pessi, Anne B. (2011). Solidaarisuus. Gaudeamus Helsinki University Press.

Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula (2008): Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäkokemusten tutkimisessa. Teoksessa: Kaasila Raimo, Rajala, Raimo & Nurmi, Kari E. (toim.): Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. 2008. Lapin yliopistokustannus. Juvesprint Oy. Tampere.

Lehto – Lunden, Tiina & Salovaara, Petra: Hyvinvoiva sosiaalityöntekijä. Teoksessa Törrönen, Maritta, Hänninen, Kaija, Jouttimäki, Päivi, Lehto-Lunden, Tiina, Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) 2016: Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus. Helsinki University Press.

Lehtonen, Leena & Salonen, Jari (2008): Asunnottomuuden monet kasvot. SUOMEN YMPÄRISTÖ 3 | 2008 Ympäristöministeriö Asunto- ja rakennusosasto. Edita Prima Oy, Helsinki 2008 <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/29876057-6359-4211-9428-b5276a79649b/content> Viitattu 19.10.2023

Maslow, Abraham H. (1943): A Theory of Human Motivation. (Originally Published in Psychological Review, 50, 370-396.)

[/http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm](http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm) Viitattu 11.10.2023

Maslow, Abraham H. (2018): Toward a Psychology of Being (published 1962)

<https://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.ulapland.fi/lib/ulapland-ebooks/reader.action?docID=4867974&ppg=28> Viitattu 11.10.2023

Maslow, Abraham H. (1954): Motivation and Personality. Harper and Row. Reprinted from the English Edition by Harper & Row, Publishers 1954. Chapter 4: A Theory of human motivation. 35 - 58

<https://www.eyco.org/nuovo/wp-content/uploads/2016/09/Motivation-and-Personality-A.H.Maslow.pdf> Viitattu 11.10.2023

Pelastakaa lapset ry 2023: Lapsen ääni – kysely.

<https://www.pelastakaalapset.fi/ajankohtaista/lapset-kertovat/> Viitattu 22.11.2023

Perustuslaki 11.6.1999/731. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Viitattu 27.10.2023

Pleace, Nicholas (a): Housing First. European observatory of homelessness. Feantsa.

https://www.feantsaresearch.org/download/housing_first_pleace3790695452176551843.pdf Viitattu 6.11.2023

Pleace, Nicholas 2016: Housing First Guide. Europe. Feantsa.

https://www.feantsa.org/download/hfg_full_digital1907983494259831639.pdf Viitattu 6.11.2023

Puusa, Anu & Juuti, Pauli 2020: Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa: Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) 2020: Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. II Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet: 4. Laadullisen tutkimuksen olemus.

Puusa, Anu (2020): Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) 2020: Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. IV Laadullisen aineiston analysointi: 9. Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin.

Puusa, Anu (2020): Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) 2020: Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. IV Laadullisen aineiston analysointi: 9. Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin.

RETS, Rikoksettoman elämän tukisäätiö 2023:

<https://kritis.fi/tietoa/vapautuminen/vapautumassa-vailla-asuntoa/> Viitattu 28.10.2023

Roy, S., Bose, A. & Chowdhury, I.R. Darkness under the city lights: a qualitative study on the life of urban homelessness, evidence from Siliguri city of West Bengal, India. *GeoJournal* 88, 2263–2285 (2023). <https://doi.org/10.1007/s10708-022-10753-x> Viitattu 4.11.2023

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L3P11> Viitattu 27.10.2023

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2022: Sosiaaliturvan valinnat ja perusperiaatteet 2022. Sosiaaliturvakomitean raportti. Sosiaaliturvakomitean julkaisuja 2022:5 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163756/Sosiaaliturvakomitea_2022_5.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 5.11.2023

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2023: Sosiaalinen kuntoutus. <https://stm.fi/sosiaalinen-kuntoutus> Viitattu 5.11.2023

Sosnet 2023: Sosiaalityön määritelmä. <https://www.sosnet.fi/FI/Sosnet/Sosiaalityon-maaritelma> Viitattu 8.10.2023

Stenius-Ayoade, Agnes, Haaramo, Peija ja Eriksson, Johan G. Eriksson 2018: Asunnottomuuteen liittyy suuria terveysriskejä. *DUODECIM* 2018;134(7):661–3. <https://www.duodecimlehti.fi/duo14252> Viitattu 29.10.2023

Tilastokeskus 2023: Asunnoton. <https://www.stat.fi/meta/kas/asunnoton.html> Viitattu 5.10.2023

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2023: Pitkään työttömänä olleiden työllistymisen tuki. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit/pitkaan-tyottomana-olleiden-tyollistymisen-tuki> Viitattu 5.11.2023

Turtiainen, Riikka & Östman, Sari: Verkkotutkimuksen eettiset haasteet: Armo ja anoreksia. Teoksessa: Laaksonen, Salla-Maaria, Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (toim.) 2013: Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Vastapaino. Tampere. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789517685115> Viitattu 24.10.2023

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019: Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/ihmistieteiden-eettisen-ennakoarvioinnin-ohje> Viitattu 9.10.2023

Työturvallisuuskeskus, TTK 2009: <https://ttk.fi/julkaisu/tyohyvinvoinnin-portaat-tyokirja/> Viitattu 11.10.2023

Vahva ja välittävä Suomi – Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. <https://valtioneuvosto.fi/hallitukset/hallitusohjelma#/6/5> Viitattu 4.10.2023

Varma, Anita (2020) Evoking Empathy or Enacting Solidarity with Marginalized Communities? A Case Study of Journalistic Humanizing Techniques in the San Francisco Homeless Project, *Journalism Studies*, 21:12, 1705-1723, <https://www-tandfonline-com.ezproxy.ulapland.fi/doi/full/10.1080/1461670X.2020.1789495> Viitattu 29.10.2023

Vilkkä, Hanna: Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikuijiin. PS – kustannus. Jyväskylä. 2021. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523701236> Viitattu 26.10.2023

VVAry 2023a: Asunnottomuus. <https://vvary.fi/asunnottomuus/> Viitattu 4.10.2023

VVAry 2023b: Maksuongelmat tulevat lisääntymään ja asunnottomuusriski kasvaa – ”Uudessa hallitusohjelmassa olevat toimenpiteet on tehty vastoin kaikkia asiantuntijanäkemyksiä” <https://vvary.fi/uudessa-hallitusohjelmassa-olevat-toimenpiteet-on-tehty-vastoin-kaikkia-asiantuntijanakemyksia/> Viitattu 4.10.2023

VVAry, Y – Säätiö, Kalliolan Settlementti ry, Sininauhasäätiö ja Moniheli ry (2019): Toimittaja, sinua tarvitaan muutoksessa! Opas asunnottomuudesta viestimiseen. <https://ysaatio.fi/wp-content/uploads/2019/03/toimittaja-sinua-tarvitaan-muutoksessa-opas-asunnottomuudesta-viestimiseen-002.pdf> Viitattu 15.10.2023

VAT – verkosto 2021: Vapautuvien asumisen tuki. Käsikirja asumissosiaaliseen työhön rikostaustaisten kanssa. https://rets.fi/wp-content/uploads/2021/01/opas_verkko.pdf Viitattu 28.10.2023

Wahba, Mahmoud A. & Bridwell, Lawrence G. (1976): Maslow reconsidered: A review of research on the need hierarchy theory. *Organizational Behavior and Human Performance*. Volume 15, Issue 2, April 1976. Pages 212-240. Baruch College, The City University of New York USA. <https://larrybridwell.com/Maslo.pdf> Viitattu 9.11.2023

Warren, Shane and McAuliffe, Donna 2023: Rural and regional homelessness in Queensland mining communities: Implications for rethinking the housing and homelessness policy landscape. *Journal of Rural Studies*, Volume 102, 2023. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0743016723001535> Viitattu 9.11.2023

Y – Säätiö 2023: ”Tavoite asunnottomuuden poistamisesta vaatii panostuksia ja yhteistyötä” 16.6.2023 <https://ysaatio.fi/asunnottomuushallitusohjelmassa/> Viitattu 5.10.2023

LIITE 1**Artikkelit aineistossa (vaativat lukuoikeuden)**

Artikkeli 1 (HS 11.8.2023) Pirtin suojissa. Kotkankadulla sijaitsevassa asumisyksikössä päihteidenkäyttäjät saavat hoitoa ”Pultsareiden kuninkaan” oppien mukaisesti (A1)

Artikkeli 2 (HS 25.3.2023) Jiillä oli kihlattu ja koti, sitten hän kokeili Subutexiä - HS vietti vuorokauden Helsingin kaduilla elävien nuorten kanssa (A2)

Artikkeli 3 (HS 16.7.2023) Päihderiippuvaisten jalat kertovat lohduttoman tarinan asunnottomuudesta (A3)

Artikkeli 4 (HS 31.10.2021) Osa ihmisistä ei tiedä, mitä on normaali turvan tunne – 17 vuotta kadulla asunut Pasi oli yksi heistä, kunnes hän kohtasi onnenpotkun (A4)

Artikkeli 5 (HS 8.10.2021) Joskus koditon Markus kävelee koko yön, kerran häneltä vietiin hätäsuojassa kengät jalasta – Onko asunnottomuuden loppu mahdollinen? (A5)

Artikkeli 6 (Aamulehti 18.10.2023) Asunnottomien määrä on kasvussa ja yhä useampi heistä on nuori – tamperelainen mies valmistautuu talveen kodittomana: ”Jos ei kohta ole asuntoa, ei tulevaisuutta ole” (A6)

Artikkeli 7 (Aamulehti 19.11.2022) Vuosi sitten Kai Karjalainen, 34, makasi asunnon lattialla ja pelkäsi – Nyt hän kertoo, miten päihdehelvetiksi muuttuneen elämän suunta kääntyi (A7)

Artikkeli 8 (Aamulehti 17.10.2022) Tamperelainen Juha-Petri Jääkallio on kokenut kodittomuuden, peräänkuuluttaa nyt yhtä yksinkertaista asiaa – Vierailimme Asunnottomien yössä (A8)

Artikkeli 9 (Aamulehti 17.10.2022) Tämä tamperelaisnainen eli pitkään kodittomana, varasteli Koskikeskuksesta ja pakeni poliisia – Yllättävä tapahtuma muutti elämän täysin (A9)

Artikkeli 10 (Aamulehti 17.10.2021) Kun elämältä putosi pohja, Joni Muotkavaara asui paketti-autossa – nyt hän kertoo, miten joutui asunnottomaksi ja kuinka lopulta muutti kerrostaloon (A10)

Artikkeli 11 (Aamulehti 1.8.2021) Tamperelainen Petri Siuronen juo litran kirkasta viinaa päivässä ja kertoo nyt miksi – Tällaista on elämä kodittomien yksikössä Hervannassa (A11)

Artikkeli 12 (Aamulehti 7.8.2020) Tampereella toimii poikkeuksellinen asunnottomien ohituskaista, josta harva tietää – Kolme vuotta kodittomana ollut Marko Salomäki: ”Tämä on ollut pelastus kaikessa” (A12)